T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
TIP FAKÜLTESİ
Halk Sağlığı Anabilim Dalı

MANİSA'DA BİR MERKEZ İLÇEDE İLKÖĞRETİM 5. VE 7. SINIF ÖĞRENCİLERİNDE AKRAN ZORBALIĞI VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER

UZMANLIK TEZİ

Dr. Damla AKMAN

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Beyhan CENGİZ ÖZYURT

Manisa, 2023

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın bütün aşamalarında ve uzmanlık eğitimim boyunca bilgi ve tecrübelerine başvurduğum danışman hocam Prof. Dr. Beyhan CENGİZ ÖZYURT'a;

Üniversitedeki uzmanlık eğitimim boyunca bana bilgi ve deneyimleri ile rehberlik eden ve destek olan hocalarım Prof. Dr. Cemil ÖZCAN, Prof. Dr. Erhan ESER ve Prof. Dr. Pınar ERBAY DÜNDAR'a teşekkür ederim.

Damla AKMAN
Manisa, 2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ ..... **II**
KISALTMA DİZİNİ ..... **V**
ŞEKİL DİZİNİ ..... **VI**
TABLO DİZİNİ ..... **VII**
ÖZET ..... **XII**
ABSTRACT ..... **XV**

1. GİRİŞ **1**

2. GENEL BİLGİLER **4**
2.1. Akran Zorbalığının Tanımı 4
2.2. Akran Zorbalığı Türleri 5
2.3. Akran Zorbalığında Üstlenilen Roller 6
2.4. Akran Zorbalığı ile İlişkili Kuramlar 11
2.4.1. Sosyal Bilgi İşleme Kuramı 11
2.4.2. Sosyal Öğrenme Kuramı 12
2.4.3. Ekolojik Sistemler Teorisi 12
2.5. Akran Zorbalığı Yaygınlığı 14
2.6. Akran Zorbalığı ile İlişkili Faktörler 15
2.6.1. Yaş 15
2.6.2. Cinsiyet 16
2.6.3. Aile Özellikleri 18
2.6.4. Arkadaşlık ilişkileri 19
2.6.5. Sosyoekonomik Durum 19
2.6.6. Kaynaştırma Yoluyla Eğitim 20
2.7. Araştırmanın Amacı 21

3. GEREÇ-YÖNTEM **23**
3.1. Araştırma Tipi 23
3.2. Araştırmanın Zamanı 23
3.3. Araştırma Yeri 23
3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklem 23
3.5. Araştırma Hipotezleri 23
3.6. Araştırmanın Veri Toplama Aracı 23
3.7. Araştırmada Yer Alan Bağımlı Ve Bağımsız Değişkenler 27
3.7.1. Bağımlı Değişkenler 27
3.7.2. Bağımsız Değişkenler 28
3.8.Analiz 32
3.9. Araştırma İzni 32
3.10. Araştırma Takvimi 32

4. BULGULAR **33**
4.1. Tanımlayıcı Bulgular 33
4.2. Çözümleyici Bulgular 56
4.2.1. Akran Zorbalığına Uğrama (Kurban) ile İlgili Bulgular 56

4.2.2. Akran Zorbalığı Yapma (Zorba) ile İlgili Bulgular 64
4.2.3. Hem Akran Zorbalığı Yapma Hem de Uğrama (Zorba/kurban) ile İlgili Bulgular 71

5. TARTIŞMA 82

6. KISITLILIKLAR-GÜÇLÜ YÖNLER.....96

7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....97

KAYNAKÇA 99

EKLER.....107
10.1. Anket Formu 107
10.2. Veli Onam Formu.....121

KISALTMA DİZİNİ

DEAH : Dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik
GGA : Güçler ve Güçlükler Anketi
HBSC : Okul Çağındaki Çocukların Sağlık Davranışları Çalışması
OECD : Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
PIS : Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı

ŞEKİL DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1. Akran zorbalığına Ekolojik Sistemler Teorisi yönünden bakış 13

TABLO DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1. Reaktif ve proaktif saldırganlığın özellikleri 8
Tablo 2. GGA'nın klinik öngörü sınıflandırması.....27
Tablo 3. Araştırma takvimi 32
Tablo 4. Araştırma grubunun sınıf ve okul bölgelerine göre dağılımı 33
Tablo 5. Araştırma grubunun sınıf ve ikametgah yerine göre dağılımı.....33
Tablo 6. Araştırmaya alınan kaynaştırma ve kaynaştırma olmayan sınıfların mevcutlarının sınıf seviyesi ve okulun bulunduğu bölgeye göre dağılımı.....34
Tablo 7. Araştırma grubunun okul bölgesi ve sınıflara göre yaşları 34
Tablo 8. Araştırma grubunun cinsiyet ve sınıflara göre dağılımı 34
Tablo 9. Araştırma grubunun ebeveyn yaşları ve kardeş sayılarının sınıflara göre ortalamaları 35
Tablo 10. Araştırma grubunun ailelerinin sosyodemografik özelliklerinin sınıf ve okul bölgelerine göre dağılımı.....35
Tablo 11. Araştırma grubunu ebeveynlerinin eğitim düzeylerinin sınıf ve okul bölgesine göre dağılımı 36
Tablo 12. Araştırma grubunun ailelerinin ekonomik özelliklerinin sınıflara ve okul bölgelerine göre dağılımı 37
Tablo 13. Araştırma grubunun aile ile iletişim özelliklerinin sınıflara göre dağılımı 37
Tablo 14. Araştırma grubunun aile ile iletişim özelliklerinin cinsiyete göre dağılımı 38
Tablo 15. Araştırma grubunun okul başarısının sınıfa göre dağılımı 39
Tablo 16. Araştırma grubunun okul başarısının cinsiyete göre dağılımı.....40
Tablo 17. Araştırma grubunun fiziksel etkinlik ve arkadaş ilişkilerinin sınıfa ve okul bölgesine göre ortalamaları 40
Tablo 18. Araştırma grubunun fiziksel etkinlik ve arkadaş ilişkilerinin sınıf ve cinsiyete göre ortalaması 41
Tablo 19. Araştırma grubunun fiziksel / sosyal etkinlik ve özelliklerinin sınıfa göre dağılımı 41

Tablo 20. Araştırma grubunun fiziksel / sosyal etkinlik ve özelliklerinin cinsiyete göre dağılımı 42
Tablo 21. Araştırma grubunun yaptığı fiziksel etkinliklerin sınıflara göre dağılımı 43
Tablo 22. Araştırma grubunun yaptığı sosyal etkinliklerin sınıflara göre dağılımı 43
Tablo 23. Araştırma grubunun sağlığı ile ilgili özelliklerin sınıflara göre dağılımı 44
Tablo 24. Araştırma grubunun kronik hastalıklarının dağılımı 44
Tablo 25. Araştırma grubunun ailelerinin ruhsal hastalık öyküsünün sınıflara göre dağılımı 45
Tablo 26. Araştırma grubunda ailede ruhsal hastalık öyküsü olanların sınıflara göre dağılımı 45
Tablo 27. Araştırma grubunda son 3 ayda herhangi bir fiziksel kavgaya karışanların sınıf ve cinsiyet ile ilişkisi 46
Tablo 28. Araştırma grubunda son 3 ayda herhangi bir fiziksel kavgaya karışma sıklığı ve fiziksel kavganın kimlerle olduğunun dağılımı .46
Tablo 29. Araştırma grubunda GGA'dan alınan puanların sınıflara ve cinsiyete göre ortalamaları 47
Tablo 30. Araştırma grubunu GGA' dan aldığı puanların klinik olarak sınıflandırılmasının sınıflara ve cinsiyete göre dağılımları.....48
Tablo 31. Araştırma grubunun okul hakkındaki düşüncelerinin ve arkadaş sayılarının sınıfa göre dağılımı49
Tablo 32. Araştırma grubunda akran zorbalığının sınıflara ve cinsiyete göre dağılımı 49
Tablo 33. Araştırma grubunun maruz kaldığı akran zorbalığı türlerinin sınıflara ve cinsiyete göre dağılımı.....50
Tablo 34. Araştırma grubunun yaptığı akran zorbalığı türlerinin sınıflara ve cinsiyete göre dağılımı 50
Tablo 35. Araştırma grubunda akran zorbalığı yapan öğrenci ya da öğrenci gruplarının özelliklerinin sınıflara göre dağılımı.....51
Tablo 36. Araştırma grubunda akran zorbalığının gerçekleştiği yer ve devam ettiği sürenin sınıflara göre dağılımı 52

Tablo 37. Araştırma grubunda akran zorbalığına uğrayanların bu durumu kimlere anlattığının sınıflara göre dağılımı 53
Tablo 38. Araştırma grubunun akran zorbalığı hakkında duygu ve düşüncelerinin sınıflara göre dağılımı 53
Tablo 39. Araştırma grubunun akran zorbalığı hakkında düşünce ve davranışlarının sınıflara göre dağılımı.....54
Tablo 40. Araştırma grubunda öğrenci ve öğretmenlerin akran zorbalığı konusunda davranışlarının sınıflara göre dağılımı 55
Tablo 41. Araştırma grubunun veli ve öğretmenlerinin akran zorbalığı konusunda davranışlarının sınıfa göre dağılımı 56
Tablo 42. Araştırma grubunda sosyodemografik özelliklerin akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi 57
Tablo 43. Araştırma grubunun bazı aile özelliklerinin akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi 57
Tablo 44. Araştırma grubunun ekonomik özelliklerinin akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi.....58
Tablo 45. Araştırma grubunda ebeveyn özelliklerinin akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi.....59
Tablo 46. Araştırma grubunda okul başarısının akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi.....60
Tablo 47. Araştırma grubunda fiziksel ve sosyal aktivitelerin akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi 60
Tablo 48. Araştırma grubunun okul ve arkadaşlarla ilgili özelliklerin akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi 61
Tablo 49. Araştırma grubunun arkadaşlarıyla görüşme sıklığının akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi 61
Tablo 50. Araştırma grubunda ailede ruhsal hastalık varlığının akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi 62
Tablo 51. Araştırma grubunda son 3 ayda fiziksel bir kavgaya karışmanın akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi 62
Tablo 52. Araştırma grubunda GGA'nın ve alt boyutlarının öngördüğü klinik değerlendirilmenin akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi 63
Tablo 53. Araştırma grubunda alınan GGA etkilenme puanının akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi 63

Tablo 54. Araştırma grubunda sosyodemografik özelliklerin akran zorbalığı yapma ile ilişkisi.....64
Tablo 55. Araştırma grubunun bazı aile özelliklerinin akran zorbalığı yapma ile ilişkisi 65
Tablo 56. Araştırma grubunun ekonomik özelliklerinin akran zorbalığı yapma ile ilişkisi 65
Tablo 57. Araştırma grubunda ebeveyn özelliklerinin akran zorbalığı yapma ile ilişkisi 66
Tablo 58. Araştırma grubunda okul başarısının akran zorbalığı yapma ile ilişkisi.....67
Tablo 59. Araştırma grubunda fiziksel ve sosyal aktivitelerin akran zorbalığı yapma ile ilişkisi 67
Tablo 60. Araştırma grubunda okul ve arkadaşlarla ilgili özelliklerin akran zorbalığı yapma ile ilişkisi.....68
Tablo 61. Araştırma grubunda arkadaşlarıyla haftalık görüşme sıklığının akran zorbalığıyla ilişkisi 68
Tablo 62. Araştırma grubunda ailede ruhsal hastalık varlığının akran zorbalığı yapma ile ilişkisi.....69
Tablo 63. Araştırma grubunda son 3 ayda fiziksel bir kavgaya karışmanın akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi 69
Tablo 64. Araştırma grubunda GGA'nın ve alt boyutlarının öngördüğü klinik değerlendirilmenin akran zorbalığı yapma ile ilişkisi.....70
Tablo 65. Araştırma grubunda alınan GGA etkilenme puanı akran zorbalığı yapma ile ilişkisi.....70
Tablo 66. Araştırma grubunda sosyodemografik özelliklerin zorba/kurban olma ile ilişkisi 71
Tablo 67. Araştırma grubunun bazı aile özelliklerinin zorba/kurban olma ile ilişkisi 72
Tablo 68. Araştırma grubunun ekonomik özelliklerinin zorba/kurban olma ile ilişkisi 72
Tablo 69. Araştırma grubunda ebeveyn özelliklerinin zorba/kurban olma ile ilişkisi 73

Tablo 70. Araştırma grubunda okul başarısının zorba/kurban olma ile ilişkisi.....74
Tablo 71. Araştırma grubunda fiziksel ve sosyal aktivitelerin zorba/kurban olma ile ilişkisi 74
Tablo 72. Araştırma grubunda okul ve arkadaşlarla ilgili özelliklerin zorba/kurban olma ile ilişkisi 75
Tablo 73. Araştırma grubunda arkadaşlarıyla haftalık görüşme sıklığının akran zorbalığıyla ilişkisi 75
Tablo 74. Araştırma grubunda ailede ruhsal hastalık varlığının zorba/kurban olma ile ilişkisi 76
Tablo 75. Araştırma grubunun son 3 ayda fiziksel bir kavgaya karışmanın akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi 76
Tablo 76. Araştırma grubunda GGA'nın ve alt boyutlarının öngördüğü klinik değerlendirilmenin zorba/kurban olma ile ilişkisi 77
Tablo 77. Araştırma grubunda alınan GGA etkilenme puanı zorba/kurban olma ile ilişkisi 77
Tablo 78. Akran zorbalığına uğrama ile ilgili lojistik regresyon modelleri.....79
Tablo 79. Akran zorbalığı yapma ile ilgili lojistik regresyon modelleri.....80
Tablo 80. Zorba/kurban olma ile ilgili ilgili lojistik regresyon modelleri.....81

ÖZET

MANİSA'DA BİR MERKEZ İLÇEDE İLKÖĞRETİM 5. VE 7. SINIF ÖĞRENCİLERİNDE AKRAN ZORBALIĞI VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Amaç: Bu araştırmada Manisa ili Şehzadeler merkez ilçedeki kentsel ve yarı kentsel okullarındaki 5. ve 7. sınıf kaynaştırma ve kaynaştırma olmayan sınıflara devam eden öğrencilerde akran zorbalığı sıklığını saptamak ve akran zorbalığını etkileyen faktörleri belirlemek amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Kesitsel tipteki bu araştırma Manisa'da merkez bir ilçenin ortaokullarında 5. ve 7. Sınıf öğrencileri arasında 17.03.2022-12.05.2022 tarihleri arasında yapılmıştır. Araştırmaya 349 7. sınıf öğrencisi, 369 5. sınıf öğrencisi olmak üzere 718 öğrenci katılmıştır.

Araştırmanın akran zorbalığına uğrama, akran zorbalığı yapma ve zorba/kurban olmak üzere üç tane bağımlı değişkeni vardır. Bağımsız değişkenler; sosyodemografik özellikler, öğrencinin eğitim gördüğü sınıf türü, kaynaştırma öğrencisi olup olmamak, okul ve ikametgah bölgesi, ebeveyn ve aileye yönelik özellikler (sosyal sınıf, iş, çocukla iletişim özellikleri, eğitim), sınıf içi ve dışı arkadaşlık ilişkileri, okul başarısı, öğrencinin fiziksel ve sosyal aktiviteleri, ailede ruhsal hastalık varlığı, GGA'dan elde edilen çocuğun yaşamına dair yaşadığı sorunlardır. Araştırmada GGA'nın öngörülen klinik risk sınıflaması kullanılmıştır. Akran zorbalığına uğrama, akran zorbalığı yapma ve zorba/kurban olma Olweus Öğrenciler İçin Akran Zorbalığı Anketi ile değerlendirilmiştir.

Araştırmanın verilerinin analizi için SPSS 15.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Veriler tanımlayıcı istatistikler (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) ile değerlendirilmiştir. Tek değişkenli analizlerde Ki-kare, Eğimde Ki-kare, Fisher's Exact Test ve Student's t testi kullanılmıştır. Çok değişkenli analizlerde lojistik regresyon analizi kullanılmıştır. Tip 1 hata 0.05 olarak alınmıştır.

Bulgular: Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 11.5±1.2'dir. Araştırma grubunun %51.4'ü 5. sınıf ve %48.6'si 7. sınıf öğrencisidir. Araştırma grubunun %51.3'ünü kızlar oluşturmaktadır. Araştırma grubunun %60.9'u alt sosyal sınıftandır.

Araştırmada öğrencilerin %24.2'sinin akran zorbalığına uğradığı, %11.1'inin akran zorbalığı yaptığı ve %7.0'ının zorba/kurban olduğu bulunmuştur.

Araştırmada akran zorbalığı rolleri için sınıf seviyeleri arasında fark bulunmamıştır($p>0.05$). Araştırmada; kaynaştırma öğrencilerinin diğer öğrencilere göre akran zorbalığına uğrama riskinin yaklaşık 4 kat (Model 1'de 4.2 (%95 GA 1.6-11.0) ve Model 2'de 3.8 (%95 GA 1.4-10.3)) daha fazla olduğu bulunmuştur. Akran zorbalığı yapma ise kaynaştırma sınıflarında diğer sınıflara göre 1.8 kat (Model 3'te ve Model 4'te 1.8 (%95 GA 1.1-3.0)) daha fazla bulunmuştur.

Araştırmada zorbalığa uğrama için cinsiyet bir risk faktörü olarak bulunmamışken (p>0.05); zorba (Model 3'te 2.1(%95 GA 1.3-3.6) ve Model 4'te 2.2 (%95 GA 1.3-3.7)) ve zorba/kurban (Model 5'te 2.2(%95 GA 1.1-4.0) ve Model 6'da 2.3(%95 GA 1.2-4.3)) rolünü erkekler kızlara göre iki kat daha fazla üstlenmektedir.

Araştırmada; kaynaştırma öğrencilerinin diğer öğrencilere göre akran zorbalığına uğrama riskinin yaklaşık 4 kat (Model 1'de 4.2 (%95 GA 1.6-11.0) ve Model 2'de 3.8 (%95 GA 1.4-10.3)) daha fazla olduğu bulunmuştur. Akran zorbalığı yapma ise kaynaştırma sınıflarında diğer sınıflara göre 1.8 kat (Model 3'te ve Model 4'te 1.8 (%95 GA 1.1-3.0)) daha fazla bulunmuştur

Araştırmanın bulgularına göre GGA'nın öngördüğü klinik risk; duygusal sorunlar, davranış sorunları, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, akran sorunları ve toplam güçlük puanı boyutlarında arttıkça akran zorbalığına uğrama sıklığı artmaktadır (p<0.001, p=0.011). Araştırmanın bulgularına göre GGA'nın öngördüğü klinik risk; davranış sorunları, akran sorunları, prososyal davranışlar ve toplam güçlük puanı boyutlarında arttıkça zorbalık yapma sıklığı artmaktadır (p<0.001, p=0.003). GGA'nın öngördüğü klinik risk davranış sorunları ve toplam güçlük boyutlarında arttıkça zorba/kurban olma sıklığı artmaktadır (p<0.001). Duygusal sorunlar, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik boyutlarında yüksek riskli bulunan öğrenciler ortalama değere sahip öğrencilere göre daha sık zorba/kurban rolünü üstlenmektedir (p<0.001, p=0.001).

Araştırmada; anne ile sorunlarını paylaşabilmek ve kolayca konuşabilmenin, tek değişkenli analizlerde bütün akran zorbalığı rollerinin oluşumunu azalttığı saptanmıştır (p<0.001, p=0.001, p=0.008). Bu; kurban, zorba ve zorba/kurban rolleri için ayrı ayrı kurulan ilk lojistik regresyon modellerinde de anlamlılığını korumuş (Model1, 3 ve 5) ama GGA toplam güçlük puanının risk değerlenmesinin ilk lojistik regresyon modeline eklendiği lojistik regresyon modellerinde (Model 2, 4 ve 6) anlamlılığını yitirmiştir.

Araştırmada iyi bir arkadaşa sahip olmayan öğrencilerin akran zorbalığına uğrama (Model 1'de 6.6 (%95 GA 2.2-20.6) ve Model 2'de 4.6 (%95 GA 1.4-14.9)) ve zorbalık yapma (Model 3'te 4.2 (%95 GA 1.5-11.9) ve Model 4'te 3.7 (%95 GA1.3-10.8)) riski daha fazla olarak bulunmuştur. Zorba/kurban için kurulan ilk lojistik regresyon modelinde anlamlı olan bu değişken ikinci modelde anlamlılığını yitirmiştir (Model 5'te 3.9 (%GA1.2-12.8) ve Model 6'da 3.3 (%95 GA 1.0-11.2)).

Araştırmada kendine ve öğretmenine göre sorgulanan okul başarısı tek değişkenli analizlerde bütün akran zorbalığı rolleri için anlamlı çıkmıştır (okul başarısı ile akran zorbalığı rolleri arasında genellikle negatif yönlü bir ilişki vardır) (p<0.05). Akran zorbalığına uğrama için oluşturulan lojistik regresyon modellerinde (Model 1 ve 2) okul başarısı istatistiksel anlamlılığını yitirmiştir (p>0.005). Okul başarısı zorba (Model 3 ve 4) ve zorba/ kurban (Model 5 ve 6) için kurulan bütün lojistik regresyon modellerinde anlamlılığını korumuştur (p<0.05). Kendine göre okul başarısı çok kötü/kötü olan öğrenciler çok iyi/iyi olan öğrencilerden 4 kat (Model 3'te 4.0 (%95 GA 1.9-8.6) ve Model 4'te 3.7

(%95 GA 1.7-8.1)) daha fazla akran zorbalığı yapmaktadır. Kendine göre okul başarısı çok kötü/kötü olan öğrenciler çok iyi/iyi olan öğrencilerden 4 ila 5 kat (Model 5'te 4.9 (%95 GA 2.1-11.5) ve Model 6'da 4.2 (%95 GA 1.7-10.4)) daha fazla zorba/kurban olmaktadırlar.

Araştırmada akran zorbalığının en çok meydana geldiği dört yer; %64.4 bahçe/spor sahası, %56.3 sınıf (öğretmen sınıfta değilken), %45.4 koridor/merdiven ve %37.9 okul yoludur.

Araştırmada akran zorbalığına uğrayan öğrencilerin %40.8'inin bu durumu kimseye söylemediği saptanmıştır. Akran zorbalığına uğradığını birine anlatan öğrencilerin; %66.0'ının ebeveynlerine, %32.0'ının sınıf öğretmenine ve %16.5'inin okulda başka bir yetişkine anlattığı saptanmıştır. Akran zorbalığına uğrayan öğrencilerin ebeveynlerinin sadece %27.6'sı öğrencinin uğradığı akran zorbalığını durdurmak için okulla görüşmüştür.

Sonuç ve Öneriler: Araştırmada her dört öğrenciden birinin akran zorbalığına uğradığı saptanmıştır. Kentsel ve yarı kentsel bölgelerde bulunan okullarda akran zorbalığı açısından fark saptanmamıştır. Bu durum akran zorbalığının bütün ilçede ele alınması gereken yaygın bir problem olduğunu göstermektedir.

Araştırmada özellikle kaynaştırma öğrencilerinin akran zorbalığına yoğun bir şekilde maruz kaldığı bulunmuştur. Akran zorbalığının işaretleri açısından özellikle bu öğrenciler için öğretmenlerin ve velilerin dikkatli olması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: akran zorbalığı, kurban, zorba, zorba/kurban, Güçler ve Güçlükler Anketi,

ABSTRACT

PEER BULLYING AND INFLUENCING FACTORS AMONG 5TH AND 7TH GRADE ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS IN A CENTRAL DISTRICT IN MANISA

Objective: The aim of this study was to determine the frequency of peer bullying and to identify the factors affecting peer bullying in 5th and 7th grade inclusive and non-inclusive students in urban and semi-urban schools in the central district of Şehzadeler, Manisa.

Materials and Method: This cross-sectional study was conducted between 17.03.2022 and 12.05.2022 among 5th and 7th grade students in secondary schools of a central district in Manisa. A total of 718 students (349 7th graders and 369 5th graders) participated in the study.

The study had three dependent variables: being bullied, bullying, and bully/victim. The independent variables were sociodemographic characteristics, the type of class in which the student was studying, whether the student was mainstreamed or not, school and residence region, characteristics of parents and family (social class, job, communication characteristics with the child, education), friendship relations inside and outside the classroom, school achievement, physical and social activities of the student, presence of mental illness in the family, and problems in the child's life obtained from the GGA. The predicted clinical risk classification of GGA was used in the study. Being bullied, bullying and being a bully/victim were evaluated with the Olweus Peer Bullying Questionnaire for Students.

SPSS 15.0 statistical package program was used for data analysis. Data were evaluated with descriptive statistics (number, percentage, mean, standard deviation). In univariate analyses, Chi-square, Propensity Chi-square, Fisher's Exact Test and Student's t test were used. Logistic regression analysis was used in multivariate analyses. Type 1 error was taken as 0.05.

Results: The mean age of the students who participated in the study was 11.5±1.2 years. 51.4% of the research group were 5th grade students and 48.6% were 7th grade students. 51.3% of the research group were girls. 60.9% of the research group belonged to the lower social class.

In the study, it was found that 24.2% of the students were subjected to peer bullying, 11.1% engaged in peer bullying and 7.0% were bullies/victims.

In the study, no difference was found between grade levels for peer bullying roles ($p>0.05$). In the study, it was found that the risk of being peer bullied was approximately 4 times higher (4.2 (95% CI 1.6-11.0) in Model 1 and 3.8 (95% CI 1.4-10.3) in Model 2) for inclusive students compared to other students. Peer bullying was found to be 1.8 times higher in inclusive classrooms compared to other classrooms (1.8 (95% CI 1.1-3.0) in Model 3 and Model 4).

While gender was not found to be a risk factor for being bullied (p>0.05), bully (2.1 (95% CI 1.3-3.6) in Model 3 and 2.2 (95% CI 1.3-3.7) in Model 4) and bully/victim (2.2 (95% CI 1.1-4.0) in Model 5 and 2.3 (95% CI 1.2-4.3) in Model 6) roles were assumed by boys twice more than girls.

In the study, it was found that the risk of being peer bullied was approximately 4 times higher for inclusive students compared to other students (4.2 (95% CI 1.6-11.0) in Model 1 and 3.8 (95% CI 1.4-10.3) in Model 2). Peer bullying was found to be 1.8 times higher in inclusive classrooms compared to other classrooms (1.8 (95% CI 1.1-3.0) in Model 3 and Model 4).

According to the findings of the study, as the clinical risk predicted by the GGA increases in the dimensions of emotional problems, behavioral problems, attention deficit and hyperactivity, peer problems and total difficulty score, the frequency of peer bullying increases (p<0.001, p=0.011). According to the findings of the study, the frequency of bullying increased as the clinical risk predicted by GGA increased in the dimensions of conduct problems, peer problems, prosocial behaviors and total difficulty score (p<0.001, p=0.003). As the clinical risk predicted by GGA increased in behavioral problems and total difficulty dimensions, the frequency of being a bully/victim increased (p<0.001). Students who were found to be at high risk in emotional problems, attention deficit and hyperactivity dimensions assumed the role of bully/victim more frequently than students with average values (p<0.001, p=0.001).

In the study, it was found that being able to share problems with the mother and being able to talk easily reduced the occurrence of all peer bullying roles in univariate analyses (p<0.001, p=0.001, p=0.008). This remained significant in the first logistic regression models established separately for victim, bully and bully/victim roles (Models 1, 3 and 5), but lost significance in the logistic regression models (Models 2, 4 and 6) in which the risk assessment of the GGA total difficulty score was added to the first logistic regression model.

In the study, students who did not have a good friend were found to have a higher risk of being bullied (6.6 (95% CI 2.2-20.6) in Model 1 and 4.6 (95% CI 1.4-14.9) in Model 2) and bullying (4.2 (95% CI 1.5-11.9) in Model 3 and 3.7 (95% CI 1.3-10.8) in Model 4). This variable, which was significant in the first logistic regression model for bully/victim, lost its significance in the second model (3.9 (95% CI 1.2-12.8) in Model 5 and 3.3 (95% CI 1.0-11.2) in Model 6).

School achievement, which was questioned according to self and teacher, was significant for all peer bullying roles in univariate analyses (there is generally a negative relationship between school achievement and peer bullying roles) (p<0.05). In the logistic regression models for being bullied (Models 1 and 2), school achievement lost its statistical significance (p>0.005). School achievement maintained its significance in all logistic regression models for bully (Models 3 and 4) and bully/victim (Models 5 and 6) (p<0.05). Students with very poor/bad school achievement according to themselves bullied 4 times more (4.0 (95% CI 1.9-8.6) in Model 3 and 3.7 (95% CI 1.7-8.1) in Model 4) than students with very good/good school achievement according

to themselves. Students with very bad/poor school achievement according to themselves are 4 to 5 times more likely to be bullies/victims (4.9 (95% CI 2.1-11.5) in Model 5 and 4.2 (95% CI 1.7-10.4) in Model 6) than very good/good students.

In the study, the four places where peer bullying occurred most frequently were the garden/sports field 64.4%, the classroom 56.3% (when the teacher was not in the classroom), the corridor/stairs 45.4% and the school road 37.9%.

In the study, it was found that 40.8% of the students who were bullied did not tell anyone about it. Of the students who told someone about being bullied, 66.0% told their parents, 32.0% told their class teacher and 16.5% told another adult at school. Only 27.6% of the parents of the bullied students contacted the school to stop the peer bullying.

Conclusion and Suggestions: In the study, it was found that one out of every four students was subjected to peer bullying. There was no difference between urban and semi-urban schools in terms of peer bullying. This shows that peer bullying is a widespread problem that needs to be addressed in the whole district.

In the study, it was found that especially mainstreaming students were intensely exposed to peer bullying. Teachers and parents should be especially careful for these students in terms of the signs of peer bullying.

Keywords: peer bullying, bully, victim, bully/victim, Strengths and Difficulties Questionnaire

1. GİRİŞ

Okul içinde geçirilen zaman; eğitim süresince öğrencilerin gününün büyük bir kısmını kaplar. Sosyal açıdan bakılacak olursa okullar; çocukların aile bireyleri dışında özellikle de yaşına yakın olan çocuklarla genellikle ilk olarak ilişki kurduğu, arkadaş edindiği hatta toplumda yaşıtlarının arasında ilk birey olarak var olduğu yerlerdir. Aileden sonra okulda toplumla ilk etkileşimini gerçekleştiren çocuk, eğitim hayatı boyunca erişkin olana dek okulda yaşıtlarıyla etkileşim halindedir. Okul ortamı ve okulda sahip olunan ilişkiler; çocuğun içinde bulunduğu asıl çevreyi oluşturduğundan sosyal davranışlar ve ilişkiler, alışkanlıklar ve yetenekler gibi özellikleri birbiri üstüne inşa ederek ve yaşla birlikte önem kazanarak bu özelliklerin gelişimine katkı sağlar (1). Yaşıtlarıyla bir arada olan çocuk toplum içinde var olmanın getirdiği etkileşim dolayısıyla; bir gruba dahil olma, bu grup içerisinde güven duygusunu kazanma, duygu ve düşüncelerini etrafıyla paylaşma gibi iyi etkiler altında kalabildiği gibi aslında toplumda da saldırganlık olarak görebildiğimiz saldırganlığın çocukların yaşıtları ile arasında gerçekleşen bir türü olarak adlandırılabilecek akran zorbalığına uğramak gibi kötü bir etki altında da kalabilir (2,3,4).

Saldırganlık, bir başka kişiye zarar verme niyetiyle gerçekleştirilen herhangi bir davranış olarak tanımlanabilir (5,6). Saldırganlığın bir türü olan akran zorbalığı hakkında öncü çalışmaları İskandinav okullarında 1970'lerde başlatan Olweus'a göre akran zorbalığı "Bir ya da daha fazla öğrenci tarafından başka bir öğrenciye sürekli olarak olumsuz eylemlerde bulunulması ve bu olumsuz eylemlerin kasıtlı bir biçimde zarar verme ve rahatsız etme amacı taşımasıdır." (7,8).

Akran zorbalığı dünya genelinde yaygın bir problem olarak görülmektedir. Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) 2018 verilerine göre Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) üye ülkelerinde 15 yaşta ayda en az bir iki kere zorbalığa uğrama sıklığı ortalaması %23'tür; aynı çalışmada Türkiye için bu sıklık %24 olarak bulunmuştur (9). 45 ülkede 11-13 ve 15 yaşlarındaki toplam 227441 öğrenci üzerinde yürütülen 2017/2018

Okul Çağındaki Çocukların Sağlık Davranışları Çalışması (HBSC) verilere göre son birkaç ayda en az iki kere zorbalığa uğrama ve zorbalık yapma sıklığı ülke ortalamaları sırasıyla: 11 ve 13 yaşta %11, 15 yaşta yüzde %8 ve 11 yaşta %6 ,13 ve15 yaşta %7 olarak bulunmuştur. Aynı çalışmada 13 yaşındaki erkeklerin en az üçte birinin akran zorbalığı yaptığı gene üçte birinin akran zorbalığına uğradığı tespit edilen Litvanya en yüksek değerlerle dikkat çekmektedir (10). 2017/2018 HBSC çalışmasında Türkiye'ye ait veri bulunmamaktadır ama yapılan yerel çalışmalarda yüksek oranlar dikkat çekicidir. 2010 yılında Ankara'da 4.-8. sınıf 1154 öğrenci ve 2006-2007 eğitim öğretim yılında Bursa'da 4.-8. sınıf 688 öğrenci ile yürütülen iki çalışmada yaklaşık her 3 öğrenciden birinin akran zorbalığına uğradığı saptanmıştır (11,12).

Çocuklar davranışlarını çevrelerini, ailelerini model alarak ve daha sık karşılaştıkları davranışları benimseyerek şekillendirirler dolayısıyla ailenin çocuklarını yetiştirirken sergilediği davranışlar ve aile içinde yaşanan herhangi bir problem (İletişim ve ilgi eksikliği, aile desteğinin azlığı, aile içi şiddet vb.) çocukta davranış kalıpları oluşurken sorunlara neden olabilir. Çocuğun davranışlarında gözlenebilecek sorunlar akran zorbalığı oluşumuna zemin hazırlar. Çevresinde deneyimlediği ya da gözlemlediği herhangi bir problemde saldırganlığın o problem için bir çözüm yolu olduğunu gören ve öğrenen çocuk bu davranışı tekrarlayabilir ve alışkanlık haline getirebilir (13,14,15,16,17). İlgili, çocukları ile iletişimi güçlü, pozitif bir tutum içindeki ebeveynlere sahip olan çocuklar iş birliği yapmak, başkalarına yardım etmek paylaşmak gibi topluma yararlı olumlu sosyal davranışlara daha yatkın olurlar (prososyal davranışlar) ve akran zorbalığı yapma olasılıkları düşüktür (18,19,20).

Zorbalığa, zorba ya da kurban olarak bir şekilde dahil olmak; erişkin dönemde psikososyal uyum yeteneklerini olumsuz etkiler (21). Akran zorbalığının sadece maruz kalanları etkilemediği unutulmamalıdır; akran zorbalığını uygulayan çocuklarda ilerde suça eğilim, alkol ve madde kullanımı fazladır (22).

Bu çalışmanın amacı yaygın bir problem olan akran zorbalığının sıklığını saptamak ve bunu etkileyen faktörleri araştırmaktır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Akran Zorbalığının Tanımı

Olweus'a göre akran zorbalığı "Bir ya da daha fazla öğrenci tarafından başka bir öğrenciye sürekli olarak olumsuz eylemlerde bulunulması ve bu olumsuz eylemlerin kasıtlı bir biçimde zarar verme ve rahatsız etme amacı taşımasıdır (7,8). Bu tanımla birlikte Olweus bir eylemin akran zorbalığı olarak tanımlanabilmesi için üç kriteri sağlaması gerektiğini belirtmiştir bunlar: eylemin saldırganca ya da zarar verme niyetiyle gerçekleştirilmiş olması, zaman içine yayılması ile zaman içinde tekrar etmesi ve akran zorbalığının tarafları arasında "güç dengesizliğinin" olmasıdır (2).

Greene (2000) literatürde akran zorbalığına dair tanımlarda yazarların en fazla üstünde durdukları kriterleri toplayarak akran zorbalığının tanımı için beş kriter önermiştir. Bu beş kriter; Olweus'un güç dengesizliği, tekrar, niyet kriterlerine ek olarak kurbanın zorbalık eylemini fiziksel ya da sözel saldırganlıkla kendisinin başlatmaması ve zorbalığın kurbanın aşina olduğu bir ortamda gerçekleşmesidir (23). Güç dengesizliğine fiziksel gücün, okuldaki popülerliğin fazla olması gibi özellikler örnek verilebilir dolayısıyla güç dengesizliği fiziksel olabileceği gibi psikolojik/sosyal de olabilir ya da her iki durumu da bünyesinde bulundurabilir (24,25). Bu bilgiler ışığında Olweus'un tanımı perspektifinden bakılırsa; aralarında güç dengesi olan iki öğrencinin kavga etmesi bir saldırganlık eylemi olsa da akran zorbalığı olarak adlandırılamaz.

Pişkin'e göre akran zorbalığı ya da onun kullandığı isimle okul zorbalığı "Bir ya da daha çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz öğrenci/öğrencileri sürekli ve kasıtlı olarak rahatsız ettiği ve kurbanın kendini koruyamadığı bir saldırganlık türüdür. Zorbalığı tekme atma, tokat vurma, itme, çekme gibi fiziksel; alay etme, isim takma gibi sözel; dedikodu çıkarma dışlama gibi dolaylı ya da eşyalarını zorla alma ya da zarar verme gibi davranışsal olarak ortaya çıkabilir." şeklinde tanımlamaktadır (7).

2.2. Akran Zorbalığı Türleri

Olweus akran zorbalığını doğrudan ve dolaylı/ilişkisel akran zorbalığı olarak iki grupta ele alır (2,25). Fiziksel akran zorbalığı ve sözel akran zorbalığı doğrudan akran zorbalığının türleridir (25). Olweus 2019 yılında değişen, gelişen çevre dolayısıyla cinsel ve siber zorbalığı da çalışmalarına dahil etmiştir (26). Akran zorbalığının tanımı gereği; akran zorbalığı türlerinin de akran zorbalığı olarak adlandırılabilmesi için Olweus'un üç kriterini (güç dengesizliği, tekrar, niyet) sağlaması gerekmektedir.

Doğrudan yapılan bir akran zorbalığı türü olan fiziksel zorbalık genel olarak karşı tarafın fiziksel olarak canını yakmaya yönelik tekme atma, itme, yumruk atma, ısırma gibi eylemleri içerir bununla birlikte kişiyi istemediği bir şey yapmaya zorlama, kişinin eşyalarını zorla alma ve tehdit etme de fiziksel zorbalık kavramı içinde ele alınmaktadır (26,27,28).

Sözel zorbalık fiziksel zorbalık gibi "yüz yüze" yani doğrudan yapılan bir zorbalık türüdür. Bu zorbalık türü isim takma, dış görünüş ile alay etme, hakaret etme gibi sözel olarak karşı tarafı yaralayan davranışlardır (26,27,28). Cinsel zorbalık cinsel anlamı olan kelimelerle hakaret etme, isim takma ya da cinsel anlamı olan el hareketleriyle karşıdakini aşağılayarak yapılan bir akran zorbalığı türüdür genel doğası dolayısıyla sözel zorbalık içinde de değerlendirilebilir (26).

Dolaylı zorbalık akran zorbalığının hedefindeki öğrenci hakkında yalanlar dedikodular çıkararak onun arkadaşlık ilişkilerine zarar vermek ya da öğrenciyi arkadaş grubuna almayarak, yok sayarak gerçekleştirilebilir. Dolaylı akran zorbalığında; zorbalığa uğrayanın yalnızlaşması, arkadaş sayısının azalması söz konusudur, daha sistematiktir ve dedikodu çıkarmak gibi eylemler doğrudan olmadığı için "yüz yüze" gerçekleşen sözel ve fiziksel akran zorbalığından daha zor belirlenir (26,27,28).

Siber zorbalık akran zorbalığında yeni bir kavramdır. Smith ve ark. siber zorbalığı "Bir grup veya birey tarafından, kendini kolayca savunamayan bir

kurbana karşı tekrar tekrar ve zaman içinde elektronik iletişim biçimleri kullanılarak gerçekleştirilen saldırgan, kasıtlı bir eylem" olarak tanımlamıştır (29). Siber zorbalık alay etmek, tehdit etmek, küçük düşürmek şeklinde meydana gelebilir. Siber zorbalıkta akran zorbalığının tanımında bulunan üç kriterden güç dengesizliğinin ve tekrarın yerini kullanılan teknolojinin ve teknolojik içeriğin özellikleri alır (30). Örneğin güç dengesizliği yerine zorbalığı yapan kişinin sanal ortamda anonim olarak kalması geçebilir.

2.3. Akran Zorbalığında Üstlenilen Roller

Literatürde genellikle akran zorbalığında üstlenilen roller için iki ana terim kullanılmaktadır. Bu terimler zorba ve kurbandır (2,31,32). Bu iki terimin kesişimini temsil eden zorba/kurban terimi de yaygın olarak kullanılmaktadır (33).

Kurban (Victim) olarak adlandırılanlar akran zorbalığına maruz kalan kesimi oluşturmaktadır (34).

Kurbanlar genellikle fiziksel olarak zayıf ve güçsüz, endişeye ve mutsuzluğa yatkın sosyal olarak içe kapanık kişilerdir (35,36). Tipik olarak endişeli, dikkatli, güvensiz, duyarlı ve sessiz olarak tasvir edilirler (2). Saldırgan tavırlara karşı genellikle boyun eğen konumunda yer almaktadırlar; küçük yaşlarda ise genellikle zorbalığa uğradıklarında ağlayarak tepki vermektedirler (2,36).

Kurbanların kendileri hakkında çoğu zaman olumsuz düşünceleri vardır. Kendilerini sevilmeyecek, aptal ya da başarısız biri olarak adlandırabilirler (37). Kurbanlar kendileri hakkındaki olumsuz düşüncelerinin de etkisiyle konuşma başlatmakta ve sürdürmekte zorluk yaşar, yaşıtlarına göre daha iddiasız ve daha göze çarpmayacak şekilde hareket ederler[38]. İletişim zorlukları yaşayan ve kendini “değersiz” gören kurbanlar arkadaş edinmede ve arkadaşlığı sürdürmede problem yaşar (24). Çoğu zaman sınıfta iyi arkadaşları yoktur; okul etkinliklerinde ve sınıfta yalnızlardırlar (2,38). Erişkinlerle akranlarından daha iyi anlaşabilirler (8). Kurbanlar depresyon, sosyal anksiyete, yaygın

anksiyete gibi semptomlar ve yalnızlık haricinde düşük özgüven sahibi olmaya da yatkınlardır (35). Kurbanların düşük özgüvenli halleri ve iletişim halindeyken zorluk yaşamaları uğradıkları zorbalığı anlatmakta ve yardım isteyip zorbalığa karşı koymakta zorlanmalarına yol açmaktadır (34). Bu durum ve kurbanların genel kişilik ve fiziksel özellikleri zorbalık eyleminin başlaması ve devam etmesinde itici bir güç oluşturmaktadır (2,34,38).

Kurban okulda zorbalığa uğradığında okula gitmek istemeyebilir ve bu durum okul başarısı için sorun teşkil eden boyutlara ulaşabilir. Kurbanların okul çağının başlarında okul başarıları iyi ya da normal olarak gözlense de genellikle ortaokulda okul başarıları düşme eğilimi göstermektedir (8,34).

Kurbanların büyük çoğunluğu yukarıda bahsedilen özellikleri taşır ve "pasif kurban" ya da "sadece kurban" (pure victim) olarak adlandırılırlar ama küçük bir azınlık olsa da "provakatif kurban" olarak adlandırılan bir kısım da vardır (2). Provakatif kurbanlar pasif kurbanlar gibi endişeli, anksiyeteye yatkın kişilik özellikleri taşırlar. Sosyal aktivite ve ilişkilerle yakından ilgilenseler de davranışları çevreleri tarafından tuhaf karşılanır. Sosyal ilişkilerde çoğu zaman başarısızlardır. Provakatif kurbanların davranışları bulundukları ortamda gerginliğe neden olabilir; davranışları sınıftaki öğrenciler tarafından saldırganlık olarak algılanabilir. Bu gibi durumlarda provakatif kurbanlar öğrencilerin büyük bir kısmından olumsuz tepkiler alırlar; uygunsuz olarak atfedilen şeyler söyleyebilir ve bunların sonucunda çoğunlukla sınıfta "günah keçisi" olurlar. Zorbalara sataşabilir onlarla dalga geçebilirler. Akran zorbalığına uğramalarına rağmen zorbalarla uğraşıp dikkatlerini çekerek zorbalığın devam etmesine neden olabilirler (2,32,39,40).

Çizilen bu genel portrenin aksine iletişim yetenekleri iyi ve sosyal çevresi güçlü olan öğrenciler de akran zorbalığına maruz kalmaktadır (41).

Zorbalar (Bully) akran zorbalığı eylemini gerçekleştiren kişilerdir. Zorbalar gerçekleştirdikleri saldırganlık türüne (sözel, fiziksel vb.) göre farklılıklar gösterse de çoğu zorbanın özellikleri ortaktır (34).

Saldırganlığı tanımlarken proaktif ve reaktif olmak üzere iki türünden bahsedilir. Saldırganlık eylemi kimi zaman daha önce maruz kalınan bir saldırganlığa yanıt olarak meydana gelebilir. Bu durumda reaktif bir saldırganlık söz konusudur. Böyle durumlarda önceden saldırıya maruz kalmış yani aslında ilk başta kurban olup sonra zorba konumuna geçen kişileri tanımak ve saldırganlığın altındaki etki tepki denklemlerini ortaya çıkarmak zordur. Reaktif saldırganlıktan doğan zorbalık; normalin üstünde dürtüselliğe ve yoğun duygulara sahip kişiler bir tehdit karşısında kendisini ve çevresini özümseyip çözümlemekte zorlandıkları için belirli bir amaç (hakimiyet kurma vb.) olmadan karşı tarafa zarar verme itkisi ile hareket ettiklerinde meydana gelir (31,39,42,43).

Proaktif saldırganlık bir amaca ulaşmak ya da fayda sağlamak için saldırganlığın kullanılmasıdır yani saldırganlık burada bir dışavurum değil araçtır. Proaktif saldırganlıkta kişi hali hazırda bulunduğu konumdan daha iyi bir konumda olmayı hedefler. Zorbalar daha çok proaktif saldırgan kişiler arasından çıkar (44,45) Reaktif ve proaktif saldırganlık arasındaki ayrım Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Reaktif ve proaktif saldırganlığın özellikleri

	Reaktif	**Proaktif**
Öncül tetikleyen	Algılanan tehdit	Fayda sağlamak için şans
Niyet	Tepki olarak korunma amaçlı saldırı, dürtüsel	Önceden planlanmış, kişinin kendisinin başlattığı saldırı
Duygulanım	Öfke, kontrol kaybı	Öfke yok
Davranış	Öfke patlaması	Alay etme, hakimiyet kurma
Bilişsel olarak algılanan	Beklenen tehdit, dezavantajlı konum	Sağlanan fayda
Fonksiyonu	Korunma	Amacına ulaşma

Kaynak: Merk W, Orobio de Castro B, Matthys W. The distinction between reactive and proactive aggression: Utility for theory, diagnosis and treatment? European Journal of Developmental Psychology (2005);2(2):197-220.

Zorbalar; saldırganlık eylemlerine karşı olumlu tutuma sahip olabilirler ve saldırganlığı karşı tarafa hükmetmek için kullanırlar (2,36,46). Zorbalar genellikle kurbanlar için çok az empati duygusuna sahiplerdir (32). Karşı taraf üstünde güç sahibi olmaktan hoşlanan zorbalar; kurbanların zorbalık eylemi

karşısında boyun eğmelerinden ve eylemin sonucu meydana gelen sosyal etkiden (kurbanın azalan saygınlığı, zorbanın kendi üzerine yoğunlaşan dikkat ve popülerlik vb.) hoşnutluk duyarlar (32,34).

Zorbalar eğer erkekse çevresindeki çocuklardan özellikle de kurbanlarından daha güçlü fiziksel özelliklere sahip olabilirler (8,32). Literatürde genellikle zorbaların kaygı ya da güven sorunlarının olmadığı özgüvenlerinin yüksek olduğu yer alır ama özgüvenlerinin düşük olarak saptandığı çalışmalar da mevcuttur (2,32,35,46,47).

Ergenlik döneminde zorbalara gösterilen tolerans azalsa da daha küçük sınıflarda özellikle saldırgan özellik taşıyan çocuklar arasında zorbalar popüler olabilmektedirler (2,48). Bu popülarite; on altı yaş civarı ortalamanın altına düşmektedir ama çoğu kurbanın popülaritesinden gene de fazladır (2). Zorbalar kurbanlara göre daha kolay arkadaş edinir (24). Zorbaların etrafı genelde 2-3 kişilik bir akran grubu ile çevrilidir; bu grup zorbaları destekler ve sever bir görünümdedir. Bu grup içinde zorbalığa katılan ama genellikle zorbalığı başlatmayan pasif zorbalar olarak adlandırılan, zorbanın takipçileri yer alabilir. Zorba olmalarına rağmen pasif zorbalar güvensiz ve endişeli özellik gösterebilirler (2).

Zorbalar tipik olarak saldırgan tepki gösteren kişiler olarak tasvir edilirler bunun yanında bir kısmının kural bozucu olarak tanımlandığı da olmaktadır (2,8). Zorbalar kurallara uyulması gereken okulu sevmeyebilir ve okul başarıları da düşük olabilir (24). Zorbalar sigara, alkol ve uyuşturucu kullanmak gibi alışkanlıklara ve suç işlemek gibi davranışlara diğer akranlarına göre daha eğilimlidirler (24,49). İskandinav ülkelerinde 6.- 9. sınıflar arası çocuklarda yapılan bir çalışmaya göre zorba olarak belirlenen erkek çocuklarının yaklaşık %60'ı 24 yaşına kadar resmi kayıtlara geçen en az bir suç eylemine karışmıştır, zorba ya da kurban grubuna dahil olmayan erkeklerin ise %10'u bir suç eylemine karışmıştır (8). Aynı çalışmaya göre okul yıllarında akran zorbalığına uğrayanlar ise ortalama ya da bunun biraz altında bir miktarda suç eylemine karışmışlardır (2,8).

Çizilen bu genel portrenin aksine iyi sosyal uyuma sahip çocuklar da bu özelliklerini kullanarak akran zorbalığı yapabilirler (41,50).

Zorba/kurbanlar (Bully/victim) hem akran zorbalığına maruz kalan hem de akran zorbalığı yapan gruptur (34).

Zorba/kurbanın tanımı ve kapsadığı grup için literatürde birçok farklılık göze çarpmaktadır. Literatürde zorba/kurban terimi yerine provakatif kurban terimi de kullanılmıştır. Zorba/kurban için zorba grubunun; sadece zorba (pure bully) ve zorba/kurban olarak ikiye ayırılıp zorba teriminin bir alt grubu olarak ele alındığı yayınlar da vardır (31,51,52).

Zorba/kurbanlar sadece zorbalara göre daha fazla öfkeli ve dürtüseldirler (53,54). Bu öfke ve dürtüsellik reaktif saldırganlığa işaret etmektedir. Proaktif saldırganlık çoğunlukla sadece zorbaların özelliğidir. Reaktif saldırganlık zorba/kurbanlarda, proaktif saldırganlık ise sadece zorbalarda yüksek saptanmıştır ve iki grubun ayrımında kullanılabilir (55,56).

Literatürde zorba/kurbanların reakif zorbalar ve provakatif kurbanların birleşimi olarak tanımlandığı yayınlar mevcuttur (34). Zorba/kurbanlar tuhaf olarak atfedilen hareketleriyle etrafını kışkırttığı var sayılan ve zorbalarla uğraşarak zorbalık döngüsünün devamına neden olan provakatif kurbanlar ile reaktif zorbalık yapan öğrencilerin heterojen bir grubu olarak görülmektedir.

Zorba/kurbanlar hem kavga başlatabilir hem de kavganın içine sürüklenebilir. Zorba/kurban rolünün gelişimi için iki mekanizmadan bahsedilebilir. Birincisi provakatif kurbanın davranışları zorbalar tarafından kışkırtılma olarak algılanıp kavgaya sebep olabilir; provokatif kurban ise bunun sonucunda kendini korumak ister (57). Zorba/kurbanlar için ikinci mekanizma ise çocuğun maruz kaldığı zorbalık kaldırabileceği sınırı aşınca yaşadığı şiddet patlaması ve bunun sonucunda gerçekleştirdiği zorbalık eylemi olabilir (34).

Zorba/kurbanlar çevreleri tarafından sosyal olarak kabul görmekte zorluk yaşarlar; düşük özgüvenli ve duygusal problemlere yatkın (nörositizm);

problem çözme becerilerinde yetersiz, insanlara karşı mesafeli ve saldırgan özellik (psikositizm) gösterebilirler. Zorba/kurbanlar, sadece zorbalara göre kendilerini daha endişeli ve mutsuz, daha az sevilen ve fiziksel açıdan daha gösterişsiz bulurlar (58,59).

2.4. Akran Zorbalığı ile İlişkili Kuramlar

2.4.1. Sosyal Bilgi İşleme Kuramı

Sosyal Bilgi İşleme Kuramına göre; kişiler karşılaştıkları olaylara karşı davranışlarını, daha önce içinde bulundukları durumların ve biyolojik özelliklerin karışımının etkisiyle şekillendirirler. Kişilerle olan ilişkiler, eski yaşantılar sosyal biliş olarak adlandırılan mekanizmayı şekillendirir; bu mekanizma Sosyal Bilgi İşleme Kuramı'nın altında yatan temel mekanizmadır. İçinde bulunulan sosyal durumlarda; kişi benzer bir durumla daha önce karşılaşmışsa, kişilerin davranışlarını bilinçli olarak farkında olunmayan bilgi işleme basamakları şekillendirir. Bu bilgi işleme durumu altı basamaktan oluşur. İlk basamakta içinde bulunan sosyal durumdan edinilen duygular bilgi olarak sınıflandırılır. İkinci basamakta bu bilgi yorumlanır ve zihinde bilginin kişi için neyi temsil ettiği tam olarak belirlenir. Üçüncü basamakta kişi ihtiyacı olanları zihinde belirler ve hedefini oluşturur. Dördüncü basamakta kişi daha önceki yaşantıdan elde ettiği tepkileri gözden geçirir ve duruma yönelik verilebilecek tepkiler için fikir üretilir. Beşinci basamakta seçilebilecek tepkiler içinde duruma en uygun olanı seçilir ve bu basamakların sonucunda son basamakta davranış karşımıza çıkar (60,61).

Bu kuramda işlem basamaklarının doğru olarak tamamlanması sosyal olarak uygun davranışların oluşmasını sağlar (62). Daha önceki yaşantılar, çevre, aile yaşamı bu basamakların oluşumunda etkilidir. Ayrıca çevreyi ve kişileri irdeleyebilmek yani empati yapabilmek bilgiyi işleyebilmek için önemli bir yer tutar. Empati yeteneğiyle akran zorbalığı davranışı arasında zıt bir ilişki vardır (20,63). Karşı tarafla empati yapılamadığından yanlış olarak olumsuz algılanan davranış sonucunda çocuk; karşılık olarak olumsuz bir tepki olan saldırganlığı seçebilir. Olumsuz bir durumun saldırgan tepki verilerek

çözümlendiğini gören çocuk; bu durum yenilendiğinde yukarda anlatılan dördüncü basamakta, saldırganlık davranışını hatırlayarak bunu seçecektir (61). Bu davranış sürekli tekrarlanırsa kalıplaşabilir.

2.4.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Bu kurama göre davranışlar biyolojik değildir; doğuştan gelmez öğrenilerek edinilir. Davranışları öğrenme; direkt öğretilen davranışlar dışında kişileri ve çevreyi gözlem yoluyla da gerçekleşir (64).

Bu kurama göre öğrenme; sosyal olarak çevreyle etkileşim, gözlem ve taklit aracılığıyla gerçekleşir. Sosyal öğrenme iki tür öğrenme süreciyle tanımlanır; bunlar: “Edimsel koşullanma” ve “model alma ve taklit” olarak adlandırılmaktadır. Sonucunda belli bir faydanın sağlandığı ve pekiştirilen davranışların tekrar edileceğini öngören süreç edimsel koşullanma; gözlem sonucunda öğrenilen davranışın taklit edilmesi ise model alma ve taklittir (65).

“Edimsel koşullanma” ve “model alma ve taklit” öğrenme süreçlerini ele aldığımızda; ailesinde aile içi şiddet olayları yaşanan ve bu duruma tanık olmuş ya da maruz kalmış çocukların akran zorbalığı yapma olasılığı diğer çocuklara oranla daha fazla olduğu görülmüştür (17).Saldırganlık sonucunda hakimiyet ya da güç kazanma gibi faydalar sağlandığına tanık olunduğunda ve aynı eylem gerçekleştirildiğinde aynı faydayı çocuk kendisi de sağladığında; bu durum saldırganlık eylemin tekrarlanması için güdüleyici olabilir (66).

2.4.3. Ekolojik Sistemler Teorisi

Bu teoriye göre; çocuk sosyal ve fiziksel olarak gelişirken içinde bulundukları sosyal ve fiziksel çevreyle uyum sağlayarak gelişir. Teori de birbiri içine geçmiş beş sistemden bahsedilir. Bunlar:

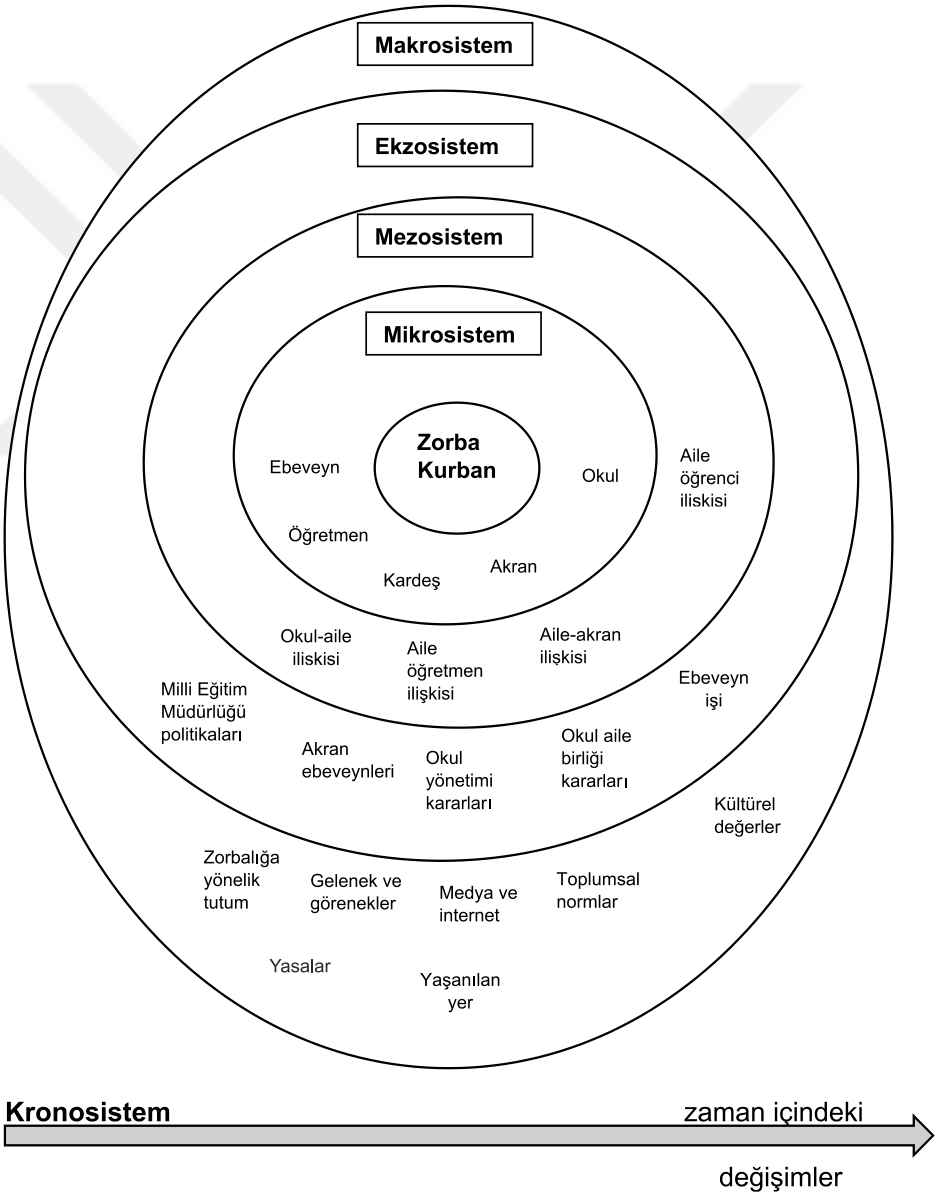
Mikrosistem: İçinde bulunulan aile, okul gibi topluluklar

Mezosistem: İçinde bulunulan mikrosistemlerin etkileşimi

Ekzosistem: Dolaylı olarak kişiyi etkileyen olgular (mikrosistemdeki kişilerin algıları vb.)

Makrosistem: Toplumun sosyo-kültürel özellikleri, inançları ve normları

Kronosistem: Kişinin yaşamında zamanla gelişen sosyal ve fiziksel değişimlerdir (ölüm, yaşanılan yerin değişimi vb.) (67,68). Akran zorbalığı olgusunda birbirini etkileyen ve karmaşık ilişkiler doğuran bu sistemler ve içerikleri şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Akran zorbalığına Ekolojik Sistemler Teorisi yönünden bakış

Kaynak: Doğan A, Ekolojik Sistemler Kuramı Çerçevesinde Akran Zorbalığının İncelenmesi, Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 2010;17(3):149-162.

2.5. Akran Zorbalığı Yaygınlığı

PISA 2018 verilerine göre 79 OECD üye ülkesinin; 15 yaşta öğrenciler için akran zorbalığına uğrama sıklığı ortalaması %23'tür; aynı çalışmada Türkiye için bu sıklık %24 olarak bulunmuştur (9). 45 ülkede,11-13 ve 15 yaş grubu toplam 227441 kişide yapılan 2017/2018 HBSC verilere göre akran zorbalığına uğrama ve akran zorbalığı yapma sıklığı sırasıyla: 11 ve 13 yaşta %11, 15 yaşta yüzde %8 ve 11 yaşta %6 ,13 ve 15 yaşta %7 olarak bulunmuştur (10). Amerika'da 2001 yılında 1998 HBSC çalışmasının soruları kullanılarak 6.-10. sınıflar arası 15686 öğrenci arasında yapılan çalışmada öğrencilerin; %13.0'ının sadece zorba, % 10.6'sının sadece kurban ve %6.3'ünün zorba/kurban olduğu saptanmıştır. Zorba ya da kurban olarak iki kategoride incelenecek olursa her beş katılımcıdan bir tanesi zorba, bir tanesi kurbandır (24).

2010 yılında Ankara ve 2006-2007 eğitim öğretim yılında Bursa'da sırasıyla 1154 ve 688 öğrencinin katıldığı 4.-8. sınıflarda gerçekleştirilen iki çalışmada yaklaşık her 3 öğrenciden birinin akran zorbalığına uğradığı tespit edilmiştir (11,12).

2010 yılında İstanbul'da 6.-8. sınıf öğrencileri ile yapılan çalışmada öğrencilerin; %39,7'sinin kurban, %4.0'ının zorba, %16.2'sinin zorba/kurban olduğu saptanmıştır (69).

2009 yılında İstanbul'da 4 ve 5. sınıftaki öğrenciler ile gerçekleştirilen çalışmada öğrencilerin; %23.5'inin zorbalığa eğilimi olduğu ve %58'inin zorbalığa uğradığı bulunmuştur (70).

2008 yılında İzmir'de 6. ve 7. sınıf öğrencilerinde yapılan çalışmada; öğrencilerin %20.3'ünün zorba, %42.3'ünün kurban ve %13.8'inin zorba/kurban olduğu saptanmıştır (71).

İstanbul'da 2006 yılında 6.-8. sınıf öğrencileriyle yapılan çalışmada öğrencilerin %63.3'ünün bulundukları eğitim yılında zorbalığa uğradıkları saptanmıştır (72).

2006 yılında Ankara'da 6.-8. Sınıf 742 öğrenci arasında yapılan çalışmada öğrencilerin; %4.6'sının zorba, %21.3'ünün kurban ve %6.5'inin zorba/kurban olduğu saptanmıştır (73).

Ankara'da 2006 yılında 14-17 yaş aralığındaki 692 öğrenci arasında yapılan çalışmada eğitim yılı boyunca en az bir kez sözel, dolaylı/duygusal veya cinsel zorbalığa uğrayıp uğramadıkları sorgulanmış ve sırasıyla öğrencilerin; %33.5, %28.3, %15.6'sının bu zorbalık türlerine maruz kaldığı bulunmuştur (74).

Ankara'da 2004 yılında 4 ve 5. Sınıftaki 206 öğrenci arasında yapılan çalışmada; öğrencilerin %40'ının fiziksel, sözel, dolaylı/duygusal ve cinsel zorbalığa maruz kaldığı saptanmıştır (75).

2.6. Akran Zorbalığı ile İlişkili Faktörler

2.6.1. Yaş

Literatürde akran zorbalığının yaşla ilişkisine dair bulgular değişiklik göstermektedir.

Olweus (1993) Norveç nüfusuna dayalı çalışmasında akran zorbalığına uğrayan çocukların sıklığının yaşla birlikte azaldığını ve fiziksel zorbalığa maruz kalmanın yaşla beraber daha az olası olduğunu belirtmiştir (8). Benzer şekilde akran zorbalığının yaş arttıkça azaldığını söyleyen çalışmalar vardır. Bunun nedeninin çocukların büyüdükçe sosyal becerilerin gelişmesi ve kurbanın kendisinden yaşça daha büyük ya da güçlü, kurbana potansiyel olarak zorbalık yapabilecek olan çocukların sayısının azalması olduğu öne sürülmüştür (76).

Eslea ve ark. (2001) ile Carney ve ark. (2001) akran zorbalığına uğramanın ve akran zorbalığı yapmanın en sık olduğu yaş aralığının sırasıyla 9-15 ve 11-13 yaş aralığı olduğunu belirtmişlerdir. Eslea ve ark. akran zorbalığında görülen sıklık artışını; 9-15 yaş arasındaki yaşça büyük çocukların küçük çocuklara zorbalık yapmasına, aynı yaş grubundakilerde ise daha güçsüz/geç gelişen çocukların zorbalar tarafından hedef olarak seçilmesine bağlamıştır. Carney ve ark.'nın 2001 yılında 18-55 yaş arası 405 erişkinde geriye dönük akran zorbalığını sorguladığı çalışmada; 11-13 yaşta zorbalığın en sık olduğu ve yaşla birlikte sıklığın azaldığı saptanmıştır. Çalışma sonunda yazarlar yaşla birlikte olan bu azalmanın zorbalık tanımlarının farklılaşmasından (Büyük yaşlarda sözel zorbalıklar daha dikkat çekici olup, küçük yaşlarda kurban tarafından daha az önemsenebilir.) kaynaklanabileceğini savunmuştur (46,77).

2001 yılında Amerika'da yapılan bir kesitsel çalışmada 6.-10. sınıflardaki öğrencilerde akran zorbalığına uğrama sıklığının; öğrencilerin sınıf seviyeleri arttıkça azaldığı bulunmuştur (24).

2009 yılında İsveç'te okul hayatları boyunca zorbalık hakkındaki yaşadıkları deneyimlerin sorgulandığı çalışmada öğrencilerden; zorba olduğunu belirtenler zorbalığı en çok 10-12 yaş arasında yaptıklarını, kurbanlar ise en çok zorbalığa 7-9 yaş aralığında maruz kaldığı ve yaşla birlikte zorbalık yapma ya da zorbalığa maruz kalma sıklıklarının azaldığını belirtmişlerdir (78).

Okulun ilk yıllarında giderek artan zorbalık; ilköğretimin ikinci yarısında en yüksek seviyeye ulaşıp lisede ise azalmaktadır (79,80). Küçük yaşta fiziksel zorbalığa daha sık rastlanmaktadır (81). Yaşla birlikte doğrudan akran zorbalığı yani fiziksel ve sözel zorbalık azalmakta ama dolaylı zorbalık değişmemektedir (8).

2.6.2. Cinsiyet

Yapılan çalışmalarda erkeklerin kızlardan daha çok akran zorbalığı yaptıkları saptanmıştır (8,12,24,36,73). Akran zorbalığına uğramada bazı

çalışmalarda cinsiyetler arası bir fark bulunamazken, bazı çalışmalar erkeklerin bazıları ise kızların daha çok akran zorbalığına uğradıklarını saptamıştır (8,24,71,78,82,83).

Olweus'un (1993) Norveç nüfusunda 5.-7. sınıflardaki verilerine göre kurban konumundaki kızların; %60'ı sadece erkekler %20'si ise her iki cinsiyet tarafından zorbalığa uğramaktadır. Kurban konumundaki erkeklerin ise %80'inin zorbalarının cinsiyeti erkektir. Erkek çocuklar daha çok doğrudan akran zorbalığına maruz kalırken, kızlar daha çok dolaylı akran zorbalığına maruz kalmaktadır (8). Bu farkın ilerleyen dönemde azaldığını gösteren çalışmalar mevcuttur (84).

Erkeklerde zorba/kurban olma sıklığı yaşla birlikte azalırken kızlar için ise bu sıklık sabit kalma eğilimindedir (85).

Prososyal davranışların (iş birliği yapmak, başkalarına yardım etmek paylaşmak gibi topluma yararlı olumlu sosyal davranışlar) gelişiminde ve motivasyonunda empati önemli bir yer tutar. Empatinin gelişimi cinsiyetler açısından iki yönden etkilenebilir. Birincisi toplumun geleneksel cinsiyet kalıplarına göre kızlar doğuştan bakım veren rolünü üstlenirken erkekler koruyucu rolünü üstlenirler. İkincisi, erkek ve kızların sosyalleşme ve yetiştirilme bakımından farklı olmasından kaynaklanır. Kızlar insanlara karşı şefkatli olmak, kişilik ve ruh hallerini anlamak gibi özellikler üzerinde durularak yetiştirilirken; erkeklerde bu özelliklerin yerini adalet, koruma, güç gibi özellikler alır. Koruyucu rolündeki erkek daha saldırgan ve baskındır (28). Empati arttıkça erkeklerde saldırganlık azalır. Empatinin anti sosyal davranışların azalmasında güçlü bir rolü vardır; özellikle prososyal davranışları geliştirip güçlendirerek bu etkiyi sağlar. Bu etki erkeklerde kızlara göre daha yoğundur. Akran zorbalığı yapma ile gelişmiş bir empati yeteneğine sahip olma arasında zıt yönlü bir ilişki vardır (20,63,86).

2.6.3. Aile Özellikleri

Aile çocuğun karşılaştığı ilk çevre olmakla birlikte büyürken kişiliğin şekillenmesinde, çocuğun davranış kalıplarının oluşmasında önemli bir yer tutar. Literatürde akran zorbalığı konusunda aile özellikleri üzerinde çalışılmış ve bunun önemli bir etken olduğu saptanmıştır.

Çocukların davranışlarını ailelerini model alarak ve daha sık karşılaştıkları davranışları benimseyerek şekillendirirler dolayısıyla ailenin çocuklarını yetiştirirken sergilediği davranışlar ve aile içinde yaşanan herhangi bir problem (İletişim ve ilgi eksikliği, aile desteğinin azlığı, aile içi şiddet vb.) çocukta davranış kalıpları oluşurken (bkz. sosyal öğrenme ve sosyal bilgi işlemi kuramları) sorunlara neden olabilir. Davranışlarda gözlenebilecek sorunlar akran zorbalığı için önemlidir (13,14,15).

Evde kötü muameleye maruz kalan, otoriter ve aşırı kontrolcü ebeveynlere sahip ve aile ortamı problemli olan çocukların saldırganca davranışlarda bulunması daha olasıdır (16). Aile içi şiddete tanık olan ya da maruz kalan çocuklar; sosyal öğrenmenin doğrultusunda şiddeti makul bir sorun çözme yöntemi olarak benimserler ve bunun sonucunda bu çocukların akranlarına göre akran zorbalığı dahil herhangi bir saldırganlık eyleminde bulunma olasılıkları daha yüksektir (17). Ebeveynleri ilgili ve pozitif tutuma sahip çocuklar ilişkilerinde kendilerini güvenli hissederler; bu çocukların akran zorbalığına uğrama ve zorbalık yapma olasılıkları düşüktür (18,19).

Otoriter ve aşırı kontrolcü ebeveynlerde olduğu gibi aşırı toleranslı ebeveyne sahip çocuklar da saldırgan davranışlara meyillidir. Çünkü bu gibi durumlarda çocuk ailesi üzerinde belli bir otorite kurar ve ailenin çocuk üzerindeki olumlu etki ve yönlendirmeleri yetersiz kalabilir. Olumlu sınırlamalardan mahrum kalan çocuk saldırganlık gibi olumsuz davranışlara yatkınlık kazanabilir. Her ne kadar çocuk üzerinde orantılı bir otorite kurulması önemli görünse de kurulan bu otorite iyi aile ilişkileri ile birlikte yürütülürse çocuk üzerinde daha etkili olur (87). Aşırı korumacı çocukların üzerine titreyen ebeveynlere sahip çocukların akran zorbalığına uğrama olasılıkları fazladır.

Bununla aynı doğrultuda babasıyla ilişkisi kötü ve annesi aşırı korumacı olan ama aynı zamanda saldırgan özellik gösteren çocukların zorba/kurban olma olasılıkları daha yüksektir (88).

2.6.4. Arkadaşlık ilişkileri

Arkadaşlık ilişkileri akran zorbalığında önemli bir yer tutar. Kurbanların genellikle sınıflarında iyi arkadaşları yoktur ve yalnızdırlar (2,38). 1996-2000 yılları arasında Çin, İngiltere, İrlanda, İtalya, Japonya, Portekiz ve İspanya'nın verileri kullanılarak ilk ve ortaöğretimdeki yaklaşık 48.000 katılımcı ile yapılan çalışmada Portekiz ve İtalya'nın bir bölgesi hariç tüm ülkelerde kurbanların sınıf arkadaşlarından daha az arkadaşa sahip olduğu bulunmuştur. Portekiz ve İtalya'da ise arkadaş sayıları açısından zorba/kurbanlar en az arkadaşa sahip grup olarak saptanmıştır ve bunu kurbanlar takip etmiştir (89).Okulda akranları tarafından sevilmek ve arkadaşlarının olması çocuğu akran zorbalığından koruyor gözükmektedir (90).

Arkadaş sahibi olmanın yanında arkadaşlık ilişkisinin kalitesi de önemlidir. Çocuğun iyi ilişkisinin olduğu tek bir yakın arkadaşa (high-quality best friendship) sahip olması bile akran zorbalığına uğrama ihtimalini azaltmaktadır. "Yüksek kaliteli arkadaşlık" akran zorbalığının kurbanı olmaktan koruduğu gibi akran ilişkilerinde düzenleyici rol alarak zorbalık eylemini azaltıcı etki de gösterir. Örneğin saldırgan bir akran; arkadaşının saldırganlığı kullanmasına olumlu bir tavır takınıp destekleyebilirken (olası pasif zorba), yüksek kaliteli bir arkadaş saldırganlığa karşı olumsuz bir tavır takınarak meydana gelen olaylarda daha yapıcı sonuçların elde edilmesini sağlayabilir (91).

2.6.5. Sosyoekonomik Durum

Sosyoekonomik durum çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişimini etkileyen bir etkendir. Akran zorbalığı açısından bakılacak olursa; 2001-2002 yıllarında 35 ülkede (Avrupa ve Kuzey Amerika) 11,13 ve 15 yaşlarındaki 162305 öğrenci üzerinde yürütülen büyük çaplı bir çalışmaya göre düşük

sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin diğerlerine göre daha sık akran zorbalığına maruz kaldıkları saptanmıştır. Çalışmada okulun bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyinin akran zorbalığı açısından belirleyici bir faktör olmadığı saptanmıştır. Bu çalışmaya göre; ülkelerin sahip olduğu refah akran zorbalığı açısından fark yaratmamaktadır ancak sosyoekonomik eşitsizliklerin derin olduğu ülkelerde akran zorbalığı daha yüksektir ve bu sosyoekonomik durum kötüleştikçe artmaktadır (92).

2004 yılında Ankara'da 4. ve 5. sınıf öğrencilerinde yapılan çalışmada sosyoekonomik durum ile akran zorbalığı arasında ilişkili bulunmamıştır ancak çalışmanın orta sosyoekonomik düzey olarak sınıfladığı grupta yer alan çocukların; daha çok fiziksel zorbalığa maruz kaldığı saptanmıştır (75).

2010-2011 eğitim yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet'inde 6-8. Sınıf 2137 öğrenci üzerinde yapılan çalışmada zorbalık yapmanın yüksek gelirli olarak nitelendirilen grupta daha sık olduğu ve diğer gelir gruplarındaki öğrencilerin daha çok akran zorbalığına maruz kaldığı görülmüştür (93). 2012 yılında İzmir'de 6-8. Sınıf 1285 öğrenci arasında yapılan çalışmada sosyoekonomik durumun düşük olduğu yerlerdeki okullarda, akran zorbalığının daha sık olduğu saptanmıştır (94).

2.6.6. Kaynaştırma Yoluyla Eğitim

Kaynaştırma yoluyla eğitim; özel eğitime ihtiyacı olan çocukların (bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren çocuklar) eğitimlerini, destek eğitim hizmetleri (Bireysel eğitim programları, destek eğitim odası vb.) de sağlanarak yetersizliği olmayan akranları ile birlikte sürdürdükleri özel eğitim uygulamalarıdır. Kaynaştırma yoluyla eğitimde çocuklar eğitimlerini, yetersizliği olmayan akranları ile birlikte aynı sınıfta (kaynaştırma sınıfı) tam zamanlı sürdürebilecekleri gibi özel eğitim sınıflarında bazı dersleri ortak alarak yarı zamanlı olarak da sürdürebilirler (95). Kaynaştırma sınıflarında yaşıtlarıyla eğitim gören çocuklar diğer adıyla kaynaştırma öğrencileri özgül

öğrenme güçlüğü, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu, otizm, zeka geriliği ya da bedensel engele sahip olabilirler.

Kaynaştırma yoluyla eğitimle ilgili yasa 1983 yılında, “2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocukların Özel Eğitim Yasası” adıyla yürürlüğe girmiştir. Kaynaştırma öğrencilerinin sahip olduğu tanılar, eğitim değerlendirmeleri ve destek eğitim hizmetleri sonucunda belirlenen eğitim ihtiyaçlarına göre öğrenci, aile ve öğretmenlere eğitim, eğitim aracı, ekipman ve danışmanlık verilmesi esastır. Bu uygulamadaki amaç; kaynaştırma öğrencileri için şartları olabildiğince en elverişli seviyeye getirmektir (95).

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar normal gelişim gösteren akranlarına nazaran daha çok zorbalığa maruz kalmaktadır. İsrail’de yapılan 2007’de yayınlanan 12 ila 21 yaş aralığındaki zihinsel engelli 186 öğrencide yapılan çalışmada katılımcıların %83’ü zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir (96). 2011 yılında Kanada’da 5 ila 21 yaş arası otizm spektrum bozukluğu tanılı öğrenciler üzerinde yapılan çalışmada akran zorbalığı sıklığının diğer öğrencilerden 2 kat daha fazla olduğu belirtilmiştir (97) . 2018-2019 eğitim yılında İstanbul’da 6. ve 7. sınıf toplam 374 öğrenci üzerinde yapılan çalışmada kaynaştırma sınıflarında diğer sınıflara göre akran zorbalığı yapmada fark görülmese de akran zorbalığına uğrama daha sık bulunmuştur (98).

2.7. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada; Manisa ili Şehzadeler merkez ilçedeki kentsel ve yarı kentsel okullarındaki 5. ve 7. sınıf kaynaştırma ve kaynaştırma olmayan sınıflara devam eden öğrencilerde akran zorbalığı sıklığını saptamak ve akran zorbalığını etkileyen faktörleri belirlemek amaçlanmıştır.

3. GEREÇ-YÖNTEM

3.1. Araştırma Tipi

Kesitsel tipte bir araştırmadır.

3.2. Araştırmanın Zamanı

Araştırmanın verileri 2021-2022 eğitim öğretim yılı ikinci döneminde 17.03.2022-12.05.2022 tarihleri arasında toplanmıştır.

3.3. Araştırma Yeri

Araştırma Manisa ilinin Şehzadeler ilçesinde gerçekleştirilmiştir. 6360 Sayılı Yasa ile Manisa'nın Büyük Şehirler arasına alınmasıyla il merkezi iki ilçeye ayrılmıştır ve bu iki ilçeden biri Şehzadeler ilçesidir. İlçe 167661 nüfusa sahip olup Manisa'nın büyük ilçelerindendir ve toplam 24 kamu ortaokulu bulunmaktadır[99].

3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Şehzadeler ilçesinde 5. ve 7. sınıfa devam eden toplam 3902 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmaya alınması gereken en az öğrenci sayısı; OpenEpi Programı'nda %95 güven düzeyinde, %20.3 sıklık, %4 hata payı ve desen etkisi 2 alınarak 707 öğrenci olarak hesaplanmıştır[71].

Örnek seçiminde tabakalı-rastgele örneklem yöntemi kullanılmıştır. İlçede bulunan okullar kentsel ve yarı kentsel olmak üzere iki tabakaya ayrılmış, araştırmanın yapılacağı sınıf seviyelerinde tabakalarda bulunan toplam öğrenci sayıları hesaplanmış ve buna göre 4 kentsel ve 3 yarı-kentsel kamu okulu basit rastgele yöntemle seçilmiş ve araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya dahil edilen okulların 5. ve 7. sınıflarında sınıf mevcutlarının ortalama 25 öğrenciden oluştuğu göz önüne alınarak her iki kademeden bir kaynaştırma ve bir kaynaştırma olmayan sınıf olmak üzere toplam dört sınıf seçilmiştir. Seçilen okullardaki kaynaştırma ve diğer sınıfların şubeleri alfabetik

olarak sıralanmış ilk sıradaki sınıflar araştırmaya alınmıştır. Toplamda çalışmaya yirmi sekiz sınıfın alınması planlanmıştır.

Sınıflardaki devamsızlıklar nedeniyle başlangıçta öngörülen sınıf mevcutları altına düşen sınıflarla (ortalama 25 öğrenci) istenilen örnek büyüklüğüne ulaşılamadığından ve her okulda her sınıf seviyesinde kaynaştırma sınıfı bulunmadığından öğrenci mevcudu en fazla olan kentsel ve gecekondu okulundan birer kaynaştırma ve normal sınıf alınıp (toplamda 81 öğrenci) otuz iki sınıf, 718 öğrenci katılımıyla araştırma sonlandırılmıştır.

3.5. Araştırma Hipotezleri

1. Erkekler kızlardan daha çok akran zorbalığına uğramakta ve daha çok zorbalık yapmaktadır.
2. Sınıf seviyelerinde akran zorbalığı sıklığı değişkenlik göstermektedir.
3. Yarı kentsel bölgede kentsel bölge okullarına göre akran zorbalığı sıklığı daha fazladır.
4. Alt sosyal sınıflarda üst sosyal sınıfa göre akran zorbalığına uğrama ve zorbalık yapma daha sıktır.
5. Ebeveynleri ile ilişkileri kötü olan öğrencilerin zorbalık yapma olasılığı daha fazladır.
6. Davranış problemleri gösteren öğrenciler zorbalık yapmaya daha yatkındır.
7. Duygusal problemleri olan öğrenciler daha çok akran zorbalığına uğramaktadır.
8. Yapıcı davranışlara (prososyal davranış) daha yatkın öğrencilerde akran zorbalığı yapma olasılığı daha azdır.
9. Kaynaştırma sınıflarında akran zorbalığı sıklığı daha fazladır.

3.6. Araştırmanın Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri oluşturulan anket formuyla okul idaresinin uygun gördüğü bir ders saatinde araştırma ve akran zorbalığı hakkında bilgi verildikten sonra araştırmaya katılmayı kabul edilen öğrencilerden gözetim

altında anket yöntemi aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmanın katılımcılarından 19 tanesi kaynaştırma öğrencisidir (mevcut tanılar: hafif düzey zihinsel yetersizlik, özgül öğrenme güçlüğü ve dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik). Engellilikler doğrultusunda anket uygulaması düzenlenmiştir (yüz yüze anket uygulaması).

Anket formu:

1.Sosyodemografik sorular (6 soru)

2. Ebeveyn ile ilgili sorular (13 soru)

3. Okul başarısı ve sınıf, arkadaşlık hakkındaki sorular (5 soru)

4. Fiziksel ve sosyal aktivite, elektronik alet kullanımı hakkındaki sorular (5 soru)

5. Öğrencinin sağlığı ve ailedeki psikiyatrik hastalıklar hakkındaki sorular (5 soru)

6. Son 3 ayda öğrencinin karıştığı fiziksel kavga ile ilgili sorular (3 Soru)

7. Olweus Öğrenciler İçin Akran Zorbalığı Anketi (39 soru)

8. Güçler ve Güçlükler Anketi (Ana 25 sorusu ve ek 5 sorusuyla beraber) bölümlerinden oluşmaktadır.

Olweus Öğrenciler İçin Akran Zorbalığı Anketi

Akran zorbalığını ölçmek amacıyla 8-16 yaş grubundaki öğrenciler için 1996 yılında Dan Olweus tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması 2008 yılında Hilal Tıpırdamaz Sipahi tarafından yapılmış olup Cronbach's Alfa değerleri anket iki alt başlıkta incelendiğinde akran zorbalığına uğrama için 0.82 ve akran zorbalığı yapmak için 0.80 olarak bulunmuştur. Olweus Öğrenciler İçin Akran Zorbalığı Anketi'nin 4.-13. soruları aracılığıyla değerlendirilen akran zorbalığı tipleri sorularından kestirim noktası olan "Bir ay içinde 2 ya da 3 kez veya daha sık" seçeneğinin ya da daha sık bir seçeneğin herhangi birinin seçilmesi akran zorbalığına uğramayı, 24-33. sorular ise akran zorbalığı yapmayı belirlemek amacıyla aynı metodla kullanılmaktadır. Her iki grupta birden yer alan öğrenciler ise zorba/kurban olarak adlandırılır (71).

Güçler ve Güçlükler Anketi

(Strengths and Difficulties Questionnaire-SDQ/GGA)

11-17 yaş aralığında duygusal ve davranışsal sorunları taramada yaygın olarak kullanılan bir araçtır. Goodman tarafından 1997 yılında geliştirilmiştir. Hobbs ve Laurens'ın 2020'de yayınlanan 7959 öğrenci ile İngiltere'de yaptığı çalışması GGA'nın kullanımını dokuz yaşa kadar genişletmiştir (100). GGA'nın Türkçeye uyarlama çalışması Güvenir ve arkadaşları tarafından 2008'de gerçekleştirilmiştir.

Toplamda 25 maddeden oluşan ölçeğin dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, davranış sorunları (davranım bozuklukları hakkında), duygusal sorunlar (depresyon, anksiyete hakkında), akran sorunları (arkadaşının olmaması, yaşıtları ile iyi anlaşamama gibi durumlar) ve prososyal davranışlar olmak üzere beş alt boyutu bulunmaktadır. Alt boyutları için hesaplanan Cronbach's Alfa değerleri en yüksek (Cronbach's Alfa=0.70) dikkat eksikliği/ aşırı hareketlilik ve duygusal sorunlar alt boyutlarında en düşük ise akran sorunları (Cronbach's Alfa=0.22) alt boyutundadır. Ölçek puanlaması her bir ifade için "0 (doğru değil)", "1 (kısmen doğru)", "2 (kesinlikle doğru)" şeklinde yapılmaktadır. İlk dört alt boyutta artan puanlar olumsuz durumu ifade ederken prososyal davranışlar alt boyutunda artan puanlar olumlu yapıcı sosyal davranışları ifade eder. Toplam güçlük puanı ise prososyal davranışlar alt boyutu hariç diğer alt boyutlardan alınan puanların toplamıyla elde edilir ve artan puanlar çocuğun yaşadığı güçlüğün fazla olduğunu gösterir; bu boyut için hesaplanan Cronbach's Alfa değeri 0.73'tür. Güçler ve Güçlükler Anketi'nin (GGA) 25 ana sorusuna ek olarak genişletilmiş şeklinde yaşanan güçlüklerden etkilenmeyi ölçen ek 5 sorusu vardır. Bu 5 sorunun toplamından elde edilen puan etkilenme puanını (impact scor) verir (101).

GGA'da alt boyut ve toplam güçlük puanı hesaplanırken aşağıdaki yönerge kullanılır.

1.Duygusal sorunlar alt boyutunda: 3., 8., 13., 16. ve 24. maddelerden;

2. Davranış sorunları alt boyutunda: 5., 7.(Ters kodlanmaktadır.), 12., 18. ve 22. maddelerden;

3. Dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik alt boyutunda: 2.,10.,15.,21. ve 25. (Bu iki madde ters kodlanmaktadır.) maddelerden;

4. Akran sorunları alt boyutunda: 6.,19.,23., 11. ve 14. (Bu iki madde ters kodlanmaktadır.) maddelerden;

5. Prososyal davranışlar alt boyutunda: 1., 4., 9.,17. ve 20. maddelerden alınan puanlar toplanmaktadır.

Toplam güçlük puanı yukardaki ilk dört alt boyutun toplanmasıyla hesaplanır. Alt boyutlardan alınabilecek puanlar 0-10 arasındadır. Toplam güçlük puanı ise 0-40 arasında bir değer alır.

Etkilenme puanı “Duygular, dikkati toplama, davranışlar, başkaları ile geçinme konularında güçlüğünüz var mı?” sorusuna hayır dışında bir cevap veren katılımcılar için hesaplanmaktadır. “Bu güçlükler seni ne kadar sıkıntıya sokuyor ya da ne kadar moralini bozuyor?” ve “Bu güçlükler aşağıdaki alanlarda (Ev yaşamı, arkadaşlık ilişkileri, sınıf içi öğrenme, boş zaman etkinlikleri olmak üzere dört alt ifade), günlük yaşamını etkiliyor mu?” ifadeleri “0 (kesinlikle hayır ve biraz), “1 (oldukça fazla) ve “2 (çok fazla) olarak kodlanır ve bu beş ifadenin toplamı etkilenme puanını verir. Etkilenme puanı 0-10 arasında bir değer alır (102).

GGA klinik olarak öngörüde bulunma potansiyeline sahiptir. GGA’nın klinik olarak öngörüde bulunduğu sınıflandırmanın puan aralıkları Tablo 2’de verilmiştir (102).

Tablo 2. GGA'nın klinik öngörü sınıflandırması

GGA BOYUTLARI	Puan ortalamaya yakın, klinik olarak önemli bir sorun olası değil	Puan biraz yüksek, klinik olarak önemli sorunları yansıtabilir	Puan yüksek, klinik olarak önemli sorun riski var
	Ortalama	**Düşük risk**	**Klinik problem riski / Yüksek risk**
Toplam Güçlük Puanı	0-15	16-19	20-40
Duygusal Sorunlar	0-5	6	7-10
Davranış Sorunları	0-3	4	5-10
Dikkat Eksikliği ve aşırı hareketlilik	0-5	6	7-10
Akran Sorunları	0-3	4-5	6-10
	Puan ortalamaya yakın, klinik olarak önemli bir sorun olası değil	**Puan biraz düşük, klinik olarak önemli sorunları yansıtabilir**	**Puan düşük, klinik olarak önemli sorun riski var**
	Ortalama	**Düşük risk**	**Klinik problem riski/ Yüksek risk**
Prososyal Davranışlar	6-10	5	0-4

3.7. Araştırmada Yer Alan Bağımlı Ve Bağımsız Değişkenler

3.7.1. Bağımlı Değişkenler

Araştırmanın üç bağımlı değişkeni bulunmaktadır.

1. Akran zorbalığına uğrama (kurban)
2. Akran zorbalığı yapma (zorba)
3. Zorba/kurban olmadır.

Bu üç bağımlı değişken Olweus Öğrenciler İçin Akran Zorbalığı Anketi'nden yararlanılarak oluşturulmuştur. Akran zorbalığına uğrama için 4.-13. sorular arasında "Bir ay içinde 2 ya da 3 kez veya daha sık" veya daha sık seçeneklerden herhangi birini işaretleyenler kurbanları; akran zorbalığı yapma

için 24.-33. sorular aynı metod kullanılarak zorbaları belirlemek için kullanılmıştır. Her iki grupta yer alanlar zorba/kurbanlardır.

3.7.2. Bağımsız Değişkenler

Yaş: Öğrencilerin doğum tarihleri sorulmuş ve anket formunu doldurdukları tarih itibari ile yaşları hesaplanmıştır.

Cinsiyet: Kız ve erkek şeklinde sorgulanmıştır.

Okul ve sınıf ile ilgili bilgiler: Okullar bulundukları mahallelere göre kentsel ve yarı kentsel olarak kategorize edilmiştir. Sınıf seviyeleri ve kaynaştırma sınıfı olup olmadığı anket formları toplanırken anketlere not edilmiştir. 5. ve 7. sınıf ile kaynaştırma sınıfı ve kaynaştırma sınıfı değil şeklinde kategorize edilmiştir.

Öğrenci türü: Anket formları toplanırken öğrencilerin kaynaştırma öğrencisi olup olmadıkları anket formlarına not edilmiştir. Öğrenciler kaynaştırma öğrencisi ve kaynaştırma öğrencisi değil şeklinde iki gruba kategorize edilmiştir.

İkametgah yeri: Öğrencilere oturdukları mahalleler sorulmuştur. Mahallelere göre ikametgah yeri kentsel ve yarı kentsel olarak kategorize edilmiştir.

Aile tipi ve kardeşler: Öğrencilere evde kimlerle yaşadığı sorulmuştur. Alınan bilgilere göre aile tipi; çekirdek, geniş ve parçalanmış olarak kategorize edilmiştir. Öğrencinin kardeşinin olup olmadığı sorgulanmış ve kardeşi olanlarda kardeş sayısı sorgulanmıştır.

Ekonomik göstergeler: Kendine ait oda ve bilgisayar varlığı ile sorgulanmıştır.

Sosyal sınıf: Sosyal sınıfın belirlenmesinde hane reisinin işi (öğrencinin babasının işi) esas alınmıştır. Babanın yokluğunda annenin işi sosyal sınıfı

belirlemek için kullanılmıştır. Öğrencinin ait olduğu sosyal sınıf; Boratav'ın kentsel sınıf şemasına göre alt sosyal sınıf ve üst sosyal sınıf olarak belirlenmiştir [103]. Besicilik, tarım gibi iş kollarında olanlar (11 kişi) küçük esnaf olarak değerlendirilmiştir.

Anne ve baba eğitimi: Okuma yazma bilmiyor, okula gitmemiş ama okuma yazma biliyor, ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olarak sorgulanmıştır. Analiz için ilkokul ve altı, ortaokul, lise ve üstü olarak üç gruba kategorize edilmiştir.

Ebeveynlerin diğer özellikleri: Anne ve babanın hayatta olup olmadıkları, yaşları, çalışma durumları ve çalıştıkları yerler, aynı evde yaşayıp yaşamadıkları sorgulanmıştır. Ayrıca öğrencinin ebeveynleri ile canını sıkan olaylar ya da düşünceler hakkında rahat konuşup konuşamadıkları çok kolay seçeneğinden çok zor seçeneğine beşli Likert şeklinde sorgulanmıştır. Analiz için kolay ve çok kolay seçenekleri ile zor ve çok zor seçenekleri birleştirilmiş; normal seçeneği bırakılarak üç gruba kategorize edilmiştir.

Okul Başarısı: Öğrencinin kendisine göre okul başarısı çok kötü seçeneğinden çok iyi seçeneğine beşli Likert şeklinde sorgulanmıştır. Analizler için kötü ve iyi seçenekler kendi aralarında birleştirilip orta seçeneği bırakılarak üç gruba kategorize edilmiştir. Öğrencilere öğretmenlerinin gözündeki başarıları sorulmuş; arkadaşlarına göre daha başarılı, aynı ya da daha az başarılı olup olmadıkları sorusunu cevaplamaları istenmiştir. Öğrencilerin derslerinin kendileri zorlayıp zorlamadığı sorgulanmıştır.

Sınıf içi ve dışı arkadaşlık ilişkileri: Sınıftaki öğrenciler birbirini sever ve iyi anlaşırlar mı şeklinde sorgulanmıştır. Öğrencinin okul saatleri dışında arkadaşlarıyla kaç gün arkadaşları ile vakit geçirdikleri sorulmuştur.

Arkadaş sayısı: Olweus Öğrenciler İçin Akran Zorbalığı Anketi'nin sorularından (3. Soru) belirlenmiştir. İleri analizlerde arkadaş varlığı var-yok şeklinde kategorize edilmiştir.

Okul ile ilgili duygular: Olweus Öğrenciler İçin Akran Zorbalığı Anketi'nin sorularından (1. Soru) belirlenmiştir. Analizler için hiç sevmiyorum ve sevmiyorum seçenekleri ile çok seviyorum ve seviyorum seçenekleri kendi aralarında birleştirilmiştir.

Fiziksel aktivite: Öğrencilere düzenli spor yapıp yapmadıkları sorulmuştur. Düzenli spor yapıyorlarsa en çok hangi sporu yaptıkları sorgulanmıştır. Haftada kaç gün en az 1 saat terleyerek ve nefes nefese kalarak fiziksel aktivite yaptıkları sorgulanmıştır.

Sosyal aktivite: Düzenli olarak spor dışı müzik grupları, tiyatro, satranç klubü faaliyetlere katılıp katılmadıkları sorgulanmıştır. Katılıyorsa öğrencinin en çok katıldığı faaliyeti yazması istenmiştir.

Elektronik alet kullanımı (Ekran süresi): Bilgisayar, telefon, tablet gibi elektronik aletleri bir günde ne kadar kullandıkları ödev yapmak ya da dizi izlemek, interneti kullanmak gibi iki ayrı amaç için iki ayrı soruda sorgulanmıştır ve günlük ekran süresi bu iki sorunun toplamıyla elde edilmiştir. Hafta içi ve hafta sonu ekran süreleri ayrı ayrı hesaplanmıştır. Analizler için; hafta içi ekran kullanım süresi 2 saat ve altı, 2-4 saat ve 4 saat üstü olarak hafta sonu ekran süresi 4 saat altı ve 4 saat ve üstü olarak kategorize edilmiştir.

Uyku ile ilgili sorular: Uykuya dalmakta zorluk ve uykudan uyanıp uyanmadıkları sorgulanmıştır.

Kronik hastalık varlığı: Doktor tarafında tanı konmuş, ilaç kullanmayı gerektiren ya da geçmeyen hastalık şeklinde sorulmuştur. Eğer varsa öğrenciden hastalığını yazması istenmiştir.

Ailede ruhsal hastalık: Ailende tanı konmuş herhangi bir ruhsal hastalığı olan var mı şeklinde sorgulanmış. Eğer varsa kimde olduğu sorgulanmıştır.

Fiziksel kavga: Son 3 ayda fiziksel bir kavgaya karışıp karışmadıkları ve kimle kavga ettikleri sorgulanmıştır. Kavga eden öğrencilerin kaç kere

kavga ettikleri sorusunu cevaplamaları istenmiş ve analizlerde 2 kere ve altı ile 2 kereden çok olarak kategorize edilmiştir.

Güçler ve Güçlükler Anketi'nden elde edilenler: Öğrencilerin duygusal sorunları, davranış sorunları, dikkat eksikliği ve aşırı hareketliliğe ait bulgular, akran sorunları ölçeğin alt boyutları ile belirlenmiş ve bu problemlerin tümünü yansıtan toplam güçlük puanı kullanılmıştır. Buna ek öğrencilerin olarak topluma yararlı, iş birlikçi, yapıcı davranışlarını (prososyal davranış) belirlemek için prososyal alt boyut kullanılmıştır. Öğrencilerin yaşadığı güçlüklerin kendileri üzerindeki etki gücünü belirlemek için etkilenme puanı kullanılmıştır.

3.8.Analiz

Araştırmanın verilerinin analizi için SPSS 15.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Veriler tanımlayıcı istatistikler (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) ile değerlendirilmiştir. Tek değişkenli analizlerde Ki-kare, Eğimde Ki-kare, Fisher's Exact Test ve Student's t testi kullanılmıştır. Çok değişkenli analizlerde lojistik regresyon analizi kullanılmıştır. Tip 1 hata 0.05 olarak alınmıştır.

3.9. Araştırma İzni

Araştırma için Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Etik Kurulu'ndan (20478486 sayı ve 24.11.2021 tarih) ve Manisa Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden (44637374 sayı ve 01.03.2022) gerekli izinler alınmıştır.

3.10. Araştırma Takvimi

Araştırma takvimi Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Araştırma takvimi

Yıl	2021			2022											2023
Ay	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1
Literatür Tarama	x	x	x	x	x	x							x	x	x	x	x
Projenin hazırlanması		x	x														
Anket formunun oluşturulması		x	x														
Araştırma izinlerinin alınması			x	x	x	x	x										
Verilerin toplanması							x	x	x								
Verilerin analizi ve raporun yazılması										x	x	x	x	x	x	x	x

4. BULGULAR

4.1. Tanımlayıcı Bulgular

Araştırmaya toplam 718 öğrenci katılmıştır. Araştırma grubunun %51.4'ü 5. sınıf ve %48.6'si 7. sınıf öğrencisidir. Araştırma grubunun %58.1'ini kentsel bölgelerde yer alan okullardaki öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma grubundaki 5. sınıfların %58.3'ü, 7. sınıfların %57.9'u kentsel bölgelerdeki okullardandır (Tablo 4).

Tablo 4. Araştırma grubunun sınıf ve okul bölgelerine göre dağılımı

	Kentsel		**Yarı kentsel**		**Toplam**	
	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
5. sınıf	215	58.3	154	41.7	369	100.0
7. sınıf	202	57.9	147	42.1	349	100.0
Toplam	417	58.1	301	41.9	718	100.0

Araştırma grubunun %53.1'i kentsel bölgede ikametgah etmektedir; 5. sınıfların %56.1'i ve 7. sınıfların %49.9'u kentsel bölgelerde ikametgah etmektedir (Tablo 5).

Tablo 5. Araştırma grubunun sınıf ve ikametgah yerine göre dağılımı

	Kentsel		**Yarı kentsel**		**Toplam**	
	n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
5. sınıf	207	56.1	162	43.9	369	100.0
7. sınıf	174	49.9	175	50.1	349	100.0
Toplam	381	53.1	337	46.9	718	100.0

Araştırma grubunun % 49.6'sı kaynaştırma sınıflarında eğitim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırma grubunda 5. sınıflarda on ve 7. sınıflarda dokuz olmak üzere toplam 19 kaynaştırma öğrencisi vardır. Kentsel bölgedeki okullardaki öğrencilerin %51.3'ü; yarı kentsel bölgedeki okullardaki öğrencilerin %47.2'si kaynaştırma sınıflarında eğitim görmektedir. 5. sınıf öğrencilerinin %53.4'ü; 7. sınıf öğrencilerin 45.6'sı kaynaştırma sınıflarında eğitim görmektedir. (Tablo 6).

Tablo 6. Araştırmaya alınan kaynaştırma ve kaynaştırma olmayan sınıfların mevcutlarının sınıf seviyesi ve okulun bulunduğu bölgeye göre dağılımı

Özellik	Kaynaştırma değil		Kaynaştırma		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Okul bölgesi						
Yarı kentsel	159	52.8	142	47.2	301	100.0
Kentsel	203	48.7	214	51.3	417	100.0
Sınıf						
5. sınıf	172	46.6	197	53.4	369	100.0
7. sınıf	190	54.4	159	45.6	349	100.0
Toplam	362	50.4	356	49.6	718	100.0

Araştırma grubunun yaş ortalaması (ort. ± ss) 11.5± 1.2'dir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları en küçük (minimum/min) 10 ve en büyük (maximum/max) 15'tir. 5. sınıfların yaş ortalaması 10.5±0.6 ve 7. sınıfların yaş ortalaması 12.6± 0.6'dır (Tablo 7).

Tablo 7. Araştırma grubunun okul bölgesi ve sınıflara göre yaşları

	Kentsel		Yarı kentsel		Toplam	
	Ort. ± ss	Min-max	Ort. ± ss	Min-max	Ort. ± ss	Min-max
5. sınıf	10.6±0.6	10-12	10.5±0.6	10-13	10.5±0.6	10-13
7. sınıf	12.6±0.6	11-14	12.5±0.6	11-15	12.6±0.6	11-15
Toplam	11.5±1.2	10-14	11.5±1.2	10-15	11.5±1.2	10-15

Araştırma grubunun %51.3'ünü kızlar oluşturmaktadır; 5. sınıfların %49.3'ü ve 7. sınıfların %53.3'ü kızdır (Tablo 8).

Tablo 8. Araştırma grubunun cinsiyet ve sınıflara göre dağılımı

	5. sınıf		7. sınıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kız	182	49.3	186	53.3	368	51.3
Erkek	187	50.7	163	46.7	350	48.7
Toplam	369	100.0	349	100.0	718	100.0

Araştırma grubunun annelerinin yaş ortalaması 38.2±5.4; babalarının yaş ortalaması 42.4±6.0'dır. 5. sınıfların annelerinin yaş ortalaması 37.2±5.0; babalarının yaş ortalaması 41.6±5.9'dur. 7. sınıfların annelerinin yaş ortalaması 39.2±5.6; babalarının yaş ortalaması 43.2±6.1'dir. Araştırma grubunun kardeş sayılarının ortalaması 1.8±1.5'tir. 5. sınıfların kardeş

sayılarının ortalaması 1.7±1.4; 7. sınıfların kardeş sayılarının ortalaması 1.9±1.7'dir (Tablo 9).

Tablo 9. Araştırma grubunun ebeveyn yaşları ve kardeş sayılarının sınıflara göre ortalamaları

Özellik	5. Sınıf	7. Sınıf	Toplam
	Ort.±ss min-max	Ort.±ss min-max	Ort.±ss min-max
Anne yaşı	37.2±5.0 27-56	39.2±5.6 28-56	38.2±5.4 27-56
Baba yaşı	41.6±5.9 30-67	43.2±6.1 31-66	42.4±6.0 30-67
Kardeş Sayısı	1.7±1.4 0-7	1.9±1.7 0-13	1.8±1.5 0-13

Araştırma grubunun %80.8'i çekirdek, %15.6'sı geniş ve %3.6'sı parçalanmış ailelerde yaşamaktadır. Araştırma grubunun %60.9'u alt sosyal sınıftandır. Araştırma grubunun %8.4'ünün ebeveynleri aynı evde yaşamamaktadır (Tablo10).

Tablo 10. Araştırma grubunun ailelerinin sosyodemografik özelliklerinin sınıf ve okul bölgelerine göre dağılımı

Özellik	5. sınıf		7. sınıf		Toplam
	Yarı kentsel n=154	Kentsel n=215	Yarı kentsel n=147	Kentsel n=202	n=718
	%	%	%	%	%
Aile Tipi					
Çekirdek	79.2	78.6	78.9	85.6	80.8
Geniş	20.1	17.2	18.4	8.4	15.6
Parçalanmış	0.6	4.2	2.7	5.9	3.6
Sosyal Sınıf					
Üst Sosyal	31.2	43.7	26.5	49.5	39.1
Alt Sosyal	68.8	56.3	73.5	50.5	60.9
Ebeveynler aynı evde mi?					
Evet	93.5	90.7	94.6	89.1	91.6
Hayır	6.5	9.3	5.4	10.9	8.4
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

*Sütun yüzdesi verilmiştir.

Araştırma grubunun annelerin %5.7'si okuma yazma bilmiyor; %5.3'ü okuma yazma biliyor; %23.2'si ilkokul, %29.1'i ortaokul, %24.0'ı lise ve %12.7'si üniversite mezunudur. Araştırma grubunun babalarının %1.1'i okuma

yazma bilmiyor; %3.2'si okuma yazma biliyor; %22.5'i ilkokul, %23.7'si ortaokul, %30.8'i lise ve %18.6'sı üniversite mezunudur (Tablo 11).

Tablo 11. Araştırma grubunu ebeveynlerinin eğitim düzeylerinin sınıf ve okul bölgesine göre dağılımı

Özellik	5. sınıf		7. sınıf		Toplam
	Yarı kentsel	Kentsel	Yarı kentsel	Kentsel	
	n=153	n=215	n=146	n=202	n=716
Anne Eğitimi	%	%	%	%	%
Okuma yazma bilmiyor	9.8	1.4	15.1	0.5	5.7
Okuma yazma biliyor	5.9	4.2	11.6	1.5	5.3
İlkokul	24.2	15.8	34.9	21.8	23.2
Ortaokul	40.5	27.4	24.7	25.2	29.1
Lise	12.4	33.5	13.0	30.7	24.0
Üniversite	7.2	17.7	0.7	20.3	12.7
	n=153	n=211	n=145	n=199	n=708
Baba Eğitimi	%	%	%	%	%
Okuma yazma bilmiyor	2.6	0.5	2.1	0.0	1.1
Okuma yazma biliyor	5.2	1.9	4.8	2.0	3.2
İlkokul	30.1	13.3	37.2	15.6	22.5
Ortaokul	32.7	20.9	26.2	18.1	23.7
Lise	18.3	38.9	23.4	37.2	30.8
Üniversite	11.1	24.6	6.2	27.1	18.6
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

*Sütun yüzdesi verilmiştir.

Araştırma grubunun annelerinin %35.1'i çalışıyor; %64.0'ı ev hanımı ve %1.0'ı emeklidir. Araştırma grubundaki öğrencilerin %17.8'inin kendine ait odası bulunmamaktadır. Araştırma grubundaki öğrencilerin %39.7'sinin evinde bilgisayar yoktur (Tablo 12).

Tablo 12. Araştırma grubunun ailelerinin ekonomik özelliklerinin sınıflara ve okul bölgelerine göre dağılımı

Özellik	5. sınıf		7. sınıf		Toplam
	Yarı kentsel	Kentsel	Yarı kentsel	Kentsel	
	n=153	n=215	n=146	n=202	n=716
Annenin çalışma durumu	%	%	%	%	%
Çalışıyor	26.8	41.9	26.7	40.1	35.1
Emekli	0.0	0.9	0.0	2.5	1.0
Ev hanımı	73.2	57.2	73.3	57.4	64.0
	n=154	n=215	n=147	n=202	n=718
Kendine ait oda varlığı	%	%	%	%	%
Var	75.3	80.9	74.1	94.6	82.2
Yok	24.7	19.1	25.9	5.4	17.8
Evde bilgisayar varlığı					
Var	40.3	69.8	42.2	78.7	60.3
Yok	59.7	30.2	57.8	21.3	39.7
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

*Sütun yüzdesi verilmiştir.

Araştırma grubundaki öğrencilere anneleriyle canını sıkan olay ya da düşünceler hakkında konuşmanın nasıl olduğu sorulduğunda; %25.7'si çok kolay, %19.7'si kolay, %37.6'sı normal, %10.8'ı zor, %6.3'ü çok zor cevabını vermiştir. Aynı soru öğrencilerin babaları için tekrarlandığında bu sırasıyla; %24.7, %19.8, %33.2, %12.6 ve %9.7 olarak bulunmuştur (Tablo 13).

Tablo 13. Araştırma grubunun aile ile iletişim özelliklerinin sınıflara göre dağılımı

Özellik	5. Sınıf		7. Sınıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Anne ile canını sıkan konularda konuşmak						
Çok kolay	107	29.1	77	22.1	184	25.7
Kolay	69	18.8	72	20.7	141	19.7
Normal	136	37.0	133	38.2	269	37.6
Zor	32	8.7	45	12.9	77	10.8
Çok zor	24	6.5	21	6.0	45	6.3
Toplam	368	100.0	348	100.0	716	100.0
Baba ile canını sıkan konularda konuşmak						
Çok kolay	101	27.2	74	21.5	175	24.7
Kolay	73	20.1	67	19.5	140	19.8
Normal	124	34.1	111	32.3	235	33.2
Zor	38	10.4	51	14.8	89	12.6
Çok zor	28	7.7	41	11.9	69	9.7
Toplam	364	100.0	344	100.0	708	100.0

Araştırma grubundaki kız öğrencilerin %24.5'i anneleri ile konuşmayı çok kolay; %19.3'ü kolay; %35.4'ü normal; %12.3'ü zor ve %8.4'ü çok zor bulmaktadır. Araştırma grubundaki erkekler öğrenciler için ise bu sırasıyla %26.9, %20.1, %39.8, %9.2 ve %4.0'tür. Araştırma grubundaki kız öğrencilerin; %20.7'si babaları ile konuşmayı çok kolay, %20.1'i kolay, %32.2'si normal, %15.2'si zor ve %11.8'i çok zor bulmaktadır. Araştırma grubundaki erkekler öğrenciler için ise bu sırasıyla; %29.0, %19.4, % 34.2, %9.9ve %7.5 olarak bulunmuştur (Tablo 14).

Tablo 14. Araştırma grubunun aile ile iletişim özelliklerinin cinsiyete göre dağılımı

Özellik	Kız		Erkek		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Anne ile canını sıkan konularda konuşmak						
Çok kolay	90	24.5	94	26.9	184	25.7
Kolay	71	19.3	70	20.1	141	19.7
Normal	130	35.4	139	39.8	269	37.6
Zor	45	12.3	32	9.2	77	10.8
Çok zor	31	8.4	14	4.0	45	6.3
Toplam	367	100.0	349	100.0	716	100.0
Baba ile canını sıkan konularda konuşmak						
Çok kolay	75	20.7	100	29.0	175	24.7
Kolay	73	20.1	67	19.4	140	19.8
Normal	117	32.2	118	34.2	235	33.2
Zor	55	15.2	34	9.9	89	12.6
Çok zor	43	11.8	26	7.5	69	9.7
Toplam	363	100.0	345	100.0	708	100.0

Araştırma grubunun %30.1'i okul başarılarını çok iyi, %37.6'sı iyi, %26.2'si orta, %5.0'ı kötü ve %1.1'i çok kötü olarak nitelendirmektedir. Araştırma grubunun %23.1'i öğretmenlerinin kendilerini arkadaşlarından daha başarılı olarak gördüğünü, %61.6'sı arkadaşları ile aynı gördüğünü, %15.3'ü ise arkadaşlarından daha az başarılı gördüğünü düşünmektedir. Araştırma grubunun; %16.7'si derslerinde hiç zorlanmamakta, %58.2'si biraz zorlanmakta, %19.9'u orta seviyede zorlanmakta ve %5.2'si çok zorlanmaktadır (Tablo 15).

Tablo 15. Araştırma grubunun okul başarısının sınıfa göre dağılımı

Özellik	5. Sınıf		7. Sınıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kendine göre okul başarısı						
Çok iyi	142	38.5	74	21.2	216	30.1
İyi	135	36.6	135	38.7	270	37.6
Orta	75	20.3	113	32.4	188	26.2
Kötü	12	3.3	24	6.9	36	5.0
Çok kötü	5	1.4	3	0.9	8	1.1
Öğretmenlerin okul başarın hakkında ne düşünüyordur?						
Arkadaşlarımdan daha başarılı	79	21.4	87	24.9	166	23.1
Arkadaşlarımla aynı	245	66.4	197	56.4	442	61.6
Arkadaşlarımdan daha az başarılı	45	12.2	65	18.6	110	15.3
Derslerin seni zorluyor mu?						
Hiç zorlamıyor	85	23.0	35	10.0	120	16.7
Biraz zorluyor	211	57.2	207	59.3	418	58.2
Orta seviyede zorluyor	61	16.5	82	23.5	143	19.9
Çok zorluyor	12	3.3	25	7.2	37	5.2
Toplam	369	100.0	349	100.0	718	100.0

Araştırma grubunda kız öğrencilerin; %30.7'si okul başarılarını çok iyi, %37.2'si iyi, %25.8'i orta, %5.2'si kötü ve %1.1'i çok kötü bulmaktadır. Araştırma grubundaki erkekler öğrenciler için ise bu sırasıyla; %29.4, %38.0, %26.6, %4.9 ve %1.1 olarak bulunmuştur. Araştırma grubundaki kız öğrencilerin; %19.8'i öğretmenlerinin kendilerini arkadaşlarından daha başarılı, %65.2'si arkadaşlarıyla aynı ve %14.9'u arkadaşlarından daha az başarılı gördüğünü düşünmektedir. Araştırma grubundaki erkekler öğrenciler için ise bu sırasıyla; %26.6, %57.7 ve %15.7 olarak bulunmuştur. Araştırma grubunda kız öğrencilerin; %16.6'si derslerinde hiç zorlanmamakta, %58.2'si biraz zorlanmakta, %20.1'i orta seviyede zorlanmakta, %5.2'si çok zorlanmaktadır. Araştırma grubundaki erkekler öğrenciler için ise bu sırasıyla; %16.9, %58.3, %19.7 ve % 5.1 olarak bulunmuştur (Tablo 16).

Tablo 16. Araştırma grubunun okul başarısının cinsiyete göre dağılımı

Özellik	Kız		Erkek		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kendine göre okul başarısı						
Çok iyi	113	30.7	103	29.4	216	30.1
İyi	137	37.2	133	38.0	270	37.6
Orta	95	25.8	93	26.6	188	26.2
Kötü	19	5.2	17	4.9	36	5.0
Çok kötü	4	1.1	4	1.1	8	1.1
Öğretmenlerin okul başarın hakkında ne düşünüyordur?						
Arkadaşlarımdan daha başarılı	73	19.8	93	26.6	166	23.1
Arkadaşlarımla aynı	240	65.2	202	57.7	442	61.6
Arkadaşlarımdan daha az başarılı	55	14.9	55	15.7	110	15.3
Derslerin seni zorluyor mu?						
Hiç zorlamıyor	61	16.6	59	16.9	120	16.7
Biraz zorluyor	214	58.2	204	58.3	418	58.2
Orta seviyede zorluyor	74	20.1	69	19.7	143	19.9
Çok zorluyor	19	5.2	18	5.1	37	5.2
Toplam	368	100.0	350	100.0	718	100.0

Araştırma grubu haftada ortalama 2.4 ± 2.0 gün okul dışında arkadaşlarıyla görüşmektedir. Araştırma grubunda 5. sınıflar haftada ortalama 2.5 ± 2.0 gün ve 7. sınıflar haftada ortalama 2.4 ± 2.0 gün okul dışında arkadaşlarıyla görüşmektedir. Araştırma grubu haftada ortalama 2.2 ± 2.0 gün en az bir saat terleyerek ve nefes nefese kalarak fiziksel aktivite yapmaktadır. Araştırma grubunda 5. sınıflar haftada ortalama 2.4 ± 2.1 gün ve 7. sınıflar haftada ortalama 2.1 ± 2.0 gün en az bir saat terleyerek ve nefes nefese kalarak fiziksel aktivite yapmaktadır (Tablo 17).

Tablo 17. Araştırma grubunun fiziksel etkinlik ve arkadaş ilişkilerinin sınıfa ve okul bölgesine göre ortalamaları

Özellik	Okul Bölgesi	5. Sınıf	7. Sınıf	Toplam
		Ort. ± ss	Ort. ± ss	Ort. ± ss
Haftada kaç gün okul dışında arkadaşlarıyla görüşüyor	Yarı kentsel	2.8 ± 2.1	2.4 ± 1.9	2.6 ± 2.0
	Kentsel	2.2 ± 2.0	2.4 ± 2.1	2.3 ± 2.0
	Toplam	2.5 ± 2.0	2.4 ± 2.0	2.4 ± 2.0
Haftada kaç gün en az 1 saat fiziksel aktivite yapıyor	Yarı Kentsel	2.4 ± 2.1	2.0 ± 1.9	2.2 ± 2.0
	Kentsel	2.4 ± 2.1	2.1 ± 2.0	2.2 ± 2.0
	Toplam	2.4 ± 2.1	2.1 ± 2.0	2.2 ± 2.0

Araştırma grubundaki kız öğrenciler haftada ortalama 2.2 ± 1.9 gün ve erkek öğrenciler haftada ortalama 2.7 ± 2.1 gün okul dışında arkadaşlarıyla görüşmektedir. Araştırma grubundaki kız öğrenciler haftada ortalama 2.0 ± 1.9

gün ve erkek öğrenciler haftada ortalama 2.5 ± 2.1 gün en az bir saat terleyerek ve nefes nefese kalarak fiziksel aktivite yapmaktadır (Tablo 18).

Tablo 18. Araştırma grubunun fiziksel etkinlik ve arkadaş ilişkilerinin sınıf ve cinsiyete göre ortalaması

Özellik	Cinsiyet	5. Sınıf	7. Sınıf	Toplam
		Ort. ± ss	Ort. ± ss	Ort. ± ss
Haftada kaç gün okul dışında arkadaşlarıyla görüşüyor	Kız	2.1 ± 1.8	2.2 ± 1.9	2.2 ± 1.9
	Erkek	2.8 ± 2.2	2.5 ± 2.1	2.7 ± 2.1
	Toplam	2.5 ± 2.0	2.4 ± 2.0	2.4 ± 2.0
Haftada kaç gün en az 1 saat fiziksel aktivite yapıyor	Kız	2.2 ± 2.0	1.9 ± 1.8	2.0 ± 1.9
	Erkek	2.6 ± 2.2	2.3 ± 2.1	2.5 ± 2.1
	Toplam	2.4 ± 2.1	2.1 ± 2.0	2.2 ± 2.0

Araştırma grubunun; %39.8'i sınıf arkadaşlarının genellikle birbirleriyle vakit geçirmeyi sevdiğini ve iyi anlaştığını, % 54.3'ü bazen iyi anlaştıklarını ve %5.8'i iyi anlaşamadıklarını düşünmektedir. Araştırma grubunun %43.9'u düzenli spor yapmaktadır. Araştırma grubunun %7.8'inin düzenli yaptığı bir sosyal aktivite vardır. Araştırma grubunun; %28.4'ünün hafta içi ekran süresi 2 saat altında, %40.9'unun 2-4 saat ve %30.6'sının 4 saat üstündedir. Araştırma grubunun %49.2'sinin hafta sonu ekran süresi 4 saat ve üstüdür (Tablo 19).

Tablo 19. Araştırma grubunun fiziksel / sosyal etkinlik ve özelliklerinin sınıfa göre dağılımı

Özellik	5. Sınıf		7. Sınıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Sınıf arkadaşların iyi anlaşır mı?						
Evet	147	39.8	139	39.8	286	39.8
Bazen	206	55.8	184	52.7	390	54.3
Hayır	16	4.3	26	7.4	42	5.8
Düzenli spor yapma						
Evet	185	50.1	130	37.2	315	43.9
Hayır	184	49.9	219	62.8	403	56.1
Düzenli sosyal aktivite						
Evet	34	9.2	22	6.3	56	7.8
Hayır	335	90.8	327	93.7	662	99.2
Hafta içi ekran süresi						
2 saat altı	128	34.7	76	21.8	204	28.4
2-4 saat	151	40.9	143	41.0	294	40.9
4 saat üstü	90	24.4	130	37.2	220	30.6
Hafta sonu ekran süresi						
4 saat altı	208	56.4	157	45.0	365	50.8
4 saat ve üstü	161	43.6	192	55.0	353	49.2
Toplam	369	100.0	349	100.0	718	100.0

Araştırma grubunda kız öğrencilerin; %33.4'ü sınıf arkadaşlarının genellikle birbirleriyle vakit geçirmeyi sevdiğini ve iyi anlaştığını, % 60.3'ü bazen iyi anlaştıklarını ve %6.3'ü iyi anlaşamadıklarını düşünmektedir. Araştırma grubundaki erkekler öğrenciler için ise bu sırasıyla; %46.6, %48.0, ve % 5.4 olarak bulunmuştur. Araştırma grubunda kız öğrencilerin %35.9'u ve erkek öğrencilerin %52.3'ü düzenli spor yapmaktadır. Düzenli sosyal aktivite yapmak için ise bu sırasıyla %8.2 ve %7.4 olarak bulunmuştur. Araştırma grubunda kız öğrencilerin; %30.7'sinin hafta içi ekran süresi 2 saat altında, %40.8'inin 2-4 saat ve %28.5'inin 4 saat üstündedir. Araştırma grubundaki erkekler öğrenciler için ise bu sırasıyla; %26.0, %41.1 ve %32.9 olarak bulunmuştur. Araştırma grubunda kız öğrencilerin; %46.7'sinin ve erkek öğrencilerin %51.7'sinin hafta sonu ekran süresi 4 saat ve üstüdür (Tablo 20)

Tablo 20. Araştırma grubunun fiziksel / sosyal etkinlik ve özelliklerinin cinsiyete göre dağılımı

Özellik	Kız		Erkek		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Sınıf arkadaşların iyi anlaşır mı?						
Evet	123	33.4	163	46.6	286	39.8
Bazen	222	60.3	168	48.0	390	54.3
Hayır	23	6.3	19	5.4	42	5.8
Düzenli spor						
Evet	132	35.9	183	52.3	315	43.9
Hayır	236	64.1	167	47.7	403	56.1
Düzenli sosyal aktivite						
Evet	30	8.2	26	7.4	56	7.8
Hayır	338	91.8	324	92.6	662	92.2
Hafta içi ekran süresi						
2 saat altı	113	30.7	91	26.0	204	28.4
2-4 saat	150	40.8	144	41.1	294	40.9
4 saat üstü	105	28.5	115	32.9	220	30.6
Hafta sonu ekran süresi						
4 saat altı	196	53.3	169	48.3	365	50.8
4 saat ve üstü	172	46.7	181	51.7	353	49.2
Toplam	368	100.0	350	100.0	718	100.0

Araştırma grubunda düzenli spor yapan öğrencilerin; %35.2'si futbol, %20.6'sı atletizm/jimnastik, %13.3'ü voleybol, %11.7'si dövüş sporları, %11.4'ü basketbol ve %7.6'sı vücut geliştirmek için yapılan etkinliklerle ilgilendiğini belirtmiştir (Tablo 21).

Tablo 21. Araştırma grubunun yaptığı fiziksel etkinliklerin sınıflara göre dağılımı

Fiziksel etkinlik türü	5. Sınıf		7. Sınıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Futbol	60	32.4	51	39.2	111	35.2
Atletizm / jimnastik	49	26.5	16	12.3	65	20.6
Voleybol	21	11.4	21	16.2	42	13.3
Dövüş sporları	22	11.9	15	11.5	37	11.7
Basketbol	18	9.7	18	13.8	36	11.4
Vücut geliştirme	15	8.1	9	6.9	24	7.6
Toplam	185	100.0	130	100.0	315	100.0

*Düzenli spor yaptığını belirtenler içindeki sütun yüzdesidir.

Araştırma grubunda düzenli sosyal etkinlik yapan öğrencilerin; %41.1'i satranç, %25.0'ı tiyatro, %17.9'u müzik, %10.7'si dans, %3.6'sı resim ve %1.8'i sinema ile ilgilendiklerini belirtmişlerdir (Tablo 22).

Tablo 22. Araştırma grubunun yaptığı sosyal etkinliklerin sınıflara göre dağılımı

Sosyal etkinlik türü	5. Sınıf		7. Sınıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Satranç	14	41.2	9	40.9	23	41.1
Tiyatro	11	32.4	3	13.6	14	25.0
Müzik	4	11.8	6	27.3	10	17.9
Dans	3	8.8	3	13.6	6	10.7
Resim	1	2.9	1	4.5	2	3.6
Sinema	1	2.9	0	0.0	1	1.8
Toplam	34	100.0	22	100.0	56	100.0

*Düzenli sosyal etkinlik yaptığını belirtenler içindeki sütun yüzdesidir.

Araştırma grubunun; %42.1'i uykuya dalmakta zorluk çekmezken, %42.5'i bazen zorluk çekmekte, %15.5'i hep zorluk çekmektedir. Araştırma grubunun; %49.6'sı uykusundan hiç uyanmazken, %43.2'si ara ara uyanmakta, %7.2'sı uykusundan sık sık uyanmaktadır. Araştırma grubunun %9.9'unun doktor tarafından tanı konulmuş geçmeyen ya da ilaç kullanmayı gerektiren bir hastalığı vardır (Tablo 23).

Tablo 23. Araştırma grubunun sağlığı ile ilgili özelliklerin sınıflara göre dağılımı

Özellik	5. Sınıf		7. Sınıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Uykuya dalmada zorluk						
Zorluk çekmem	166	45.0	136	39.0	302	42.1
Bazen	146	39.6	159	45.6	305	42.5
Hep zorluk çekerim	57	15.4	54	15.5	111	15.5
Uykun nasıl						
Hiç uyanmam	168	45.5	188	53.9	356	49.6
Ara ara uyanırım	174	47.2	136	39.0	310	43.2
Sık sık uyanırım	27	7.3	25	7.2	52	7.2
Kronik Hastalığı						
Var	38	10.3	33	9.5	71	9.9
Yok	331	89.7	316	90.5	647	90.1
Toplam	369	100.0	349	100.0	718	100.0

Araştırma grubunda %3.8 sıklıkta solunum sistemi hastalıkları vardır. Araştırma grubunun %2.7'sı kaynaştırma öğrencisidir. Araştırma grubunda bilinen diğer hastalıklar sırasıyla göz hastalıkları (%0.8), endokrin hastalıklar (%0.7), hematolojik hastalıklar (%0.7), iskelet/romatolojik hastalıklar (%0.6), diş problemleri (%0.4), böbrek yetmezliği (%0.3), enfeksiyon hastalıkları (%0.1), kulak burun boğaz hastalıkları (%0.1), nörolojik hastalıklar (%0.1), anksiyete (%0.1), depresyon (%0.1) ve enüresis nokturnadır (%0.1) (Tablo 24).

Tablo 24. Araştırma grubunun kronik hastalıklarının dağılımı

Hastalık	Sayı (n)	Yüzde (%)
Solunum sistemi	27	3.8
Kaynaştırma öğrencisi (DEAH, ÖÖG vb.)	19	2.7
Göz hastalıkları	6	0.8
Endokrin hastalıkları	5	0.7
Hematolojik hastalıklar	5	0.7
İskelet/romatolojik	4	0.6
Diş problemleri	3	0.4
Böbrek yetmezliği	2	0.3
Enfeksiyon hastalıkları	1	0.1
Kulak burun boğaz	1	0.1
Nörolojik hastalıklar	1	0.1
Anksiyete	1	0.1
Depresyon	1	0.1
Enüresis nokturna	1	0.1

*Birden fazla hastalığa sahip öğrenci bulunmaktadır. Tüm öğrenciler arasındaki yüzde verilmiştir.

Araştırma grubunun %7.0'ının ailesinde tanı konmuş bir ruhsal hastalık vardır (Tablo 25).

Tablo 25. Araştırma grubunun ailelerinin ruhsal hastalık öyküsünün sınıflara göre dağılımı

Özellik	5. Sınıf		7. Sınıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Ailede ruhsal hastalık						
Var	25	6.8	25	7.2	50	7.0
Yok	344	93.2	324	92.8	668	93.0
Toplam	369	100.0	349	100.0	718	100.0

Araştırma grubunun ailelerindeki ruhsal hastalık öyküsü incelendiğinde; ailesinde ruhsal hastalık öyküsü olanların %34.0'ının annesinde, %14.0'ının babasında, %8.0'ının erkek kardeş, %8.0'ının kız kardeş, %8.0'ının büyükanne, %10.0'ının büyükbaba ve %26.0'ının hala, teyze gibi diğer yakın aile üyelerinde ruhsal hastalık tanısı olduğu bulunmuştur (Tablo 26).

Tablo 26. Araştırma grubunda ailede ruhsal hastalık öyküsü olanların sınıflara göre dağılımı

Özellik	5. Sınıf		7. Sınıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Ruhsal hastalık kimde? *						
Anne	9	36.0	8	32.0	17	34.0
Baba	5	20.0	2	8.0	7	14.0
Kız kardeş	2	8.0	2	8.0	4	8.0
Erkek kardeş	2	8.0	2	8.0	4	8.0
Büyükanne	3	12.0	1	4.0	4	8.0
Büyükbaba	3	12.0	2	8.0	5	10.0
Diğer	4	16.0	9	36.0	13	26.0

* Ailede ruhsal hastalığı olanlar içindeki sütun yüzdesidir. Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Araştırma grubunda kız öğrencilerin %36.4'ü ve erkek öğrencilerin 45.4'ü son 3 ay içerisinde fiziksel bir kavgaya karışmıştır. Araştırma grubunda 5. sınıf öğrencilerinin %38.2'si ve 7. sınıf öğrencilerinin %43.6'sı son 3 ay içerisinde fiziksel bir kavgaya karışmıştır. Araştırma grubunda son 3 ay içerisinde erkeklerin kızlardan daha fazla fiziksel kavgaya karıştığı bulunmuştur (p=0.014). Fiziksel bir kavgaya karışma açısından sınıflar arası istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p=0.146) (Tablo 27).

Tablo 27. Araştırma grubunda son 3 ayda herhangi bir fiziksel kavgaya karışanların sınıf ve cinsiyet ile ilişkisi

Özellik	Son 3 ay içinde fiziksek kavga				p
	Evet		Hayır		
	n	%	n	%	
Cinsiyet					
Kız	134	36.4	234	63.6	0.014*
Erkek	159	45.4	191	54.6	
Sınıf					
5. sınıf	141	38.2	228	61.8	0.146*
7. sınıf	152	43.6	197	56.4	

*Ki-kare

Araştırma grubunun %45.7'si son 3 ay içerisinde 2 kereden çok fiziksel kavgaya karışmıştır. Fiziksel kavgaya karışanların %52.6'sı arkadaş ya da tanık akranlarıyla, %21.5'i kardeşleriyle, %6.8'i ebeveyn ya da diğer aile yetişkin aile bireyleri ile, 23.5'i yabancılarla ve %14.3'ü bunlar dışındaki kişilerle kavga etmiştir (Tablo 28).

Tablo 28. Araştırma grubunda son 3 ayda herhangi bir fiziksel kavgaya karışma sıklığı ve fiziksel kavganın kimlerle olduğunun dağılımı

Özellik	Sayı (n)	Yüzde (%)
Kavga sıklığı		
2 kere ve altı	159	54.3
2 kereden çok	134	45.7
Toplam	293	100.0
Kim ile**		
Arkadaş ya da tanıdık yakın yaşta biri	154	52.6
Kardeş	63	21.5
Ebeveyn ya da yetişkin aile üyesi	20	6.8
Yabancı	69	23.5
Diğer	42	14.3

*Yüzdeler son 3 ay içinde fiziksel bir kavgaya karıştığını belirten öğrenciler arasından hesaplanmıştır. Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Araştırma grubu GGA'nın duygusal sorunlar alt boyutundan ortalama 3.3 ± 2.6, davranış sorunları alt boyutundan 2.4 ± 1.7, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik alt boyutundan 3.7± 2.2, akran sorunları alt boyutundan 2.5 ± 1.8, prososyal davranışlar alt boyutundan 8.2 ± 1.7 puan almıştır. Toplam güçlük puanı ortalaması 11.9 ± 5.9 ve etkilenme puanı ortalaması 1.7 ± 2.0'dır (Tablo 29)

Tablo 29. Araştırma grubunda GGA'dan alınan puanların sınıflara ve cinsiyete göre ortalamaları

GGA	5. sınıf			7.sınıf			Toplam n=718
	Kız n=182 N=182	Erkek n=187	Toplam n=369	Kız n=186	Erkek n=163	Toplam n=349	
	Ort.± ss	Ort.± ss	Ort.± ss	Ort.± ss	Ort.± ss	Ort.± ss	Ort.± ss
Duygusal sorunlar	3.6 ± 2.6	2.9 ± 2.4	3.2 ± 2.5	4.1 ± 2.5	2.8± 2.5	3.5 ± 2.6	3.3 ± 2.6
Davranış sorunları	2.2 ± 1.8	2.5 ± 1.7	2.4 ± 1.8	2.3 ± 1.5	2.5 ± 1.8	2.4 ± 1.6	2.4 ± 1.7
Dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik	3.5 ± 2.3	3.6 ± 2.1	3.5 ± 2.2	4.0 ± 2.1	3.6 ± 2.1	3.9 ± 2.1	3.7± 2.2
Akran sorunları	2.2 ± 1.8	2.7 ± 1.6	2.4 ± 1.7	2.7 ± 2.0	2.5 ± 1.8	2.6 ± 1.9	2.5 ± 1.8
Prososyal davranışlar	8.5 ± 1.6	8.1 ± 1.8	8.3 ± 1.7	8.2 ± 1.8	8.0 ± 1.8	8.1 ± 1.8	8.2 ± 1.7
Toplam güçlük puanı	11.4 ± 6.6	11.5 ± 5.5	11.5 ± 6.0	13.1 ± 5.8	11.4 ± 5.7	12.3 ± 5.8	11.9 ± 5.9
Etkilenme puanı*	1.4 ± 1.9	1.6 ± 2.1	1.5 ± 2.0	1.9 ± 2.0	1.7 ± 2.1	1.8 ± 2.1	1.7 ± 2.0

Araştırma grubunun duygusal sorunlar alt boyutundan aldığı puanlar GGA'nın klinik öngörü kestirim noktalarına göre kategorize edildiğinde öğrencilerin; %78.8'i ortalama, %8.1'i düşük riskli ve 13.1'i yüksek riskli bulunmuştur. Araştırma grubundaki öğrenciler davranış sorunları alt

boyutunda değerlendirildiğinde; %73.7'si ortalama, %15.3'ü düşük riskli, %11.0'ı yüksek riskli olarak bulunmuştur. Araştırma grubundaki öğrenciler dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik (DEAH) alt boyutunda değerlendirildiğinde; %80.2'si ortalama, %10.4'ü düşük riskli, %9.3'ü yüksek riskli olarak bulunmuştur. Araştırma grubundaki öğrenciler akran sorunları alt boyutunda değerlendirildiğinde; %73.8'i ortalama, %19.6'si düşük riskli, %6.5'i yüksek riskli olarak bulunmuştur. Araştırma grubundaki öğrenciler prososyal davranışlar alt boyutunda değerlendirildiğinde; %91.6'si ortalama, %5.0'i düşük riskli, %3.3'ü yüksek riskli olarak bulunmuştur. Araştırma grubundaki öğrenciler toplam güçlük puanı açısından değerlendirildiğinde; %78.2'si ortalama, %17.1'i düşük riskli, %10.0'ı yüksek riskli olarak bulunmuştur (Tablo 30).

Tablo 30. Araştırma grubunu GGA' dan aldığı puanların klinik olarak sınıflandırılmasının sınıflara ve cinsiyete göre dağılımları

GGA	5. Sınıf			7. Sınıf			Toplam
	Kız n=182	Erkek n=187	Toplam n=369	Kız n=186	Erkek n=163	Toplam n=349	n=718
	%	%	%	%	%	%	%
Duygusal sorunlar							
Ortalama	76.4	87.2	81.8	67.7	84.7	75.6	78.8
Düşük risk	5.5	6.4	6.0	14.5	5.5	10.3	8.1
Yüksek risk	18.1	6.4	12.2	17.7	9.8	14.0	13.1
Davranış sorunları							
Ortalama	75.3	70.6	72.9	76.3	72.4	74.5	73.7
Düşük risk	11.5	17.6	14.6	15.6	16.6	16.0	15.3
Yüksek risk	13.2	11.8	12.5	8.1	11.0	9.5	11.0
DEAH							
Ortalama	78.6	81.8	80.2	75.3	85.9	80.2	80.2
Düşük risk	10.4	9.1	9.8	14.0	8.0	11.2	10.4
Yüksek risk	11.0	9.1	10.0	10.8	6.1	8.6	9.3
Akran sorunları							
Ortalama	76.9	77.5	77.2	69.4	71.2	70.2	73.8
Düşük risk	16.5	15.5	16.0	22.6	24.5	23.5	19.6
Yüksek risk	6.6	7.0	6.8	8.1	4.3	6.3	6.5
Prososyal davranışlar							
Ortalama	94.0	88.8	91.3	91.4	92.6	92.0	91.6
Düşük risk	4.4	7.0	5.7	3.8	4.9	4.3	5.0
Yüksek risk	1.6	4.3	3.0	4.8	2.5	3.7	3.3
Toplam güçlük puanı							
Ortalama	73.1	75.4	74.3	65.1	78.5	71.3	72.8
Düşük risk	13.7	18.2	16.0	22.0	14.1	18.3	17.1
Yüksek risk	13.2	6.4	9.8	12.9	7.4	10.3	10.0
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

*Sütun yüzdesi

Araştırma grubundaki öğrencilerin; %11.1'i okulu hiç sevmiyor ya da sevmiyor, %21.4'ü okulu ne seviyor ne sevmiyor, %67.4'ü seviyor ya da çok seviyordu. Araştırma grubundaki öğrencilerin; %2.5'inin hiç arkadaşı yoktur, %8.9'unun 1 tane, %20.9'unun 2 ya da 3 tane, %21.9'unun 4 ya da 5 tane ve %45.8'inin 6 ya da daha fazla arkadaşı vardır (Tablo 31).

Tablo 31. Araştırma grubunun okul hakkındaki düşüncelerinin ve arkadaş sayılarının sınıfa göre dağılımı

Özellik	**5. Sınıf**		**7. Sınıf**		**Toplam**	
	n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Okulu ne kadar seviyor						
Hiç sevmiyor/ sevmiyor	41	11.1	39	11.2	80	11.1
Okulu ne seviyor ne de sevmiyor	63	17.1	91	26.1	154	21.4
Çok seviyor / seviyor	265	71.8	219	62.8	484	67.4
Sınıfta kaç tane iyi arkadaşı var						
Hiç iyi arkadaşı yok	7	1.9	11	3.2	18	2.5
1 tane	32	8.7	32	9.2	64	8.9
2 ya da 3 tane	63	17.1	87	24.9	150	20.9
4 ya da 5 tane	71	19.2	86	24.6	157	21.9
6 ya da daha fazla	196	53.1	133	38.1	329	45.8
Toplam	369	100.0	349	100.0	718	100.0

Araştırma grubundaki öğrencilerin; %24.2'si kurban, %17.3'ü sadece kurban, %11.1'i zorba, %4.2'si sadece zorba, %7.0'ı zorba/kurban, %71.6'sı izleyici/katılmayandır (Tablo 32).

Tablo 32. Araştırma grubunda akran zorbalığının sınıflara ve cinsiyete göre dağılımı

Özellik	**5. Sınıf**			**7. Sınıf**			**Toplam**
	Kız n=182	**Erkek** n=187	**Toplam** n=369	**Kız** n=186	**Erkek** n=163	**Toplam** n=349	n=718
	%	**%**	**%**	**%**	**%**	**%**	**%**
Kurban	20.9	26.7	23.8	26.3	22.7	24.6	24.2
Sadece kurban	15.4	18.7	17.1	22.0	12.3	17.5	17.3
Zorba	9.3	12.8	11.1	6.5	16.6	11.2	11.1
Sadece zorba	3.8	4.8	4.3	2.2	6.1	4.0	4.2
Zorba / kurban	5.5	8.0	6.8	4.3	10.4	7.2	7.0
İzleyici	75.3	68.4	71.8	71.5	71.2	71.3	71.6

Araştırma grubunda maruz kalınan ve yapılan akran zorbalığı türlerini belirlemek için Olweus ve ark.'nın 2019 yılında yayınladıkları çalışma kullanılmıştır[26].

Araştırma grubundaki öğrencilerin; %18.2'si sözel zorbalığa, %12.0'ı fiziksel zorbalığa, %16.2'si indirekt zorbalığa, %7.5'i cinsel zorbalığa ve %3.2'si siber zorbalığa maruz kalmaktadır (Tablo 33).

Tablo 33. Araştırma grubunun maruz kaldığı akran zorbalığı türlerinin sınıflara ve cinsiyete göre dağılımı

Özellik	5. Sınıf			7. Sınıf			Toplam n=718
	Kız n=182	Erkek n=187	Toplam n=369	Kız n=186	Erkek n=163	Toplam n=349	
	%	%	%	%	%	%	%
Sözel zorbalık	15.9	21.4	18.7	20.4	14.7	17.8	18.2
Fiziksel zorbalık	9.9	14.4	12.2	6.5	17.8	11.7	12.0
İndirekt zorbalık	16.5	15.5	16.0	15.6	17.2	16.3	16.2
Cinsel zorbalık	6.6	9.6	8.1	6.5	7.4	6.9	7.5
Siber zorbalık	2.7	4.3	3.5	2.7	3.1	2.9	3.2

Araştırma grubundaki öğrencilerin; %7.9'u sözel zorbalık, %4.6'sı fiziksel zorbalık, %6.7'si indirekt zorbalık, %2.1'i cinsel zorbalık ve %0.7'si siber zorbalık yapmaktadır (Tablo 34).

Tablo 34. Araştırma grubunun yaptığı akran zorbalığı türlerinin sınıflara ve cinsiyete göre dağılımı

Özellik	5. Sınıf			7. Sınıf			Toplam n=718
	Kız n=182	Erkek n=187	Toplam n=369	Kız n=186	Erkek n=163	Toplam n=349	
	%	%	%	%	%	%	%
Sözel zorbalık	6.0	9.1	7.6	4.8	12.3	8.3	7.9
Fiziksel zorbalık	4.4	8.0	6.2	1.6	4.3	2.9	4.6
İndirekt zorbalık	7.1	9.1	8.1	2.2	8.6	5.2	6.7
Cinsel zorbalık	1.6	3.2	2.4	0.5	3.1	1.7	2.1
Siber zorbalık	0.5	1.1	0.8	0.0	1.2	0.6	0.7

Araştırma grubunda akran zorbalığı yapan öğrencilerin; %43.7'si kurbanlarla aynı sınıftan, %8.6'sı kurbanlardan başka sınıf ama aynı yaşta, %23.0'ı kurbanlardan daha büyük sınıftan, %2.9'u daha küçük sınıftan ve %21.8'i farklı farklı sınıflardandır. Araştırma grubunda akran zorbalığına uğrayan öğrenciler, akran zorbalığını yapan öğrencilerin; %16.7'sinin özellikle bir öğrenci, %43.1'inin 2-3 öğrencili bir grup, %16.1'inin 4-9 öğrencili bir grup, %4.0'ının 9 öğrenciden fazla bir öğrenci grubu ve %20.1'inin birkaç öğrenci ya da öğrenci grubu olduğunu belirtmişlerdir. Araştırma grubunda akran zorbalığına uğrayan öğrenciler, akran zorbalığını yapan öğrencilerin; %12.6'sının özellikle bir kız, %20.1'inin birkaç kız, %14.4'ünün özellikle bir erkek, %23.6'sının birkaç erkek ve %29.3'ünün hem kızlar hem de erkekler olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 35).

Tablo 35. Araştırma grubunda akran zorbalığı yapan öğrenci ya da öğrenci gruplarının özelliklerinin sınıflara göre dağılımı

Özellik	5. Sınıf		7. Sınıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Akran zorbalığı yapanlar kaçıncı sınıf						
Kendi sınıfından	38	43.2	38	44.2	76	43.7
Başka sınıf ama aynı yaş	7	8.0	8	9.3	15	8.6
Daha büyük sınıf	23	26.1	17	19.8	40	23.0
Daha küçük sınıf	3	3.4	2	2.3	5	2.9
Farklı farklı sınıflarda	17	19.3	21	24.4	38	21.8
Akran zorbalığı yapan öğrenci sayısı						
Özellikler bir öğrenci	14	15.9	15	17.4	29	16.7
2-3 öğrencili bir grup	38	43.2	37	43.0	75	43.1
4-9 öğrencili bir grup	16	18.2	12	14.0	28	16.1
9 kişiden fazla öğrencili bir grup	4	4.5	3	3.5	7	4.0
Birkaç farklı öğrenci ya da öğrenci grupları	16	18.2	19	22.1	35	20.1
Akran zorbalığı yapan öğrencilerin cinsiyeti						
Özellikle bir kız	12	13.6	10	11.6	22	12.6
Birkaç kız	17	19.3	18	20.9	35	20.1
Özellikle bir erkek	12	13.6	13	15.1	25	14.4
Birkaç erkek	26	29.5	15	17.4	41	23.6
Hem kızlar hem erkekler	21	23.9	30	34.9	51	29.3
Toplam	88	100.0	86	100.0	174	100.0

Araştırma grubunda akran zorbalığına uğrayan öğrencilerin; %44.8'i bir iki hafta, %27.6'sı yaklaşık bir ay, %15.5'i yaklaşık altı ay, %4.0'ı yaklaşık bir yıl ve %8.0'i birkaç yıl akran zorbalığına uğramıştır. Araştırma grubunda akran

zorbalığına uğrayan öğrencilerin; %64.4'ü bahçe ya da spor sahasında, %45.4'ü koridor ya da merdivenlerde, %17.2'sı öğretmen sınıftayken sınıfta, %56.3'ü öğretmen sınıfta değilken sınıfta, %12.1'i tuvaletlerde, %1.7'si spor salonu/soyunma odasında, %4.6'sı yemekhanede, %37.9'u okul yolunda, %5.7'si okul otobüs durağında, %1.7'si serviste ve %5.2'si diğer yerlerde (dershane, mahalle vb.) akran zorbalığına uğramıştır (Tablo 36).

Tablo 36. Araştırma grubunda akran zorbalığının gerçekleştiği yer ve devam ettiği sürenin sınıflara göre dağılımı

Özellik	5. Sınıf		7. Sınıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Akran zorbalığı ne kadar zaman sürdü						
Bir iki hafta	41	46.6	37	43.0	78	44.8
Yaklaşık bir ay	23	26.1	25	29.1	48	27.6
Yaklaşık altı ay	14	15.9	13	15.1	27	15.5
Yaklaşık bir yıl	4	4.5	3	3.5	7	4.0
Birkaç yıl	6	6.8	8	9.3	14	8.0
Toplam	88	100.0	86	100.0	174	100.0
Akran zorbalığına nerede uğradı*						
Bahçe / spor sahası	57	64.8	55	64.0	112	64.4
Koridor / merdiven	35	39.8	44	51.2	79	45.4
Sınıf (öğretmen sınıfta)	12	13.6	18	20.9	30	17.2
Sınıf (öğretmen sınıfta değil)	46	52.3	52	60.5	98	56.3
Tuvalet	10	11.4	11	12.8	21	12.1
Spor salonu /soyunma odası	1	1.1	2	2.3	3	1.7
Yemekhane	4	4.5	4	4.7	8	4.6
Okul yolunda	41	46.6	25	29.1	66	37.9
Okul otobüs durağında	6	6.8	4	4.7	10	5.7
Serviste	2	2.3	1	1.2	3	1.7
Diğer	4	4.5	5	5.8	9	5.2

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir. Olweus akran zorbalığı ölçeğine göre akran zorbalığına uğrayıp bunu birilerine anlatan öğrenciler içindeki sütun yüzdesidir.

Araştırma grubunda akran zorbalığına uğrayan öğrencilerin %40.8'i bu durumu kimseye anlatmamıştır. Akran zorbalığına uğrayan öğrencilerden bu durumu anlatanların ise %32.0'ı sınıf öğretmenine, %16.5'i okuldaki başka bir yetişkine, %66.0'ı ebeveynlerine, %22.3'ü kardeşlerine, %47.6'sı arkadaşlarına, %4.9'u diğer kişilere (dayı, teyze, kuzen vb.) anlatmıştır (Tablo 37).

Tablo 37. Araştırma grubunda akran zorbalığına uğrayanların bu durumu kimlere anlattığının sınıflara göre dağılımı

Özellik	5. Sınıf		7. Sınıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Akran zorbalığını birine anlattın mı?						
Kimseye söylemedim	32	36.4	39	45.3	71	40.8
Birisine anlattım	56	63.6	47	54.7	103	59.2
Toplam	88	10.0	86	100.0	174	100.0
Kime anlattın? *						
Sınıf öğretmeni	20	35.7	13	27.7	33	32.0
Okulda başka bir yetişkin	12	21.4	5	10.6	17	16.5
Ebeveyn	39	69.6	29	61.7	68	66.0
Kardeş	14	25.0	9	19.1	23	22.3
Arkadaş	29	51.8	20	42.6	49	47.6
Diğer	4	7.1	1	2.1	5	4.9

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir. Olweus akran zorbalığı ölçeğine göre akran zorbalığına uğrayıp bunu birilerine anlatan öğrenciler içindeki sütun yüzdesidir.

Araştırma grubunun; %15.5'i yaşıtın birisinin akran zorbalığına uğraması durumunda ne hissedersin sorusuna hak etmiş olabilir, %10.4'ü pek bir şey hissetmem, %20.8'i biraz üzülürüm ve %53.3'ü onun için üzülürüm ve yardım etmek isterim cevabı vermiştir. Araştırma grubunun; %55.7'si akran zorbalığına uğramaktan asla korkmamakta, %18.8'i nadiren, %12.1'i bazen, %6.5'i sık sık ve %6.8'i çok sık korkmaktadır (Tablo 38).

Tablo 38. Araştırma grubunun akran zorbalığı hakkında duygu ve düşüncelerinin sınıflara göre dağılımı

Özellik	5. Sınıf		7. Sınıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Yaşıtı birisinin akran zorbalığına uğradığını görürse ne hisseder						
Hak etmiş olabilir	61	16.5	50	14.3	111	15.5
Pek bir şey hissetmez	42	11.4	33	9.5	75	10.4
Biraz üzülür	76	20.6	73	20.9	149	20.8
Üzülür ve yardım etmek ister	190	51.5	193	55.3	383	53.3
Akran zorbalığına uğramaktan ne sıklıkla korkar						
Asla	195	52.8	205	58.7	400	55.7
Nadiren	65	17.6	70	20.1	135	18.8
Bazen	53	14.4	34	9.7	87	12.1
Sık sık	24	6.5	23	6.6	47	6.5
Çok sık	32	8.7	17	4.9	49	6.8
Toplam	369	100.0	349	100.0	718	100.0

Araştırma grubundaki öğrencilerin %35.9'u akran zorbalığı yapıldığını hiç fark etmemiştir. Araştırma grubundaki öğrencilere akran zorbalığı yapıldığını görürlerse nasıl tepki verecekleri sorulduğunda; öğrencilerin %1.3'u

ben de katılırım, %1.7'si hiçbir şey yapmam ve bunun normal olduğunu düşünürüm, %6.1'i sadece seyrederim, %10.0'ı hiçbir şey yapmam ama yardım etmem gerektiğini düşünürüm ve %45.0'ı yardım etmeye çalışırım cevabını vermiştir. Araştırma grubundaki öğrencilere sevmediği bir öğrenciye akran zorbalığı yapılırken katılıp katılmayacakları sorulduğunda; öğrencilerin %8.5'i evet, %9.2'si belki, %10.3'ü bilmiyorum, %11.6'sı sanmıyorum, %17.8'i hayır ve %42.6'sı kesinlikle hayır cevabını vermiştir (Tablo 39).

Tablo 39. Araştırma grubunun akran zorbalığı hakkında düşünce ve davranışlarının sınıflara göre dağılımı

Özellik	5. Sınıf		7. Sınıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Birinin akran zorbalığına uğradığını görürse						
Akran zorbalığı yapıldığını hiç fark etmemiş	143	38.8	115	33.0	258	35.9
Ben de katılırım	7	1.9	2	0.6	9	1.3
Hiçbir şey yapmaz, normal olduğunu düşünür	5	1.4	7	2.0	12	1.7
Sadece seyreder	25	6.8	19	5.4	44	6.1
Hiçbir şey yapmaz, yardım etmem gerektiğini düşünür	37	10.0	35	10.0	72	10.0
Yardım etmeye çalışır	152	41.2	171	49.0	323	45.0
Sevmediği bir öğrenciye akran zorbalığı yapılırken katılır mı						
Evet	29	7.9	32	9.2	61	8.5
Belki	34	9.2	32	9.2	66	9.2
Bilmiyorum	40	10.8	34	9.7	74	10.3
Sanmıyorum	33	8.9	50	14.3	83	11.6
Hayır	79	21.4	49	14.0	128	17.8
Kesinlikle hayır	154	41.7	152	43.6	306	42.6
Toplam	369	100.0	349	100.0	718	100.0

Araştırmada öğrencilere akran zorbalığı meydana geldiği durumlarda öğretmenler ne sıklıkla bunu durdurmaya çalışır diye sorulduğunda öğrencilerin; %30.4'ü neredeyse hiçbir zaman, %11.3'ü nadiren, %13.5'ü bazen, %20.2'si sık sık, %24.7'si hemen her cevabını vermiştir. Aynı soru öğrenciler için tekrarlandığında sırasıyla; %35.1 neredeyse hiçbir zaman, %16.6 nadiren, %21.3 bazen, %13.9 sık sık, %13.1 hemen her zaman olarak bulunmuştur. Araştırma grubuna sınıf öğretmenin akran zorbalığını durdurmak için ne kadar çaba harcıyor diye sorulduğunda öğrencilerin %19.2 neredeyse hiç, %8.2 oldukça az, %15.5 biraz, %23.5 epeyce ve %33.6 çok fazla cevabını vermiştir (Tablo 40).

Tablo 40. Araştırma grubunda öğrenci ve öğretmenlerin akran zorbalığı konusunda davranışlarının sınıflara göre dağılımı

Özellik	5. Sınıf		7. Sınıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Bir öğrenci akran zorbalığına uğradığında öğretmenler ne sıklıkla durdurmaya çalışır						
Neredeyse hiçbir zaman	129	35.0	89	25.5	218	30.4
Nadiren	42	11.4	39	11.2	81	11.3
Bazen	49	13.3	48	13.8	97	13.5
Sık sık	68	18.4	77	22.1	145	20.2
Hemen her zaman	81	22.0	96	27.5	177	24.7
Bir öğrenci akran zorbalığına uğradığında öğrenciler ne sıklıkla durdurmaya çalışır						
Neredeyse hiçbir zaman	140	37.9	112	32.1	252	35.1
Nadiren	49	13.3	70	20.1	119	16.6
Bazen	61	16.5	92	26.4	153	21.3
Sık sık	59	16.0	41	11.7	100	13.9
Hemen her zaman	60	16.3	34	9.7	94	13.1
Sınıf öğretmeninin akran zorbalığını durdurmak için ne kadar çaba harcar						
Neredeyse hiç	77	20.9	61	17.5	138	19.2
Oldukça az	28	7.6	31	8.9	59	8.2
Biraz	60	16.3	51	14.6	111	15.5
Epeyce	84	22.8	85	24.4	169	23.5
Çok fazla	120	32.5	121	34.7	241	33.6
Toplam	369	100.0	349	100.0	718	100.0

Araştırma grubunda akran zorbalığına uğrayan öğrencilerin; %72.4'ünün velisi akran zorbalığını durdurmak için okulla görüşmemiş, %15.5'inin velisi bir kez ve %12.1'inin birkaç kez görüşmüştür. Araştırma grubunda akran zorbalığı yapan öğrencilerin; %73.8'i ile öğretmenleri akran zorbalığı yapmasını engellemek için konuşmamış, %11.3'ü ile bir kez ve %15.0'ı ile birkaç kez konuşmuştur. Araştırma grubunda akran zorbalığı yapan öğrencilerin; %81.3'ü ile velileri akran zorbalığı yapmasını engellemek için konuşmamış, %8.8'i ile bir kez ve %10.0'ı ile birkaç kez konuşmuştur (Tablo 41).

Tablo 41. Araştırma grubunun veli ve öğretmenlerinin akran zorbalığı konusunda davranışlarının sınıfa göre dağılımı

Özellik	5. Sınıf		7. Sınıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Velin uğradığın akran zorbalığını durdurmak için okulla görüştü mü*						
Hayır	63	71.6	63	73.3	126	72.4
Evet, bir kez	14	15.9	13	15.1	27	15.5
Evet, birkaç kez	11	12.5	10	11.6	21	12.1
Toplam	88	100.0	86	100.0	174	100.0
Akran zorbalığı yaptığın için öğretmenin seninle konuştu mu**						
Hayır	26	63.4	33	84.6	59	73.8
Evet, bir kez	7	17.1	2	5.1	9	11.3
Evet, birkaç kez	8	19.5	4	10.3	12	15.0
Akran zorbalığı yaptığın için velilerin seninle konuştu mu**						
Hayır	29	70.7	36	92.3	65	81.3
Evet, bir kez	6	14.6	1	2.6	7	8.8
Evet, birkaç kez	6	14.6	2	5.1	8	10.0
Toplam	41	100.0	39	100.0	80	100.0

*Kurbanlar içinde
**Zorbalar içinde

4.2. Çözümleyici Bulgular

4.2.1. Akran Zorbalığına Uğrama (Kurban) ile İlgili Bulgular

Araştırma grubunda akran zorbalığına uğrama ile sınıf seviyesi, sınıf türü, cinsiyet, okul bölgesi, ikametgah yeri, aile tipi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$). Kaynaştırma öğrencileri kaynaştırma öğrencisi olmayan öğrencilerden ve hane reisinin işine göre alt sosyal sınıfa mensup öğrenciler üst sosyal sınıfa mensup öğrencilerden daha fazla akran zorbalığına uğramaktadır ($p=0.011$, $p=0.048$) (Tablo 42).

Tablo 42. Araştırma grubunda sosyodemografik özelliklerin akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi

Özellik	Akran zorbalığına uğrama (Kurban)				p
	Kurban değil		Kurban		
	n	%	n	%	
Sınıf					
5. sınıf	281	76.2	88	23.8	0.804*
7. sınıf	263	75.4	86	24.6	
Sınıf türü					
Kaynaştırma değil	280	77.3	82	22.7	0.318*
Kaynaştırma	264	74.2	92	25.8	
Öğrenci					
Kaynaştırma öğrencisi	9	47.4	10	52.6	0.011**
Kaynaştırma değil	535	76.5	164	23.5	
Cinsiyet					
Kız	281	76.4	87	23.6	0.704*
Erkek	263	75.1	87	24.9	
Okul bölgesi					
Yarı kentsel	223	74.1	78	25.9	0.372*
Kentsel	321	77.0	96	23.0	
İkametgah yeri					
Yarı kentsel	250	74.2	87	25.8	0.352*
Kentsel	294	77.2	87	22.8	
Aile tipi					
Çekirdek	440	75.9	140	24.1	0.948*
Geniş	85	75.9	27	24.1	
Parçalanmış	19	73.1	7	26.9	
Sosyal sınıf					
Üst sosyal	224	79.7	57	20.3	0.048*
Alt sosyal	320	73.2	117	26.8	

*Ki-kare, ** Fisher's Exact Test

Akran zorbalığına uğrama ile kardeş sayısı, anne ve baba yaşı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05) (Tablo 43).

Tablo 43. Araştırma grubunun bazı aile özelliklerinin akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi

Özellik	Sayı (n)	ort.±ss	p
Kardeş sayısı			
Kurban	174	1.7 ± 1.5	0.401*
Kurban değil	544	1.8 ± 1.5	
Anne yaşı			
Kurban	172	38.3 ± 6.1	0.836*
Kurban değil	544	38.2 ± 5.2	
Baba yaşı			
Kurban	171	42.8 ± 6.5	0.323*
Kurban değil	537	42.2 ± 5.8	

*Student's t test

Araştırma grubunda akran zorbalığına uğrama ile annenin çalışma durumu ve ekonomik göstergeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05) (Tablo 44).

Tablo 44. Araştırma grubunun ekonomik özelliklerinin akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi

Özellik	Akran zorbalığına uğrama (Kurban)				p
	Kurban değil		Kurban		
	n	%	n	%	
Anne çalışma durumu					
Çalışıyor	191	76.1	60	23.9	0.957*
Çalışmıyor	353	75.9	112	24.1	
Kendine ait oda varlığı					
Var	452	76.6	138	23.4	0.257*
Yok	92	71.9	36	28.1	
Evde bilgisayar varlığı					
Var	337	77.8	96	22.2	0.112*
Yok	207	72.6	78	27.4	

*Ki-kare

Araştırma grubunda akran zorbalığına uğrama ile ebeveyn eğitimi ve anne ile babanın aynı evde olup olmaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05). Araştırma grubundaki öğrencilerin anneleriyle canını sıkan olay ve düşünceler hakkında konuşmaları zorlaştıkça akran zorbalığı artmaktadır (p<0.001). Araştırma grubunda babasıyla çok zor/zor konuşabilenler diğerlerine göre daha çok akran zorbalığına uğramaktadır; babasıyla konuşmayı çok kolay/kolay bulan öğrenciler ile normal bulan öğrenciler arasında akran zorbalığına uğrama açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur (p<0.001) (Tablo 45).

Tablo 45. Araştırma grubunda ebeveyn özelliklerinin akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi

Özellik	Akran zorbalığına uğrama (Kurban)				p
	Kurban değil		Kurban		
	n	%	n	%	
Anne eğitimi					
İlkokul ve altı	184	75.1	61	24.9	0.904*
Ortaokul	158	76.0	50	24.0	
Lise ve üstü	202	76.8	61	23.2	
Baba eğitimi					
İlkokul ve altı	150	78.9	40	21.1	0.245*
Ortaokul	131	78.0	37	22.0	
Lise ve üstü	256	73.1	94	26.9	
Anne ile baba aynı evde mi					
Evet	498	75.7	160	24.3	0.865*
Hayır	46	76.7	14	23.3	
Anne ile konuşmak					
Çok kolay/ kolay	262	80.6	63	19.4	<0.001**
Normal	209	77.7	60	22.3	
Çok zor/ zor	73	59.8	49	40.2	
Baba ile konuşmak					
Çok kolay/ kolay (A)	247	78.4	68	21.6	A=B<C
Normal (B)	191	81.3	44	18.7	
Çok zor/ zor (C)	99	62.7	59	37.3	<0.001***

*Ki-kare
**Eğimde Ki-kare
***Bonferroni

Araştırma grubunda öğrencilerin kendilerine göre okul başarısı kötüleştikçe akran zorbalığı artmaktadır(p=0.001). Öğrencilerin derslerinde zorlanma miktarı arttıkça akran zorbalığı artmaktadır (p<0.001). Öğretmenlerinin kendilerini arkadaşlarından daha az başarılı gördüğünü belirten öğrenciler diğerlerine göre daha fazla akran zorbalığına uğramaktadır ve bu durumu arkadaşlarıyla aynı ve daha başarılı olarak belirten öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur (p<0.001) (Tablo 46).

Tablo 46. Araştırma grubunda okul başarısının akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi

Özellik	Akran zorbalığına uğrama (Kurban)				p
	Kurban değil		Kurban		
	n	%	n	%	
Kendine göre okul başarısı					
Çok iyi / iyi	384	79.0	102	21.0	0.001*
Orta	133	70.7	55	29.3	
Çok kötü / kötü	27	61.4	17	38.6	
Öğretmenlerin okul başarın hakkında ne düşünüyordur					
Arkadaşlarından daha başarılı (A)	129	77.7	37	22.3	A=B<C <0.001**
Arkadaşlarıyla aynı (B)	351	79.4	91	20.6	
Arkadaşlarından daha az başarılı (C)	64	58.2	46	41.8	
Derslerin seni zorluyor mu					
Hiç zorlamıyor	99	82.5	21	17.5	<0.001*
Biraz zorluyor	332	79.4	86	20.6	
Orta seviyede zorluyor	96	67.1	47	32.9	
Çok zorluyor	17	45.9	20	54.1	

*Eğimde Ki-kare
** Bonferroni

Düzenli spor yapan öğrenciler yapmayanlara göre daha fazla akran zorbalığına uğramaktadır (p=0.006). Akran zorbalığına uğrama ile düzenli sosyal aktivite yapmak arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05) (Tablo 47).

Tablo 47. Araştırma grubunda fiziksel ve sosyal aktivitelerin akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi

Özellik	Akran zorbalığına uğrama (Kurban)				p
	Kurban değil		Kurban		
	n	%	n	%	
Düzenli spor yapma					
Evet	223	70.8	92	29.2	0.006*
Hayır	321	79.7	82	20.3	
Düzenli sosyal aktivite					
Evet	42	75.0	14	25.0	0.889*
Hayır	502	75.8	160	24.2	

*Ki-kare

Araştırma grubunda okulu sevmeyen öğrenciler diğerlerinden ve okulu ne seven ne sevmeyen öğrenciler seven öğrencilerden daha fazla akran zorbalığına uğramaktadır (p=0.002). Öğrencilerin arkadaş sayıları arttıkça akran zorbalığına uğrama olasılıkları azalmaktadır (p<0.001). Sınıf arkadaşları

iyi geçinmeyen öğrenciler diğerlerine göre ve sınıf öğrencileri bazen iyi geçinenler iyi geçinenlere göre daha çok akran zorbalığına uğramaktadır (p<0.001) (Tablo 48).

Tablo 48. Araştırma grubunun okul ve arkadaşlarla ilgili özelliklerin akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi

Özellik	Akran zorbalığına uğrama (Kurban)				p
	Kurban değil		Kurban		
	n	%	n	%	
Okulu ne kadar seviyor					
Hiç sevmiyor/ sevmiyor	51	63.7	29	36.3	0.002*
Okulu ne seviyor ne de sevmiyor	112	72.7	42	27.3	
Çok seviyor / seviyor	381	78.7	103	21.3	
Sınıfta kaç tane iyi arkadaşı var					
Hiç iyi arkadaşı yok	5	27.8	13	72.2	<0.001*
1 tane	34	53.1	30	46.9	
2 ya da 3 tane	102	68.0	48	32.0	
4 ya da 5 tane	128	81.5	29	18.5	
6 ya da daha fazla	275	83.6	54	16.4	
Sınıf arkadaşların iyi anlaşır mı?					
Evet	232	81.1	54	18.9	<0.001*
Bazen	290	74.4	100	25.6	
Hayır	22	52.4	20	47.6	

*Eğimde ki-kare testi

Akran zorbalığına uğrama ile öğrencilerin okul dışında arkadaşlarıyla görüşme sıklığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05) (Tablo 49).

Tablo 49. Araştırma grubunun arkadaşlarıyla görüşme sıklığının akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi

Akran zorbalığına uğrama	Sayı (n)	Görüşülen gün sayısı (gün/hafta) (ort.±ss)	p
Kurban	174	2.4 ± 2.0	0.968*
Kurban değil	544	2.4 ± 2.2	

*Student's t test

Akran zorbalığına uğrama ile ailede ruhsal hastalık varlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05) (Tablo 50).

Tablo 50. Araştırma grubunda ailede ruhsal hastalık varlığının akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi

Özellik	Akran zorbalığına uğrama (Kurban)				p
	Kurban değil		Kurban		
	n	%	n	%	
Ailede ruhsal hastalık					
Var	35	70.0	15	30.0	0.324*
Yok	509	76.2	159	23.8	

*Ki-kare

Son 3 ay içinde fiziksel bir kavgaya karışan öğrenciler daha çok akran zorbalığına uğramaktadır (p<0.001) (Tablo 51).

Tablo 51. Araştırma grubunda son 3 ayda fiziksel bir kavgaya karışmanın akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi

Özellik	Akran zorbalığına uğrama (Kurban)				p
	Kurban değil		Kurban		
	n	%	n	%	
Fiziksel kavga etme					
Evet	185	63.1	108	36.9	<0.001*
Hayır	359	84.5	66	15.5	

*Ki-kare

Araştırma grubunda duygusal sorunlar, davranış sorunları, akran sorunları, toplam güçlük puanı açısından klinik risk arttıkça akran zorbalığı artmaktadır (p<0.001). Araştırma grubunda dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik alt boyutunda klinik risk arttıkça akran zorbalığına uğrama artmaktadır (p=0.011). Akran zorbalığına uğrama ile prososyal davranışlar alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05) (Tablo 52).

Tablo 52. Araştırma grubunda GGA'nın ve alt boyutlarının öngördüğü klinik değerlendirilmenin akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi

Özellik	Akran zorbalığına uğrama (Kurban)				p
	Kurban değil		Kurban		
	n	%	n	%	
Duygusal sorunlar					
Ortalama	462	81.6	104	18.4	<0.001**
Düşük risk	40	69.0	18	31.0	
Yüksek risk	42	44.7	52	55.3	
Davranış sorunları					
Ortalama	421	79.6	108	20.4	<0.001**
Düşük risk	78	70.9	32	29.1	
Yüksek risk	45	57.0	34	43.0	
DEAH					
Ortalama	446	77.4	130	22.6	0.011**
Düşük risk	56	74.7	19	25.3	
Yüksek risk	42	62.7	25	37.3	
Akran sorunları					
Ortalama	446	84.2	84	15.8	<0.001**
Düşük risk	87	61.7	54	38.3	
Yüksek risk	11	23.4	36	76.6	
Prososyal davranışlar					
Ortalama	504	76.6	154	23.4	0.229*
Düşük risk	24	66.7	12	33.3	
Yüksek risk	16	66.7	8	33.3	
Toplam güçlük puanı					
Ortalama	434	83.0	89	17.0	<0.001**
Düşük risk	82	66.7	41	33.3	
Yüksek risk	28	38.9	44	61.1	

*Ki-kare
**Eğimde ki-kare test

Etkilenme puanları açısından kurbanlar ve diğer öğrenciler arasında fark saptanmıştır. Kurbanların etkilenme puanları daha yüksektir (p<0.001) (Tablo 53).

Tablo 53. Araştırma grubunda alınan GGA etkilenme puanının akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi

Akran zorbalığına uğrama	Sayı (n)	etkilenme puanı (ort.±ss)	p
Kurban	130	2.5 ± 2.3	<0.001*
Kurban değil	244	1.2 ±1.7	

*Student's t test

4.2.2. Akran Zorbalığı Yapma (Zorba) ile İlgili Bulgular

Araştırma grubunda akran zorbalığı yapma ile sınıf seviyesi, öğrenci türü, okul bölgesi, ikametgah yeri, aile tipi ve sosyal sınıf arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05). Kaynaştırma sınıflarında kaynaştırma olmayan sınıflara göre daha sık akran zorbalığına rastlanmaktadır (p=0.048) Erkek öğrenciler kız öğrencilere kıyasla daha fazla akran zorbalığı yapmaktadır (p=0.004) (Tablo 54).

Tablo 54. Araştırma grubunda sosyodemografik özelliklerin akran zorbalığı yapma ile ilişkisi

Özellik	Akran zorbalığı yapma (Zorba)				p
	Zorba değil		Zorba		
	n	%	n	%	
Sınıf					
5. sınıf	328	88.9	41	11.1	0.978*
7. sınıf	310	88.8	39	11.2	
Sınıf türü					
Kaynaştırma değil	330	91.2	32	8.8	0.048*
Kaynaştırma	308	86.5	48	13.5	
Öğrenci					
Kaynaştırma öğrencisi	14	73.7	5	26.3	0.050*
Kaynaştırma değil	624	89.3	75	10.7	
Cinsiyet					
Kız	339	92.1	29	7.9	0.004*
Erkek	299	85.4	51	14.6	
Okul bölgesi					
Yarı kentsel	268	89.0	33	11.0	0.897*
Kentsel	370	88.7	47	11.3	
İkametgah yeri					
Yarı kentsel	297	88.1	40	11.9	0.560*
Kentsel	341	89.5	40	10.5	
Aile tipi					
Çekirdek	516	89.0	64	11.0	0.382*
Geniş	101	90.2	11	9.8	
Parçalanmış	21	80.8	5	19.2	
Sosyal sınıf					
Üst sosyal	253	90.0	28	10.0	0.421*
Alt sosyal	385	88.1	52	11.9	

*Ki-kare

Akran zorbalığı yapma ile kardeş sayısı, anne ve baba yaşı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05) (Tablo 55).

Tablo 55. Araştırma grubunun bazı aile özelliklerinin akran zorbalığı yapma ile ilişkisi

Özellik	Sayı (n)	ort.±ss	p
Kardeş sayısı			
Zorba	80	2.0 ± 1.4	0.338*
Zorba değil	638	1.8 ± 1.5	
Anne yaşı			
Zorba	79	37.8 ± 5.2	0.484*
Zorba değil	637	38.3 ± 5.4	
Baba yaşı			
Zorba	78	42.3 ± 5.6	0.937*
Zorba değil	630	42.4 ± 6.1	

*Student's t test

Araştırma grubunda akran zorbalığı yapma ile annenin çalışma durumu ve ekonomik göstergeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05) (Tablo 56).

Tablo 56. Araştırma grubunun ekonomik özelliklerinin akran zorbalığı yapma ile ilişkisi

Özellik	Akran zorbalığı yapma (Zorba)				p
	Zorba değil		Zorba		
	n	%	n	%	
Anne çalışma durumu					
Çalışıyor	224	89.2	27	10.8	0.862*
Çalışmıyor	413	88.8	52	11.2	
Kendine ait oda varlığı					
Var	530	89.8	60	10.2	0.075*
Yok	108	84.4	20	15.6	
Evde bilgisayar varlığı					
Var	389	89.8	44	10.2	0.303*
Yok	249	87.4	36	12.6	

*Ki-kare

Araştırma grubunda; akran zorbalığı yapma ile ebeveyn eğitimi, anne ve babanın aynı evde yaşayıp yaşamaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05). Annesi ile konuşmanın çok zor/zor olduğunu belirten öğrenciler diğerlerinden daha fazla zorbalık yapmaktadır Annesi ile konuşmanın normal ve kolay olduğunu belirten öğrenciler arasında fark saptanmamıştır (p=0.008). Araştırma grubunda babası ile konuşmanın çok zor/zor olduğunu belirten öğrenciler normal olduğunu belirtenlerden daha çok zorbalık yapmaktadır; diğer öğrenciler arasında fark saptanmamıştır (p=0.032) (Tablo 57).

Tablo 57. Araştırma grubunda ebeveyn özelliklerinin akran zorbalığı yapma ile ilişkisi

Özellik	Akran zorbalığı yapma (Zorba)				p
	Zorba değil		Zorba		
	n	%	n	%	
Anne eğitimi					
İlkokul ve altı	221	90.2	24	9.8	0.731*
Ortaokul	183	88.0	25	12.0	
Lise ve üstü	233	88.6	30	11.4	
Baba eğitimi					
İlkokul ve altı	175	92.1	15	7.9	0.251*
Ortaokul	149	88.7	19	11.3	
Lise ve üstü	306	87.4	44	12.6	
Anne ile baba aynı evde					
Evet	586	89.1	72	10.9	0.573*
Hayır	52	86.7	8	13.3	
Anne ile konuşmak					
Çok kolay/ kolay (A)	292	89.8	33	10.2	A=B<C 0.008**
Normal (B)	246	91.4	23	8.6	
Çok zor/ zor (C)	99	81.1	23	18.9	
Baba ile konuşmak					
Çok kolay/ kolay (A)	276	87.6	39	12.4	A=B, C B<C 0.032**
Normal (B)	219	93.2	16	6.8	
Çok zor/ zor (C)	135	85.4	23	14.6	

*Ki-kare
**Bonferroni

Araştırma grubunda öğrencilerin kendi okul başarıları hakkındaki düşünceleri kötüleştikçe zorbalık artmaktadır (p<0.001). Öğretmenlerinin kendileri hakkında arkadaşlarından daha az başarılı olduğunu düşündüğünü belirten öğrenciler arkadaşları ile aynı olduğunu belirtenlere göre daha fazla zorbalık yapmaktadır (p=0.001). Derslerinin kendilerini çok zorladığını belirten öğrenciler diğer öğrencilere göre daha çok zorbalık yapmaktadır (p<0.001) (Tablo 58).

Tablo 58. Araştırma grubunda okul başarısının akran zorbalığı yapma ile ilişkisi

Özellik	Akran zorbalığı yapma (Zorba)				p
	Zorba Değil		Zorba		
	n	%	n	%	
Kendine göre okul başarısı					
Çok iyi / iyi	441	90.7	45	9.3	<0.001*
Orta	168	89.4	20	10.6	
Çok kötü / kötü	29	65.9	15	34.1	
Öğretmenlerin okul başarın hakkında ne düşünüyordur					
Arkadaşlarından daha başarılı (A)	147	88.6	19	11.4	A=B, C B<C 0.001**
Arkadaşlarıyla aynı (B)	404	91.4	38	8.6	
Arkadaşlarından daha az başarılı (C)	87	79.1	23	20.9	
Derslerin seni zorluyor mu					
Hiç zorlamıyor (A)	108	90.0	12	10.0	A=B=C<D <0.001**
Biraz zorluyor (B)	383	91.6	35	8.4	
Orta seviyede zorluyor (C)	124	86.7	19	13.3	
Çok zorluyor (D)	23	62.2	14	37.8	

*Eğimde Ki-kare
**Bonferroni

Akran zorbalığı yapma ile düzenli fiziksel ve sosyal aktivite yapmak arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05) (Tablo 59).

Tablo 59. Araştırma grubunda fiziksel ve sosyal aktivitelerin akran zorbalığı yapma ile ilişkisi

Özellik	Akran zorbalığı yapma (Zorba)				p
	Zorba değil		Zorba		
	n	%	n	%	
Düzenli spor yapma					
Evet	276	87.6	39	12.4	0.351*
Hayır	362	89.8	41	10.2	
Düzenli sosyal aktivite					
Evet	48	85.7	8	14.3	0.436*
Hayır	590	89.1	72	11.1	

*Ki-kare

Araştırma grubunda okulu sevmeyen öğrenciler diğerlerine göre, okulu ne seven ne sevmeyen öğrenciler sevenlere göre daha fazla zorbalık yapmaktadır (p<0.001). Hiç arkadaşı olmayan öğrenciler, 2-3 tane arkadaşı olan öğrenciler haricindeki öğrencilerden daha çok zorbalık yapmaktadır; hiç arkadaşı olmayan öğrencilerle 2-3 tane arkadaşı olan öğrenciler arasında

zorbalık yapma açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur (p=0.002). Sınıf arkadaşları iyi anlaşmayan öğrenciler bazen iyi anlaşanlara göre daha çok zorbalık yapmaktadır (0.013) (Tablo 60).

Tablo 60. Araştırma grubunda okul ve arkadaşlarla ilgili özelliklerin akran zorbalığı yapma ile ilişkisi

Özellik	Akran zorbalığı yapma (Zorba)				p
	Zorba değil		Zorba		
	n	%	n	%	
Okulu ne kadar seviyor					
Hiç sevmiyor/ sevmiyor	61	76.3	19	23.8	<0.001*
Okulu ne seviyor ne de sevmiyor	133	86.4	21	13.6	
Çok seviyor / seviyor	444	91.7	40	8.3	
Sınıfta kaç tane iyi arkadaşı var					
Hiç iyi arkadaşı yok (A)	11	61.1	7	38.9	A=C C=B=D=E B,D,E<A 0.002**
1 tane (B)	59	92.2	5	7.8	
2 ya da 3 tane (C)	129	86.0	21	14.0	
4 ya da 5 tane (D)	144	91.7	13	8.3	
6 ya da daha fazla (E)	295	89.7	34	10.3	
Sınıf arkadaşların iyi anlaşır mı?					
Evet (A)	248	86.7	38	13.3	A=B, C B<C 0.013**
Bazen anlaşmazlık olsa da anlaşırlar (B)	357	91.5	33	8.5	
Hayır (C)	33	78.6	9	21.4	

*Eğimde ki-kare testi
**Bonferroni

Akran zorbalığı yapma ile öğrencilerin okul dışında arkadaşlarıyla görüşme sıklığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05) (Tablo 61).

Tablo 61. Araştırma grubunda arkadaşlarıyla haftalık görüşme sıklığının akran zorbalığıyla ilişkisi

Akran zorbalığı yapma	Sayı (n)	Görüşülen gün sayısı (gün/hafta) (ort.±ss)	p
Zorba	80	2.6 ± 2.2	0.482*
Zorba değil	638	2.4 ± 2.0	

*Student's t test

Akran zorbalığı yapma ile ailede ruhsal hastalık varlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05) (Tablo 62).

Tablo 62. Araştırma grubunda ailede ruhsal hastalık varlığının akran zorbalığı yapma ile ilişkisi

Özellik	Akran zorbalığı yapma (Zorba)				p
	Zorba değil		Zorba		
	n	%	n	%	
Ailede ruhsal hastalık					
Var	46	92.0	4	8.0	0.464*
Yok	592	88.6	76	11.4	

*Ki-kare

Son 3 ay içinde fiziksel bir kavgaya karışan öğrenciler daha çok akran zorbalığı yapmaktadır (p<0.001) (Tablo 63).

Tablo 63. Araştırma grubunda son 3 ayda fiziksel bir kavgaya karışmanın akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi

Özellik	Akran zorbalığı yapma (Zorba)				p
	Zorba değil		Zorba		
	n	%	n	%	
Fiziksel kavga etme					
Evet	238	81.2	55	18.8	<0.001*
Hayır	400	94.1	25	5.9	

*Ki-kare

Araştırma grubunda GGA davranış sorunları, akran sorunları, prososyal davranışlar açısından öngörülen klinik risk arttıkça akran zorbalığı artmaktadır (p<0.001). Duygusal sorunlar ile dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik boyutları ile akran zorbalığı yapma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır(p>0.05). GGA toplam güçlük puanı açısından klinik risk arttıkça zorbalık artmaktadır (p=0.003) (Tablo 64).

Tablo 64. Araştırma grubunda GGA'nın ve alt boyutlarının öngördüğü klinik değerlendirilmenin akran zorbalığı yapma ile ilişkisi

Özellik	Akran zorbalığı yapma (Zorba)				p
	Zorba değil		Zorba		
	n	%	n	%	
Duygusal sorunlar					
Ortalama	509	89.9	57	10.1	0.072*
Düşük risk	52	89.7	6	10.3	
Yüksek risk	77	81.9	17	18.1	
Davranış sorunları					
Ortalama	487	92.1	42	7.9	<0.001**
Düşük risk	90	81.8	20	18.2	
Yüksek risk	61	77.2	18	22.8	
Dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik					
Ortalama	517	89.8	59	10.2	0.078*
Düşük risk	67	89.3	8	10.7	
Yüksek risk	54	80.6	13	19.4	
Akran sorunları					
Ortalama	485	91.5	45	8.5	<0.001**
Düşük risk	121	85.8	20	14.2	
Yüksek risk	32	68.1	15	31.9	
Prososyal davranışlar					
Ortalama	594	90.3	64	9.7	<0.001**
Düşük risk	29	80.6	7	19.4	
Yüksek risk	15	62.5	9	37.5	
Toplam güçlük puanı					
Ortalama	474	90.6	49	9.4	0.003**
Düşük risk	107	87.0	16	13.0	
Yüksek risk	57	79.2	15	20.8	

*Ki-kare, **Eğimde Ki-kare

Araştırma grubunda alınan etkilenme puanlarında akran zorbalığı yapan öğrenciler ile diğer öğrenciler arasında fark vardır. Akran zorbalığı yapan öğrencilerin etkilenme puanları daha yüksektir (p=0.005) (Tablo 65).

Tablo 65. Araştırma grubunda alınan GGA etkilenme puanı akran zorbalığı yapma ile ilişkisi

Akran zorbalığı yapma	Sayı (n)	Etkilenme puanı (ort.±ss)	p
Zorba	66	2.4 ± 2.5	0.005*
Zorba değil	308	1.5 ± 1.9	

*Student's t test

4.2.3. Hem Akran Zorbalığı Yapma Hem de Uğrama (Zorba/kurban) ile İlgili Bulgular

Araştırma grubunda zorba/kurban olma ile sınıf seviyesi, sınıf türü, okul bölgesi, kaynaştırma öğrencisi olup olmamak, ikametgah yeri, aile tipi ve sosyal sınıf arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05). Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla oranda zorba/kurban rolünü üstlenmektedir (Tablo 66).

Tablo 66. Araştırma grubunda sosyodemografik özelliklerin zorba/kurban olma ile ilişkisi

Özellik	Hem zorba hem de kurban olma				p
	Zorba/kurban değil		Zorba/kurban		
	n	%	n	%	
Sınıf					
5. sınıf	344	93.2	25	6.8	0.838*
7. sınıf	324	92.8	25	7.2	
Sınıf türü					
Kaynaştırma değil	343	94.8	19	5.2	0.069*
Kaynaştırma	325	91.3	31	8.7	
Öğrenci					
Kaynaştırma öğrencisi	16	84.2	3	15.8	0.126*
Kaynaştırma değil	652	93.3	47	6.7	
Cinsiyet					
Kız	350	95.1	18	4.9	0.025*
Erkek	318	90.9	32	9.1	
Okul bölgesi					
Yarı kentsel	278	92.4	23	7.6	0.545*
Kentsel	390	93.5	27	6.5	
İkametgah yeri					
Yarı kentsel	310	92.0	27	8.0	0.299*
Kentsel	358	94.0	23	6.0	
Aile tipi					
Çekirdek	540	93.1	40	6.9	0.628*
Geniş	105	93.8	7	6.3	
Parçalanmış	23	88.5	3	11.5	
Sosyal sınıf					
Üst sosyal	265	94.3	16	5.7	0.284*
Alt sosyal	403	92.2	34	7.8	

*Ki-kare

Araştırma grubunda zorba/kurban olmak ile kardeş sayısı, anne ve baba yaşı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05) (Tablo 67).

Tablo 67. Araştırma grubunun bazı aile özelliklerinin zorba/kurban olma ile ilişkisi

Özellik	Sayı (n)	ort.±ss	p
Kardeş sayısı			
Zorba/kurban	50	1.9 ± 1.5	0.760*
Zorba/kurban değil	668	1.8 ± 1.5	
Anne yaşı			
Zorba/kurban	49	38.0 ± 5.6	0.790*
Zorba/kurban değil	667	38.2 ± 5.4	
Baba yaşı			
Zorba/kurban	660	42.4 ± 6.1	0.965*
Zorba/kurban değil	48	42.4 ± 5.4	

*Student's t test

Araştırma grubunda zorba/kurban olmak ile annenin çalışma durumu ve ekonomik göstergeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05) (Tablo 68).

Tablo 68. Araştırma grubunun ekonomik özelliklerinin zorba/kurban olma ile ilişkisi

Özellik	Hem zorba hem de kurban olma				p
	Zorba/kurban değil		Zorba/kurban		
	n	%	n	%	
Anne çalışma durumu					
Çalışıyor	234	93.2	17	6.8	0.956*
Çalışmıyor	433	93.1	32	6.9	
Kendine ait oda varlığı					
Var	553	93.7	37	6.3	0.117*
Yok	115	89.8	13	10.2	
Evde bilgisayar varlığı					
Var	407	94.0	26	6.0	0.213*
Yok	261	91.6	24	8.4	

*Ki-kare

Araştırma grubunda zorba/kurban olmak ile ebeveyn eğitimi, anne ve babanın aynı evde yaşayıp yaşamaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05). Annesi ile konuşmanın çok zor/zor olduğunu belirten öğrenciler diğer öğrencilerden daha çok zorba/kurban rolünü üstlenmektedir (p=0.001). Babası ile konuşmanın çok zor/zor olduğunu belirten öğrenciler normal olduğunu belirtenlere göre daha çok zorba/kurban rolünü üstlenmektedir (p=0.008) (Tablo 69).

Tablo 69. Araştırma grubunda ebeveyn özelliklerinin zorba/kurban olma ile ilişkisi

Özellik	Hem zorba hem de kurban olma				p
	Zorba/kurban değil		Zorba/kurban		
	n	%	n	%	
Anne eğitimi					
İlkokul ve altı	229	93.5	16	6.5	0.440*
Ortaokul	190	91.3	18	8.7	
Lise ve üstü	248	94.3	15	5.7	
Baba eğitimi					
İlkokul ve altı	180	94.7	10	5.3	0.428*
Ortaokul	158	94.0	10	6.0	
Lise ve üstü	322	92.0	28	8.0	
Anne ile baba aynı evde					
Evet	612	93.0	46	7.0	0.925*
Hayır	56	93.3	4	6.7	
Anne ile konuşmak					
Çok kolay/ kolay (A)	306	94.2	19	5.8	A=B<C 0.001**
Normal (B)	257	95.5	12	4.5	
Çok zor/ zor (C)	104	85.2	18	14.8	
Baba ile konuşmak					
Çok kolay/ kolay (A)	291	92.4	24	7.6	A=B, C B<C 0.008**
Normal (B)	228	97.0	7	3.0	
Çok zor/ zor (C)	141	89.2	17	10.8	

*Ki-kare
**Bonferroni

Araştırma grubunda öğrencilerin kendi okul başarıları hakkındaki düşüncesi kötüleştikçe zorba/kurban olma olasılıkları artmaktadır (p<0.001). Öğretmenlerinin kendilerini arkadaşlarından daha az başarılı olarak gördüğünü belirten öğrenciler arkadaşları ile aynı olduğunu belirtenlerden daha fazla zorba/kurban rolünü üstlenmektedir (p<0.001). Araştırma grubunda derslerinde çok zorlanan öğrenciler diğerlerine göre daha sık zorba/kurban rolündedir (p<0.001) (Tablo 70).

Tablo 70. Araştırma grubunda okul başarısının zorba/kurban olma ile ilişkisi

Özellik	Hem zorba hem de kurban olma				p
	Zorba/kurban değil		Zorba/kurban		
	n	%	n	%	
Kendine göre okul başarısı					
Çok iyi / iyi	461	94.9	25	5.1	<0.001*
Orta	175	93.1	13	6.9	
Çok kötü / kötü	32	72.7	12	27.3	
Öğretmenlerin okul başarın hakkında ne düşünüyordur					
Arkadaşlarından daha başarılı (A)	153	92.2	13	7.8	A=B,C B<C
Arkadaşlarıyla aynı (B)	423	95.7	19	4.3	
Arkadaşlarından daha az başarılı (C)	92	83.6	18	16.4	<0.001**
Derslerin zorluyor mu					
Hiç zorlamıyor (A)	113	94.2	7	5.8	A=B=C<D <0.001**
Biraz zorluyor (B)	397	95.0	21	5.0	
Orta seviyede zorluyor (C)	132	92.3	11	7.7	
Çok zorluyor (D)	26	70.3	11	29.7	

*Eğimde Ki-kare
**Bonferroni

Araştırma grubunda zorba/kurban olma ile düzenli fiziksel ve sosyal aktivite yapmak arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05) (Tablo 71).

Tablo 71. Araştırma grubunda fiziksel ve sosyal aktivitelerin zorba/kurban olma ile ilişkisi

Özellik	Hem zorba hem de kurban olma				p
	Zorba/kurban değil		Zorba/kurban		
	n	%	n	%	
Düzenli spor yapma					
Evet	287	91.1	28	8.9	0.073*
Hayır	381	94.5	22	5.5	
Düzenli sosyal aktivite					
Evet	54	96.4	2	3.6	0.299*
Hayır	614	92.7	48	7.3	

*Ki-kare

Araştırma grubunda okulu sevmeyen öğrenciler diğerlerine göre, okulu ne seven ne sevmeyen öğrenciler sevenlere göre daha fazla zorba/kurban olmaktadır (p<0.001). Araştırma grubunda; hiç iyi arkadaşı olmayan öğrenciler dört ve daha fazla arkadaşı olan öğrencilere göre daha fazla zorba/kurban rolündedir (p=0.001). Sınıf arkadaşları iyi anlaşamayan öğrenciler diğer öğrencilere göre daha çok zorba/kurban rolündedir (p=0.001) (Tablo 72).

Tablo 72. Araştırma grubunda okul ve arkadaşlarla ilgili özelliklerin zorba/kurban olma ile ilişkisi

Özellik	Hem zorba hem de kurban olma				p
	Zorba/kurban değil		Zorba/kurban		
	n	%	n	%	
Okulu ne kadar seviyor					
Hiç sevmiyor/ sevmiyor	68	85.0	12	15.0	<0.001*
Okulu ne seviyor ne de sevmiyor	141	91.6	13	8.4	
Çok seviyor / seviyor	459	94.8	25	5.2	
Sınıfta kaç tane iyi arkadaşı var					
Hiç iyi arkadaşı yok (A)	13	72.2	5	27.8	A=B=C B=C=D=E D=E<A 0.001**
1 tane (B)	60	93.8	4	6.3	
2 ya da 3 tane (C)	134	89.3	16	10.7	
4 ya da 5 tane (D)	151	96.2	6	3.8	
6 ya da daha fazla (E)	310	94.2	19	5.8	
Sınıf arkadaşların iyi anlaşır mı?					
Evet (A)	266	93.0	20	7.0	A=B<C 0.001**
Bazen anlaşmazlık olsa da anlaşırlar (B)	369	94.6	21	5.4	
Hayır (C)	33	78.6	9	21.4	

*Eğimde ki-kare testi
**Bonferroni

Araştırma grubunda zorba/kurban olmak ile öğrencilerin okul dışında arkadaşlarıyla görüşme sıklığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05) (Tablo 73).

Tablo 73. Araştırma grubunda arkadaşlarıyla haftalık görüşme sıklığının akran zorbalığıyla ilişkisi

Hem akran zorbalığı yapma hem de uğrama	Sayı (n)	Görüşülen gün sayısı (gün/hafta) (ort.±ss)	p
Zorba/kurban	50	2.3 ± 2.2	0.788*
Zorba/kurban değil	668	2.4 ± 2.0	

*Student's t test

Araştırmada zorba/kurban olmak ile ailede ruhsal hastalık varlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05) (Tablo 74).

Tablo 74. Araştırma grubunda ailede ruhsal hastalık varlığının zorba/kurban olma ile ilişkisi

Özellik	Hem zorba hem de kurban olma				p
	Zorba/kurban değil		Zorba/kurban		
	n	%	n	%	
Ailede ruhsal hastalık					
Var	47	94.0	3	6.0	0.781*
Yok	621	93.0	47	7.0	

*Ki-kare

Son 3 ay içinde fiziksel bir kavgaya karışan öğrenciler diğer öğrencilere göre daha çok zorba/kurban rolü üstlenmektedir (p<0.001) (Tablo 75).

Tablo 75. Araştırma grubunun son 3 ayda fiziksel bir kavgaya karışmanın akran zorbalığına uğrama ile ilişkisi

Özellik	Hem zorba hem de kurban olma				p
	Zorba/kurban değil		Zorba/kurban		
	n	%	n	%	
Fiziksel kavga etme					
Evet	258	88.1	35	11.9	<0.001*
Hayır	410	96.5	15	3.5	

*Ki-kare

Araştırma grubunda GGA duygusal sorunlar ile dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik boyutları açısından incelenecek olursa klinik yüksek risk grubundaki öğrenciler ortalama grubunda yer alanlara göre daha çok zorba/kurban rolündedir (p=0.001, p=0.020). Davranış sorunları, akran sorunları ve toplam güçlük puanında klinik risk arttıkça zorba/kurban olma artmaktadır (p<0.001) (Tablo 76).

Tablo 76. Araştırma grubunda GGA'nın ve alt boyutlarının öngördüğü klinik değerlendirilmenin zorba/kurban olma ile ilişkisi

Özellik	Hem zorba hem de kurban olma				p
	Zorba/kurban değil		Zorba/kurban		
	n	%	n	%	
Duygusal sorunlar					
Ortalama (A)	533	94.2	33	5.8	A=B, C A<C 0.001***
Düşük risk (B)	56	96.6	2	3.4	
Yüksek risk (C)	79	84.0	15	16.0	
Davranış sorunları					
Ortalama	505	95.5	24	4.5	<0.001**
Düşük risk	96	87.3	14	12.7	
Yüksek risk	67	84.8	12	15.2	
Dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik					
Ortalama (A)	539	93.6	37	6.4	A=B, C A<C 0.020***
Düşük risk (B)	72	96.0	3	4.0	
Yüksek risk (C)	57	85.1	10	14.9	
Akran sorunları					
Ortalama	506	95.5	24	4.5	<0.001**
Düşük risk	127	90.1	14	9.9	
Yüksek risk	35	74.5	12	25.5	
Prososyal davranışlar					
Ortalama	616	93.6	42	6.4	0.126*
Düşük risk	31	86.1	5	13.9	
Yüksek risk	21	87.5	3	12.5	
Toplam güçlük puanı					
Ortalama	495	94.6	28	5.4	<0.001**
Düşük risk	113	91.9	10	8.1	
Yüksek risk	60	83.3	12	16.7	

*Ki-kare, **Eğimde Ki-kare, ***Bonferroni

Araştırma grubunda alınan etkilenme puanlarında zorba/kurbanlar ile diğer öğrenciler arasında fark vardır. Zorba/kurban grubundaki öğrencilerin etkilenme puanları daha yüksektir (p=0.008) (Tablo 77).

Tablo 77. Araştırma grubunda alınan GGA etkilenme puanı zorba/kurban olma ile ilişkisi

Hem akran zorbalığı yapma hem de uğrama	Sayı (n)	Etkilenme puanı (ort.±ss)	p
Zorba/kurban	39	2.7 ± 2.5	0.008*
Zorba/kurban değil	335	1.5 ± 1.9	

*Student's t test

Akran zorbalığına uğrama için oluşturulan Model 1'de sosyal sınıf, öğrenci türü, düzenli spor yapma, anne ile konuşmak, öğretmene göre okul başarısı, iyi arkadaş varlığı ve sınıf arkadaşlarının iyi anlaşıp anlaşmadığı

modele alınmıştır. Model 2'de ise bu değişkenlere GGA toplam güçlük puanı öngördüğü klinik sınıflaması eklenmiştir.

Akran zorbalığına uğrama için oluşturulan Model 1'e göre; alt sosyal sınıfa mensup öğrenciler üst sosyal sınıfa göre 1.5 (%95 GA 1.1-2.2) kat daha fazla zorbalığa uğramaktadır. Kaynaştırma öğrencileri diğer öğrencilere göre 4.2 (%95 GA 1.6-11.0) kat daha fazla zorbalığa maruz kalmaktadır. Düzenli spor yapan öğrenciler yapmayanlardan 2.0 (%95 GA 1.3-2.8) kat daha fazla zorbalığa uğramaktadır. Annesi ile çok zor/zor konuşan öğrenciler çok kolay/kolay konuşan öğrencilere göre 2.5 (%95 GA 1.5-4.0) kat daha fazla zorbalığa uğramaktadır. İyi arkadaşı olmayan öğrenciler olanlara göre 6.6 (%95 GA 2.2-20.6) kat daha fazla zorbalığa uğramaktadır. Sınıf arkadaşları bazen iyi anlaşan öğrenciler iyi anlaşanlara göre 1.6 (%95 GA 1.1-2.3) kat; iyi anlaşamayanlar ise 3.4 (%95 GA 1.6-7.1) kat daha fazla akran zorbalığına maruz kalmaktadır. Okul başarısı Model 1'de istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0.05$). Model 2'de; Model 1'deki değişkenlere GGA toplam güçlük puanının klinik öngörü sınıflaması değişken olarak eklendiğinde "anne ile konuşmanın zorluğu" anlamlılığını yitirmiştir ($p>0.05$). Toplam güçlük puanına göre; klinik problem riski düşük olanlar ortalama olanlara göre 2.2 (%95 GA 1.4-3.5) kat, yüksek olanlar ise 5.1 (%95 GA 2.8-9.4) kat daha fazla akran zorbalığına maruz kalmaktadır (Tablo 78).

Tablo 78. Akran zorbalığına uğrama ile ilgili lojistik regresyon modelleri

Özellik	MODEL 1		MODEL 2	
	p	OR (%95GA)	p	OR (%95GA)
Sosyal sınıf				
Üst sosyal sınıf		1 (Ref.)		1 (Ref.)
Alt sosyal sınıf	0.042	1.5 (1.1-2.2)	0.048	1.5 (1.1-2.2)
Öğrenci türü				
Kaynaştırma değil		1 (Ref.)		1 (Ref.)
Kaynaştırma	0.004	4.2 (1.6-11.0)	0.010	3.8 (1.4-10.3)
Düzenli spor yapma				
Hayır		1 (Ref.)		1 (Ref.)
Evet	<0.001	2.0 (1.3-2.8)	<0.001	2.1 (1.4-3.1)
Anne ile konuşmak				
Çok kolay/kolay		1 (Ref.)		1 (Ref.)
Normal	0.253	1.3 (0.8-1.2)	0.480	1.2 (0.8-1.8)
Çok zor/ zor	<0.001	2.5 (1.5-4.0)	0.082	1.6 (0.9-2.7)
Öğretmene göre okul başarısı				
Arkadaşlarından daha başarılı		1 (Ref.)		1 (Ref.)
Arkadaşları ile aynı	0.606	0.9 (0.6-1.4)	0.474	0.8 (0.5-1.4)
Arkadaşlarından daha az başarılı	0.054	1.8 (1.0-3.1)	0.443	1.3 (0.7-2.3)
İyi arkadaş varlığı				
Arkadaşı var		1 (Ref.)		1 (Ref.)
Arkadaşı hiç yok	0.001	6.6 (2.2-20.6)	0.012	4.6(1.4-14-9)
Sınıf arkadaşları iyi anlaşıyor				
Evet		1 (Ref.)		1 (Ref.)
Bazen	0.031	1.6 (1.1-2.3)	0.040	1.5 (1.1-2.3)
Hayır	0.001	3.4 (1.6-7.1)	0.005	3.1 (1.4-6.7)
GGA Toplam güçlük puanı	-	-		
Ortalama	-	-		1(Ref.)
Düşük risk	-	-	0.001	2.2 (1.4-3.5)
Yüksek risk	-	-	<0.001	5.1 (2.8-9.4)

*Çoklu lojistik regresyon modellerinde Enter metodu kullanılmıştır. Nagelkerke R Square değerleri sırası ile 0.159 ve 0.216'dır.

Akran zorbalığı yapma için oluşturulan Model 3'de cinsiyet, sınıf türü, anne ile konuşmak, kendine göre okul başarısı, iyi arkadaş varlığı ve sınıf arkadaşlarının iyi anlaşıp anlaşmadığı modele alınmıştır. Model 4'te ise bu değişkenlere GGA toplam güçlük puanı öngördüğü klinik sınıflaması eklenmiştir.

Akran zorbalığı yapma için oluşturulan Model 3'e göre erkekler kızlara göre 2.1 (%95 GA 1.3-3.6) kat daha fazla zorbalık yapmaktadır. Kaynaştırma sınıflarında bulunanlar diğer sınıflara göre 1.8 (%95 GA 1.1-3.0) kat daha fazla zorbalık yapmaktadır. Annesi ile çok zor/zor konuşan öğrenciler çok kolay/kolay konuşan öğrencilere göre 2.1 (%95 GA 1.1-3.8) kat daha fazla

zorbalık yapmaktadır. Kendine göre okul başarısı çok kötü/kötü olan öğrenciler; çok iyi/ iyi olanlara göre 4.0 (%95 GA 1.9-8.6) kat daha fazla zorbalık yapmaktadır. İyi arkadaşı olmayan öğrenciler; olanlara göre 4.2 (%95 GA 1.5-11.9) kat daha fazla zorbalık yapmaktadır. Model 4'te; Model 3'teki değişkenlere GGA toplam güçlük puanın öngördüğü klinik risk sınıflaması değişken olarak eklendiğinde "anne ile konuşmanın zorluğu" anlamlılığını yitirmiştir (p>0.05) (Tablo 79).

Tablo 79. Akran zorbalığı yapma ile ilgili lojistik regresyon modelleri

Özellik	**MODEL 3**		**MODEL 4**	
	p	**OR (%95GA)**	**p**	**OR (%95GA)**
Cinsiyet				
Kız		1 (Ref.)		1 (Ref.)
Erkek	0.003	2.1 (1.3-3.6)	0.003	2.2 (1.3-3.7)
Sınıf türü				
Kaynaştırma değil		1 (Ref.)		1 (Ref.)
Kaynaştırma	0.022	1.8 (1.1-3.0)	0.022	1.8 (1.1-3.0)
Anne ile konuşmak				
Çok kolay/kolay		1 (Ref.)		1 (Ref.)
Normal	0.470	0.8 (0.5-1.5)	0.413	0.8 (0.4-1.4)
Çok zor/ zor	0.026	2.1 (1.1-3.8)	0.073	1.8 (0.9-3.6)
Kendine göre okul başarısı				
Çok iyi/iyi		1 (Ref.)		1 (Ref.)
Orta	0.884	1.0 (0.6-1.9)	0.969	1.0 (0.6-1.8)
Çok kötü/kötü	<0.001	4.0 (1.9-8.6)	0.001	3.7 (1.7-8.1)
İyi arkadaş varlığı				
Arkadaşı var		1 (Ref.)		1 (Ref.)
Arkadaşı hiç yok	0.007	4.2 (1.5-11.9)	0.017	3.7 (1.3-10.8)
Sınıf arkadaşları iyi anlaşıyor				
Evet		1 (Ref.)		1 (Ref.)
Bazen	0.096	0.6 (0.4-1.1)	0.096	0.6 (0.4-1.1)
Hayır	0.346	1.5 (0.6-3.7)	0.389	1.5 (0.6-3.6)
GGA Toplam güçlük puanı	-	-		
Ortalama	-	-		1(Ref.)
Düşük risk	-	-	0.352	1.4 (0.7-2.6)
Yüksek risk	-	-	0.330	1.5 (0.7-3.3)

*Çoklu lojistik regresyon modellerinde Enter metodu kullanılmıştır. Nagelkerke R Square değerleri sırası ile 0.133 ve 0.137'dir.

Zorba/kurban için oluşturulan Model 5'te cinsiyet, anne ile konuşmak, kendine göre okul başarısı, iyi arkadaş varlığı ve sınıf arkadaşlarının iyi anlaşıp anlaşmadığı modele alınmıştır. Model 6'da ise bu değişkenlere GGA toplam güçlük puanı öngördüğü klinik sınıflaması eklenmiştir.

Zorba/kurban olma için oluşturulan Model 5' e göre erkek öğrenciler kızlara göre 2.2 (%95 GA 1.1-4.0) kat daha fazla zorba/kurban rolünü üstlenmektedir. Annesi ile çok zor/zor konuşan öğrenciler çok kolay/kolay konuşan öğrencilere göre 2.5 (%95 GA 2.1-5.3) kat daha fazla zorba/kurban olmaktadır. Kendine göre okul başarısı çok kötü/kötü olan öğrenciler; çok iyi/ iyi olanlara göre 4.9 (%95 GA 2.1-11.5) kat daha fazla zorba/kurban olmaktadır. Sınıf arkadaşları iyi anlaşmayan öğrenciler iyi anlaşanlara göre 3.5 (%95 GA 1.4-9.0) kat daha fazla zorba/kurban olmaktadır. İyi arkadaşı olmayan öğrenciler; olanlara göre 3.9 (%95 GA 1.2-12.8) kat daha fazla zorba/kurban olmaktadır. Model 6'da; Model 5'teki değişkenlere GGA toplam güçlük puanının öngörülen klinik risk sınıflaması değişken olarak eklendiğinde "anne ile konuşmanın zorluğu" ve "iyi arkadaş varlığı" anlamlılığını yitirmiştir (Tablo 80).

Tablo 80. Zorba/kurban olma ile ilgili ilgili lojistik regresyon modelleri

Özellik	**MODEL 5**		**MODEL 6**	
	p	**OR (%95GA)**	**p**	**OR (%95GA)**
Cinsiyet				
Kız		1 (Ref.)		1 (Ref.)
Erkek	0.018	2.2 (1.1-4.0)	0.013	2.3 (1.2-4.3)
Anne ile konuşmak				
Çok kolay/kolay		1 (Ref.)		1 (Ref.)
Normal	0.429	0.7 (0.3-1.6)	0.377	0.7 (0.3-1.5)
Çok zor/ zor	0.015	2.5 (2.1-5.3)	0.057	2.2 (1.0-4.7)
Kendine göre okul başarısı				
Çok iyi/iyi		1 (Ref.)		1 (Ref.)
Orta	0.530	1.3 (0.3-2.6)	0.682	1.2 (0.6-2.5)
Çok kötü/kötü	<0.001	4.9 (2.1-11.5)	0.002	4.2 (1.7-10.4)
İyi arkadaş varlığı				
Arkadaşı var		1 (Ref.)		1 (Ref.)
Arkadaşı hiç yok	0.027	3.9 (1.2-12.8)	0.061	3.3 (1.0-11.2)
Sınıf arkadaşları iyi anlaşıyor				
Evet		1 (Ref.)		1 (Ref.)
Bazen	0.560	0.8 (0.4-1.6)	0.555	0.8 (0.4-1.6)
Hayır	0.010	3.5 (1.4-9.0)	0.014	3.3 (1.3-8.7)
GGA Toplam güçlük puanı	-	-		
Ortalama	-	-		1(Ref.)
Düşük risk	-	-	0.433	1.4 (0.6-3.1)
Yüksek risk	-	-	0.242	1.7 (0.7-4.4)

*Çoklu lojistik regresyon modellerinde Enter metodu kullanılmıştır. Nagelkerke R Square değerleri sırası ile 0.161 ve 0.164'tür.

5. TARTIŞMA

Araştırmada öğrencilerin %24.2'sinin kurban, %11.1'inin zorba ve %7.0'ının zorba/kurban olduğu bulunmuştur.

2017/2018 HBSC verilere göre akran zorbalığına uğrama ve akran zorbalığı yapma sıklığı sırasıyla: 11 ve 13 yaşta %11, 15 yaşta yüzde %8 ve 11 yaşta %6 ,13 ve 15 yaşta %7 olarak bulunmuştur (10).

PISA 2018 verilerine göre üye ülkelerinin; 15 yaşta öğrenciler için akran zorbalığına uğrama sıklığı ortalaması %23.0'dır; aynı çalışmada Türkiye için bu sıklık %24.0 olarak bulunmuştur (9). En son yapılan bu çalışmayla akran zorbalığına uğrama açısından araştırmanın verileri benzerdir.

2001-2002 yıllarında 35 ülkede (Avrupa ve Kuzey Amerika) 11,13 ve 15 yaşlarındaki 162305 öğrenci ile yapılan çalışmada akran zorbalığı yapma sıklığı %17.0 olarak bulunmuştur (92).

Amerika'da 2001 yılında 6.-10. sınıf öğrenci arasında yapılan çalışmada her beş öğrenciden bir tanesinin zorba, bir tanesinin kurban olduğu bulunmuştur (24).

2014 yılında Hindistan'da 7.-9. sınıf 1106 öğrenci ile yapılan çalışmada; öğrencilerin %49.0'ının akran zorbalığına uğradığı tespit edilmiştir (104).

2019 yılında İran'da 7.-9. sınıf 1456 öğrenci ile yapılan çalışmada; öğrencilerin %25.8'inin akran zorbalığına uğradığı ve %17.4'ünün akran zorbalığı yaptığı saptanmıştır (105).

2021 yılında Gaziantep'te ortaöğretim seviyesinde 396 öğrenci ile yapılan çalışmada öğrencilerin %41.9'ünün zorbalığa uğradığı bulunmuştur (106).

2020 yılında 5.-8. sınıf, 2014 yılında 7.-8. sınıf ve 2010 yılında 6.-8. sınıf öğrencileri arasında İstanbul'da yapılan üç çalışmada sırasıyla öğrencilerin

%30.2, %32.0 ve %39.7'sinin kurban; %3.7, %9.3 ve %4.0'ının zorba; %8.6, %14.7 ve %16.2'sinin zorba/kurban olduğu saptanmıştır (69,107,108).

2019 yılında Adana'da 5.-8. sınıf 346 öğrenci ile yapılan çalışmada öğrencilerin; %57.5'inin kurban, %36.7'sinin zorba ve %32.7'sinin zorba/kurban olduğu saptanmıştır (109).

2017 yılında Niğde'de 5.-8. sınıf 320 öğrenci ile yapılan çalışmada öğrencilerin; %12.5'inin zorba, %14.1'inin kurban ve %13.1'inin zorba/kurban olduğu saptanmıştır (110).

2012 yılında 6.-8. sınıf ve 2008 yılında 6. ve 7. sınıf öğrencileri arasında İzmir'de yapılan iki çalışmada sırasıyla öğrencilerin; %5.3 ve %20.3'ünün zorba, %21.9 ve %42.3'ünün kurban, %6.6 ve %13.8'inin zorba/kurban olduğu saptanmıştır (71,94).

2011 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet'inde 6-8. sınıf 2137 öğrenci üzerinde yapılan çalışmada öğrencilerin; %19.2'sinin kurban, %4.7'sinin zorba ve %5.5'inin zorba/kurban olduğu saptanmıştır (93).

2011 yılında Konya'da 6. sınıf öğrencileriyle yapılan çalışmada öğrencilerin; %5.6'sının zorba, %16.9'unun kurban ve %10.2'sinin zorba/kurban olduğu bulunmuştur (111).

2010 yılında Ankara ve 2006-2007 eğitim öğretim yılında Bursa'da 4.-8. sınıflarda gerçekleştirilen iki çalışmada yaklaşık her 3 öğrenciden birinin akran zorbalığına uğradığı tespit edilmiştir (11,12).

2010 yılında İstanbul'da 6.-8. sınıf 1930 öğrenci üzerinde yapılan çalışmada öğrencilerin %7.0'ının zorba ve %7.5'inin kurban olduğu saptanmıştır (112).

2009 yılında 4 ve 5. sınıf ve 2006 yılında 6.-8. sınıf öğrencileri ile İstanbul'da gerçekleştirilen iki çalışmada sırasıyla öğrencilerin %58.0'ının ve %63.3'ünün zorbalığa uğradığı bulunmuştur (70,72).

2004 yılında 5.-6. sınıf ve 2006 yılında 6.-8. sınıf öğrencileri ile Ankara'da yapılan iki çalışmada sırasıyla öğrencilerin; %7.6 ve %4.6'sının zorba, %9.3 ve %21.3'ünün kurban, %6.4 ve %6.5'inin zorba/kurban olduğu saptanmıştır (73,113).

Akran zorbalığı rollerinin bulunan sıklıklarının geniş bir aralıkta yer alması çalışmalarda kullanılan farklı terminolojilerden (bazı çalışmalarda kurban olarak bahsedilen öğrencilerin aslında "sadece kurbanları" (pure victim) temsil etmesi ve aynı durumun zorbalar (pure bully) için de geçerli olması) , bazı araştırmacıların akran zorbalığını rollerini belirlemek için kendi oluşturdukları soruları kullanmaları bu sorular için farklı zaman aralıkları ve sıklıklarını benimsemelerinden ve kullanılan ölçek ile ölçek kestirim noktalarının farklılık göstermesinden kaynaklanmış olabilir. Bu bilgiler ışığında farklı çalışmalarda bölgeler arası akran zorbalığı rollerinin sıklığını kesin bir şekilde karşılaştırmak zordur.

Araştırmada akran zorbalığının; %43.7'sinin kendi sınıflarından, %23.0'ının daha büyük bir sınıftan, %21.8'inin farklı farklı sınıflardan %8.6'sının aynı yaşta ama farklı bir sınıftan ve %2.9'unun daha küçük sınıftan öğrenciler tarafından yapıldığı saptanmıştır. Akran zorbalığı yapan öğrencilerin özellikleri ile ilgili araştırma ile benzer yaş grubunda yapılan çalışmalara bakıldığında; %55.5-%41.8'inin kurbanların kendi sınıfında; %28.2-%14.0'ının başka sınıf ama aynı yaşta; %22.2- %10.3'ünün daha büyük sınıfta; %3.5- %1.3'ünün daha küçük sınıfta; %15.7-%5.8'nin farklı farklı sınıflarda olduğu görülmüştür. Akran zorbalığı yapanların en çok kurbanla aynı sınıfta olduğu bunu daha büyük sınıftaki öğrencilerin izlediği görülmüştür (69,71,93). Zorbaların en çok kurbanlarla aynı sınıfta olması; öğrencilerin daha çok sınıf arkadaşları ile etkileşim halinde olması ile açıklanabilir. Daha büyük sınıfların bunu izlemesi yaşça büyük çocukların fiziksel olarak daha küçük ve güçsüz olan yaşça küçük çocukları "kolay hedef" görerek akran zorbalığı yapmasına bağlı olabilir (77).

Araştırmada kurbanlar; zorba olan öğrencilerin kendi sınıflarından sonra en sık kendilerinden daha büyük sınıflarda olduklarını belirtmişlerdir.

Bununla birlikte araştırmada sınıf seviyeleri ile akran zorbalığı rolleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır($p>0.05$). Amerika'da 2001 yılında 6.-10. sınıf 15686 öğrenci arasında yapılan çalışmaya göre; 6-8. sınıflar 9.-10. sınıflara göre daha fazla akran zorbalığı yapmaktadır (24).

2001-2002 yıllarında 35 ülkede (Avrupa ve Amerika) 11,13 ve 15 yaşlarındaki öğrenciler ve 2010 yılında İstanbul'da 6.-8. sınıf öğrenci üzerinde yürütülen iki çalışmada yaşla birlikte zorbalık yapma sıklığının azaldığı bulunmuştur (92,112).

2019 yılında Adana'da 5.-8. sınıf öğrencilerle yapılan çalışmada; Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği'nin kurban toplam puanları için sınıf seviyeleri arasında istatistiksel anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre 7.sınıflar 5.sınıflardan ve 7.sınıflar 8.sınıflardan daha yüksek puan ortalamasına sahiptir. Puan arttıkça akran zorbalığına uğrama artmaktadır. Zorbalık yapma için bu çalışmada sınıf seviyeleri arasında istatistiksel anlamlı bir fark bulunmamıştır (109).

2010 yılında İstanbul'da 6.-8. sınıf öğrenciler arasında yapılan çalışmada akran zorbalığı rolleri ile sınıf seviyeleri arasında fark bulunmamıştır (69).

2011 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet'inde 6-8. sınıf öğrenciler arasında yapılan çalışmaya göre; 6. sınıflar diğer sınıflara göre daha fazla akran zorbalığına uğramaktadır; üstlenilen zorba ve zorba/kurban rollerinde sınıf seviyeleri arasında fark yoktur (93).

2006-2007 eğitim öğretim yılında Bursa'da 4.-8. sınıf öğrenciler arasında yapılan çalışmada; ilköğretim birinci kademe öğrencilerinin ikinci kademe öğrencilerinden daha çok zorbalığa uğradığı ve ikinci kademe öğrencilerinin birinci kademe öğrencilerden daha fazla zorbalık yaptığı bulunmuştur. Kademeler arası zorba/kurban olma yönünden fark saptanmamıştır (12).

Araştırmada zorbalık yapma için sınıflar arası fark bulunmamasının nedeni örnekleme alınan yaş aralığının dar olmasından kaynaklanmış olabilir.

Araştırmada zorbalığa uğrama için cinsiyet bir risk faktörü olarak bulunmamışken ($p>0.05$); zorba (Model 3'te 2.1(%95 GA 1.3-3.6) ve Model 4'te 2.2 (%95 GA 1.3-3.7)) ve zorba/kurban (Model 5'te 2.2(%95 GA 1.1-4.0) ve Model 6'da 2.3(%95 GA 1.2-4.3)) rolünü erkekler kızlara göre iki kat daha fazla üstlenmektedir.

Amerika'da 2001 yılında 1998 HBSC çalışmasının soruları kullanılarak 6.-10. sınıf öğrenciler arasında yapılan çalışmada; erkeklerin kızlardan daha çok zorbalığa uğradıkları ve zorbalık yaptıkları bulunmuştur (24).

2001-2002 yıllarında 35 ülkede (Avrupa ve Kuzey Amerika) 11,13 ve 15 yaşlarındaki 162305 öğrenci ile yapılan çalışmada erkeklerin kızlardan daha çok zorbalığa uğradığı bulunmuştur (92).

2019 yılında İran'da 7.-9. sınıf 1456 öğrenci ile yapılan çalışmada erkeklerin kızlardan daha çok akran zorbalığına maruz kaldıkları ve daha çok zorbalık yaptıkları saptanmıştır (105).

2011 yılında Brezilya'da 1.-8. sınıf 1075 öğrenci ile yapılan çalışmada erkeklerin daha fazla akran zorbalığı yaptığı saptanmıştır (114).

2001 yılında Yunanistan'da 4.-6. sınıf öğrenciler ile yapılan çalışmada akran zorbalığına uğrama açısından cinsiyetler arası fark bulunmamıştır ve erkeklerin kızlara göre daha fazla zorbalık yaptığı saptanmıştır (82).

2009 yılında yayınlanan 11-15 yaş arasındaki öğrenciler ile İngiltere'de yapılan bir çalışmaya göre kızlar erkeklerden daha çok akran zorbalığına uğramaktadır (83).

2014 yılında Hindistan'da 7.-9. sınıf öğrenciler ile yapılan çalışmada; erkeklerin kızlara göre daha çok akran zorbalığına maruz kaldığı ve akran zorbalığı yaptığı bulunmuştur (104).

2020 yılında Çanakkale'de 6.-7. sınıf öğrenciler ile yapılan çalışmada akran zorbalığına uğrama açısında cinsiyetler arasında fark bulunmazken; erkeklerin daha fazla zorbalık yaptığı bulunmuştur (115).

2010 yılında İstanbul'da 6.-8. sınıf öğrenciler arasında yapılan çalışmada erkeklerin kızlardan daha çok zorbalığa uğradığı ve zorbalık yaptığı bulunmuştur (112).

2006-2007 eğitim öğretim yılında Bursa'da 4.-8. sınıf öğrenciler arasında yapılan çalışmada; kızların daha çok akran zorbalığına uğradığı ve erkeklerin kızlardan daha çok zorba ile zorba/kurban rollerini üstlendiği bulunmuştur (12).

2004 yılında 5.-6. sınıf 701 öğrenci ile Ankara'da yapılan çalışmada; zorbalığa uğrama için cinsiyetler arasında fark bulunmamıştır. Erkeklerin kızlardan daha fazla zorba ve zorba/kurban rolünü üstlendikleri bulunmuştur (113).

Akran zorbalığı rollerinde cinsiyetler açısından; yapılan araştırmanın sonuçlarına benzer çalışmalar varsa da literatürde cinsiyet faktörü değişkenlik göstermektedir.

Araştırmada evde bilgisayar varlığı gibi ekonomik göstergeler akran zorbalığı rolleri için istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Araştırmada okulun bulunduğu bölge (kentsel-yarı kentsel) ve ikametgah bölgesi akran zorbalığı rolleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Araştırmada; alt sosyal sınıfta (hane reisi işine göre) bulunan öğrencilerin üst sosyal sınıfta bulunan öğrencilere göre 1.5 (%95 GA 1.1-2.2) kat daha fazla akran zorbalığına uğradığı bulunmuştur. Sosyal sınıf diğer akran zorbalığı rollerinde etkili bulunmamıştır ($p>0.05$).

2001-2002 yıllarında 35 ülkede (Avrupa ve Kuzey Amerika) 11,13 ve 15 yaşlarındaki 162305 öğrenci üzerinde yürütülen çalışmaya göre düşük sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin diğerlerine göre daha sık akran

zorbalığına maruz kaldıkları saptanmıştır. Aynı çalışmada okulun bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyinin; akran zorbalığı açısından belirleyici bir faktör olmadığı saptanmıştır. Bu çalışmaya göre; sosyoekonomik eşitsizliklerin derin olduğu ülkelerde sosyoekonomik durum kötüleştikçe akran zorbalığı artmaktadır (92).

Amerika'da 2001 yılında 6.-10. sınıf 15686 öğrenci arasında yapılan çalışmada kentsel, gecekondu ve kırsal bölgeler arasında akran zorbalığına uğrama açısından fark bulunmamıştır (24).

2019 yılında Adana'da 5.-8. sınıf öğrenciler ile yapılan çalışmada; ekonomik durumu kötü olan öğrencilerin iyi olanlara göre daha fazla zorbalığa uğradığı bulunmuştur ve zorbalık yapma ile ekonomik durum arasında bir ilişki bulunmamıştır (109).

2012 yılında İzmir'de 6-8. sınıf öğrenciler arasında yapılan çalışmada sosyoekonomik durumun düşük olduğu yerlerdeki okullarda akran zorbalığının daha sık olduğu saptanmıştır (94).

2010 yılında 4.-8. sınıf öğrenciler arasında Ankara'da yapılan çalışmada; üst sosyoekonomik gruptaki öğrencilerde diğerlerine göre zorbalık yapma sıklığı daha fazla bulunmuştur (11).

2010-2011 eğitim yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet'inde 6-8. sınıf öğrenciler arasında yapılan çalışmada zorbalık yapmanın yüksek gelirli olarak nitelendirilen grupta daha sık olduğu ve diğer gelir gruplarındaki öğrencilerin daha çok akran zorbalığına maruz kaldığı görülmüştür (93).

Araştırmada; kaynaştırma öğrencilerinin diğer öğrencilere göre akran zorbalığına uğrama riskinin yaklaşık 4 kat (Model 1'de 4.2 (%95 GA 1.6-11.0) ve Model 2'de 3.8 (%95 GA 1.4-10.3)) daha fazla olduğu bulunmuştur. Akran zorbalığı yapma ise kaynaştırma sınıflarında diğer sınıflara göre 1.8 kat (Model 3'te ve Model 4'te 1.8 (%95 GA 1.1-3.0)) daha fazla bulunmuştur.

2011 yılında Kanada'da 5 ila 21 yaş arası otizm spektrum bozukluğu tanılı öğrenciler üzerinde yapılan çalışmada akran zorbalığı sıklığının diğer öğrencilerden 2 kat daha fazla olduğu belirtilmiştir (97).

2007 yılında Kanada'da 5. Sınıfta eğitim gören öğrencilerde yapılan çalışmada; öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre daha sık akran zorbalığına uğradıkları bulunmuştur (116).

2018-2019 eğitim yılında İstanbul'da 6. ve 7. sınıf öğrencileri arasında yapılan çalışmada; kaynaştırma sınıflarında diğer sınıflara göre akran zorbalığı yapma için fark görülmese de akran zorbalığına uğrama daha sık bulunmuştur (98).

Araştırmada; zorbalığa uğrama için kaynaştırma sınıfında olup olmamak arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaz iken kaynaştırma öğrencisi olmanın 4 kat riskli bulunması ve zorbalığın kaynaştırma sınıflarında 1.8 kat daha fazla görülmesi kaynaştırma öğrencilerinin yoğun bir şekilde akran zorbalığına maruz kaldığını düşündürmektedir.

Araştırmanın bulgularına göre GGA'nın öngördüğü klinik risk; duygusal sorunlar, davranış sorunları, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, akran sorunları ve toplam güçlük puanı boyutlarında arttıkça akran zorbalığına uğrama sıklığı artmaktadır ($p<0.001$, $p=0.011$). Araştırmanın bulgularına göre GGA'nın öngördüğü klinik risk; davranış sorunları, akran sorunları, prososyal davranışlar ve toplam güçlük puanı boyutlarında arttıkça zorbalık yapma sıklığı artmaktadır ($p<0.001$, $p=0.003$). GGA'nın öngördüğü klinik risk davranış sorunları ve toplam güçlük boyutlarında arttıkça zorba/kurban olma sıklığı artmaktadır ($p<0.001$). Duygusal sorunlar, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik boyutlarında yüksek riskli bulunan öğrenciler ortalama değere sahip öğrencilere göre daha sık zorba/kurban rolünü üstlenmektedir ($p<0.001$, $p=0.001$).

2019 yılında Mısır'da 12-18 yaş aralığındaki öğrenciler ile yapılan çalışmada; zorba/kurbanların kurbanlar ve zorbalara göre daha fazla davranış problemi olduğu bulunmuştur (117).

2019 yılında İran'da 7.-9. sınıf 1456 öğrenci ile yapılan çalışmada; akran sorunları yaşayan öğrencilerin 2.27 (%95 GA 1.5-4.5) kat, duygusal sorunlar yaşayan öğrencilerin 2.20 (%95 GA 1.44-5.78) kat ve davranış sorunları olan öğrencilerin 2.75 (%95 GA 1.22-4.75) kat daha fazla akran zorbalığına uğradığı tespit edilmiştir (105).

2014 yılında Hindistan'da 7.-9. sınıf öğrenciler arasında yapılan çalışmada; kurbanların ve zorba/kurbanların GGA toplam güçlük puanları zorbalıktan etkilenmeyen öğrencilere (kurban, zorba ya da zorba/kurban olmayan öğrenciler) göre daha yüksek bulunmuştur. Kurbanlar zorbalara göre GGA duygusal sorunlar, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik ve akran sorunları alt boyutlarında daha yüksek puanlara sahipken; zorbalar kurbanlara göre davranış sorunları ile dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik alt boyutlarında daha yüksek puanlara ve prososyal davranışlar alt boyutunda daha düşük puanlara sahiptir (104).

2011 yılında Brezilya'da 1.-8. sınıf 1075 öğrenci ile yapılan çalışmada; akran sorunlarının olduğu saptanan, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik için klinik olarak riskli olduğu öngörülen öğrencilerin daha fazla akran zorbalığı yaptığı bulunmuştur (114).

Akran zorbalığı rollerinin oluşumunda çocuğun yaşadığı duygusal, davranışsal, çevresel problemlerin etkisi yadsınamaz.

Çocuklar toplumla etkileşimlerini etraflarını model alarak ve sosyal davranışları pekiştirerek (bkz. sosyal öğrenme ve sosyal bilgi işleme kuramları) düzenlerler. Aile içi dinamiklerin (aile desteği ve ilgisi, çocuk yetiştirme yöntemleri, ailedeki şiddet olayları) çocuğun davranışlarının şekillenmesinde dolayısıyla akran zorbalığında önemli bir yer tutması beklenir [13–15,17]. Aile içinde çocuğun bakımını en çok üstlenen kişi genellikle annelerdir. Anne ile

ilişkinin bu yönden çocuğun sosyal özelliklerini daha fazla etkilemesi beklenir. Çocuğun karşılaştığı herhangi bir sorunda aileden ilk olarak annesine danışması ve sorununun çözümü için ondan ilgi, destek istemesi olağandır. Araştırmada; anne ile sorunlarını paylaşabilmek ve kolayca konuşabilmenin, tek değişkenli analizlerde bütün akran zorbalığı rollerinin oluşumunu azalttığı saptanmıştır ($p<0.001$, $p=0.001$, $p=0.008$). Bu; kurban, zorba ve zorba/kurban rolleri için ayrı ayrı kurulan ilk lojistik regresyon modellerinde de anlamlılığını korumuş (Model1, 3 ve 5) ama GGA toplam güçlük puanının risk değerlenmesinin ilk lojistik regresyon modeline eklendiği lojistik regresyon modellerinde (Model 2, 4 ve 6) anlamlılığını yitirmiştir. GGA toplam güçlük puanının klinik öngörü sınıflaması; çocuğun yaşamındaki birçok problemin toplamının olası klinik yansımasını özetleyen bir göstergedir. İleri analizlerde anne ile konuşabilmenin anlamlılığını yitirmesi; aslında annenin yaşanan güçlüklerde başvurulan, destek istenen aile bireyi olmasından kaynaklanmış olabilir. Bütün akran zorbalığı rollerinde anne ile konuşabilmek koruyucu görünmektedir ancak bu etki çocuğun yaşadığı zorluklar anne çocuk arasında var olan iletişimin yettiği ve muhtemelen annenin yardım edebildiği sınırın ötesine geçtiğinde zayıflayıp kaybolmaktadır. Araştırmada akran zorbalığına uğrama (kurban) için bu durum dikkat çekicidir.

2000 yılında yayınlanan bir meta analizde kurbanların yalnız olarak karakterize edildiği ve yalnızlık duygusu ile akran zorbalığına uğrama arasında güçlü bir ilişkinin olduğu saptanmıştır (35).

Yapılan araştırmada iyi bir arkadaşa sahip olmayan öğrencilerin olanlara göre akran zorbalığına uğrama (Model 1'de 6.6 (%95 GA 2.2-20.6) ve Model 2'de 4.6 (%95 GA 1.4-14.9)) ve zorbalık yapma (Model 3'te 4.2 (%95 GA 1.5-11.9) ve Model 4'te 3.7 (%95 GA1.3-10.8)) riski daha fazla olarak bulunmuştur. Zorba/kurban için kurulan ilk lojistik regresyon modelinde anlamlı olan bu değişken ikinci modelde anlamlılığını yitirmiştir (Model 5'te 3.9 (%GA1.2-12.8) ve Model 6'da 3.3 (%95 GA 1.0-11.2)).

2014 yılında Hindistan'da 7.-9. sınıf 1106 öğrenci ile yapılan çalışmada; arkadaşı daha az olan öğrencilerin daha fazla akran zorbalığına uğradıkları saptanmıştır (104).

2021 yılında Gaziantep'te ortaöğretim seviyesindeki öğrencilerle yapılan çalışmada; bir arkadaş grubuna dahil olan öğrencilerin olmayanlara göre daha fazla zorbalık yaptığı bulunmuştur ancak bu etkinin düşük düzeyde (r=0.10) olduğu saptanmıştır. Aynı çalışmada akran zorbalığına uğrama için bir arkadaş grubuna dahil olup olmamak istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (106).

2010 yılında Diyarbakır'da 6.-8. sınıf 814 öğrenci ile yapılan çalışmada; öğrencilerin sahip olduğu arkadaşlık ilişkilerinde bağlılığın arttıkça akran zorbalığına uğramanın azaldığı (olası yüksek kaliteli arkadaşlık varlığı) ve arkadaşlık ilişkilerinde sadakatin (olası pasif zorba varlığı) arttıkça zorbalık yapmanın arttığı bulunmuştur (118).

Araştırmada hiç arkadaşı olmayan öğrencilerin arkadaşı olanlara göre akran zorbalığına uğrama açısından büyük risk altında olduğu saptanmıştır. Sahip olunan arkadaş sayısı arttıkça zorbalığa uğrama ihtimali giderek azalmaktadır; bir tane bile olsa arkadaşa sahip olmak zorbalığa uğrama riskini azaltıyor görülmektedir ($p<0.05$). Bu durum; bir tane bile arkadaşın varlığında özellikle arkadaşlık ilişkisinde bağlılık varsa akran zorbalığından koruyacağı görüşüne (high-quality best friendship) paraleldir (91).

Araştırmada kendine ve öğretmenine göre sorgulanan okul başarısı tek değişkenli analizlerde bütün akran zorbalığı rolleri için anlamlı çıkmıştır (okul başarısı ile akran zorbalığı rolleri arasında genellikle negatif yönlü bir ilişki vardır) ($p<0.05$). Akran zorbalığına uğrama için oluşturulan lojistik regresyon modellerinde (Model 1 ve 2) okul başarısı istatistiksel anlamlılığını yitirmiştir ($p>0.005$). Okul başarısı zorba (Model 3 ve 4) ve zorba/ kurban (Model 5 ve 6) için kurulan bütün lojistik regresyon modellerinde anlamlılığını korumuştur ($p<0.05$). Kendine göre okul başarısı çok kötü/kötü olan öğrenciler çok iyi/iyi olan öğrencilerden 4 kat (Model 3'te 4.0 (%95 GA 1.9-8.6) ve Model 4'te 3.7

(%95 GA 1.7-8.1)) daha fazla akran zorbalığı yapmaktadır. Kendine göre okul başarısı çok kötü/kötü olan öğrenciler çok iyi/iyi olan öğrencilerden 4 ila 5 kat (Model 5'te 4.9 (%95 GA 2.1-11.5) ve Model 6'da 4.2 (%95 GA 1.7-10.4)) daha fazla zorba/kurban olmaktadırlar.

2016 yılında Amerika'da 7. sınıf 348 öğrenci ile yapılan çalışmada akademik öz yeterlilikle akran zorbalığına uğrama ve yapma arasında negatif ilişki olduğu saptanmıştır (119).

4-H Study of Positive Youth Development kohortunun ilk üç dalgasından (5., 6. ve 7. sınıflar) elde edilen veriler kullanılarak yapılan 2009 yılında yayınlanan çalışmada; akademik olarak kendini daha yetersiz görenlerin daha çok zorba ve kurban rolünde oldukları saptanmıştır (120).

2021 yılında Gaziantep'te ortaöğretim seviyesindeki öğrenciler ile yapılan çalışmada; okul başarısı kötü olanların diğerlerinden daha fazla akran zorbalığı yaptığı bulunmuştur; akran zorbalığına uğrama için okul başarısı etkili bulunmamıştır (106).

2019 yılında Adana'da 5.-8. sınıf öğrenciler arasında yapılan çalışmada; okul başarısı azaldıkça akran zorbalığına uğramanın arttığı ama zorbalıkla okul başarısının ilişkili olmadığı bulunmuştur (109).

2014 yılında 7.-8. sınıf öğrencileri ile İstanbul'da yapılan çalışmada; zorbalık ile okul başarısı arasında bir ilişki bulunmamıştır (108).

1997 yılında 8-13 yaş aralığındaki öğrenciler ile İngiltere'de yapılan çalışmada; kurbanların zorba ve zorba/kurbanlara göre okul başarılarının daha kötü olduğu saptanmıştır (121).

2001 yılında Çin'de 5. ve 6. sınıf 296 öğrenci ile yapılan çalışmada akran zorbalığına uğrayan öğrencilerin sınavlarda okul başarısı düşük veya öğretmenleri tarafından okul başarısı kötü olarak nitelendirilen öğrenciler olduğu saptanmıştır (122).

2004 yılında 5.-6. sınıf öğrenciler ile Ankara'da yapılan çalışmada; zorba ile kurbanlar arasında fark bulunmaz iken zorba ve kurban olan öğrencilerin zorba/kurban olan öğrencilerden akademik olarak daha başarılı olduğu bulunmuştur (113).

Okul başarısının akran zorbalığı rolleri üzerindeki etkisi değişkenlik göstermektedir.

Araştırmada akran zorbalığının en çok meydana geldiği dört yer; %64.4 bahçe/spor sahası, %56.3 sınıf (öğretmen sınıfta değilken), %45.4 koridor/merdiven ve %37.9 okul yoludur. Akran zorbalığı için araştırma ile benzer yaş grubunda yapılan çalışmalarda zorbalığın yapıldığı yerlere bakıldığında bunun; %52.9-%14.6 bahçe/spor sahası, %53.9-%16.9 sınıf, %26.0-%12.2 koridor/merdiven ve %26.6-%5.6 olduğu görülmektedir[71,93,106]. Akran zorbalığı daha çok bahçede/spor sahasında gerçekleşmektedir. Buna paralel olarak araştırmada akran zorbalığına uğrama için düzenli spor yapma risk faktörü (Model 1'de 2.0 (%95 GA 1.3-2.8) ve Model 2'de 2.1 (%95 GA 1.4-3.1)) olarak saptanmıştır.

Araştırmada akran zorbalığına uğrayan öğrencilerin %40.8'inin bu durumu kimseye söylemediği saptanmıştır. Akran zorbalığına uğradığını birine anlatan öğrencilerin; %66.0'ının ebeveynlerine, %32.0'ının sınıf öğretmenine ve %16.5'inin okulda başka bir yetişkine anlattığı saptanmıştır. Akran zorbalığına uğrayan öğrencilerin ebeveynlerinin sadece %27.6'sı öğrencinin uğradığı akran zorbalığını durdurmak için okulla görüşmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin %30.4'ü bir öğrenci akran zorbalığına uğradığında öğretmenlerin neredeyse hiçbir zaman bunu durdurmadıklarını ve %19.2'si sınıf öğretmenlerinin akran zorbalığını durdurmak için neredeyse hiç çaba harcamadığını belirtmişlerdir.

2020 yılında Çanakkale'de 6.-7. sınıf öğrenciler ile yapılan çalışmada akran zorbalığına uğrayan öğrencilerin %49.5'inin bu durumu kimseye anlatmadığı saptanmıştır (115).

2019 yılında İstanbul'da 9-15 yaş aralığındaki 1368 öğrenci ile yapılan çalışmada öğrencilerin %39.7'si arkadaşları ile yaşadıkları sorunları aileleri ile paylaşamadıkları bulunmuştur (123).

2010-2011 eğitim yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet'inde 6-8. sınıf öğrenciler arasında yapılan çalışmada; akran zorbalığına uğrayan öğrencilerin %26.1'inin bu durumu kimseye anlatmadığı saptanmıştır. Aynı çalışmada; çalışmaya katılan öğrencilerin %23.7'si öğretmenlerinin akran zorbalığını durdurmak için neredeyse hiç çaba sarf etmediklerini belirtmişlerdir ve akran zorbalığına uğrayan öğrencilerin ebeveynlerinin %62.7'si bu durumu engellemek için okulla görüşmemişlerdir (93).

2008 yılında İzmir'de 6. ve 7. sınıf öğrencilerinde yapılan çalışmada; öğrencilerin %51.8'i öğretmenlerin akran zorbalığını neredeyse hiçbir zaman, nadiren ya da bazen durdurmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Aynı çalışmada akran zorbalığına uğrayan öğrencilerin ebeveynlerinin %62.0'ının akran zorbalığını engellemek için okulla hiç görüşmediği saptanmıştır (71).

6. KISITLILIKLAR-GÜÇLÜ YÖNLER

Araştırmada akran zorbalığı yapma ve akran zorbalığına uğramanın; başka bir şekilde belirlemesinin imkanının olmamasından kişinin beyanına dayalı bir şekilde ölçülmesi çalışmanın kısıtlılıklarından biridir. Araştırmanın akran zorbalığı ile ilgili bulguları öğrencinin yaşamı hakkında dürüst cevaplar vermesine bağlıdır.

Araştırma bir merkez ilçede; kırsal alandaki okulların mevcutlarının az olmasından dolayı ilçenin kentsel ve yarı kentsel ortaokullarında gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya kırsal ortaokullar alınmamıştır.

Araştırma dar bir yaş aralığında yapılmıştır, bütün ilköğretim seviyesinde sınıflar arası akran zorbalığının farklarını saptamak için daha geniş yaş aralığını araştıran çalışmalara ihtiyaç vardır.

Akran zorbalığıyla alakalı özellikle kaynaştırma eğitimini içeren çalışmalar az sayıda ve nitel özelliklidir. Bu araştırmanın kaynaştırma eğitimini kapsayan nicel bir araştırma olması güçlü yönüdür.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada her dört öğrenciden birinin akran zorbalığına uğradığı saptanmıştır. Kentsel ve yarı kentsel bölgelerde bulunan okullarda akran zorbalığı açısından fark saptanmamıştır. Bu durum akran zorbalığının bütün ilçede ele alınması gereken yaygın bir problem olduğunu göstermektedir.

Araştırmada özellikle kaynaştırma öğrencilerinin akran zorbalığına yoğun bir şekilde maruz kaldığı bulunmuştur. Kaynaştırma eğitiminin ve sınıfının gereksinimleri gözden geçirilmelidir. Akran zorbalığının işaretleri açısından özellikle kaynaştırma öğrencileri için öğretmenlerin ve velilerin dikkatli olması gerekmektedir.

Akran zorbalığının işaretleri açısından özellikle bu öğrenciler için öğretmenlerin ve velilerin dikkatli olması gerekmektedir.

Bütün akran zorbalığı rollerinde anne ile konuşabilmek koruyucu görünmektedir ancak bu etki çocuğun yaşadığı zorluklar anne çocuk arasında var olan iletişimin yettiği ve muhtemelen annenin yardım edebildiği sınırın ötesine geçtiğinde zayıflayıp kaybolmaktadır. Araştırmada akran zorbalığına uğrama (kurban) için bu durum dikkat çekicidir. Annenin çocuğuyla iletişimini güçlendirecek çocuğun yaşadığı problemlerde annenin tehlike sinyallerini görmesini sağlayacak eğitim ve etkinlikler yaparak anne çocuk iletişimi desteklenebilir. Akran zorbalığına uğrayan öğrencilerin ebeveynlerinin sadece beşte biri öğrencinin uğradığı akran zorbalığını durdurmak için okulla görüşmüştür. Planlanacak eğitimler sırasında okul-veli ilişkileri güçlendirilmelidir.

Araştırmada akran zorbalığına uğrayan her beş öğrenciden ikisinin bu durumu kimseye söylemediği saptanmıştır. Öğrencilerin akran zorbalığı hakkında farkındalığı arttırılmalı ve içinde bulundukları sorunları rahatça anlatabilecekleri rehberlik hizmetleri verilebilir. Öğrenciler yaşadıkları ya da tanık oldukları akran zorbalığını bildirmedikleri sürece “bilinmeyecek olan bir problem” olarak kalacak olan akran zorbalığının engellenmesi mümkün

değildir. Araştırmaya katılan her beş öğrenciden biri sınıf öğretmenlerinin akran zorbalığını durdurmak için neredeyse hiç çaba harcamadığını belirtmişlerdir. Verilecek rehberlik hizmetleri ile eş zamanlı okuldaki öğretmenlerin akran zorbalığı ile farkındalığı arttırılmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Lamb ME, Bornstein MH, eds. *Social and Personality Development : An Advanced Textbook*. 1st ed. Psychology Press; 2011.
2. Olweus D. Bully/victimproblems in school: Facts and intervention. *European Journal ofPsychology ofEducation*. 1997;XII(4):495-510.
3. Olafsen RN, Viemerö V. Bully/victim problems and coping with stress in school among 10-to 12-year-old pupils in Åland, Finland. *Aggress Behav*. 2000;26(1):54-65.
4. Rigby K. Theoretical Perspectives and Two Explanatory Models of School Bullying. *International Journal of Bullying Prevention*. Published online 2022.
5. Daffin L, Lane C. *Principles of Social Psychology*. 2nd ed. Washington State University; 2021.
6. Soreff S, Wadhwa R, Arif H, Gupta V. *Aggression*. StatPearls Publishing; 2022.
7. Pişkin M. Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri(KUYEB)*. 2002;2(2):533-562.
8. Olweus D. *Bullying at School: What We Know and What We Can Do.* Blackwell Publishers; 1993.
9. *PISA 2018 Results (Volume III)*. OECD; 2019.
10. Inchley J, Currie D, Budisavljevic S, et al. *Spotlight on Adolescent Health and Well-Being: Findigns from the 2017/2018 Health Behavior in School-Aged Children (HBSC) Survey in Europe and Canada, International Report*. Vol 2.; 2020.
11. Pişkin M. Examination of Peer bullying among primary and middle school children in Ankara. *Egitim ve Bilim*. 2010;35(156):175-189.
12. Kartal H, Bilgin A. İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığın Nedenleri ile İlgili Algıları. (Turkish). *The Perceptions of Elementary Students about the Reasons for Bullying (English)*. 2012;11(1):25-48.
13. Amodei N, Scott AA. Psychologists' contribution to the prevention of youth violence. *Social Science Journal*. 2002;39(4):511-526.
14. Deković M, Wissink IB, Meijer AM. The role of family and peer relations in adolescent antisocial behaviour: Comparison of four ethnic groups. *J Adolesc*. 2004;27(5):497-514.
15. Cummings EM, Goeke-Morey MC, Papp LM. Everyday marital conflict and child aggression. *J Abnorm Child Psychol*. 2004;32(2):191-202.
16. Boel-Studt S, Renner LM. Child and family-level correlates of direct and indirect peer victimization among children ages 6-9. *Child Abuse Negl*. 2014;38(6):1051-1060.
17. Bowes L, Arseneault L, Maughan B, et al. School, neighborhood, and family factors are associated with children's bullying involvement: A nationally representative longitudinal study. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 2009;48(5):545-553.

18. Kokkinos CM. Bullying and Victimization in Early Adolescence: Associations With Attachment Style and Perceived Parenting. *J Sch Violence*. 2013;12(2):174-192.
19. Kristi Kõiv. Attachment Styles Among Bullies, Victims and Uninvolved Adolescents. *Journal of Psychology Research*. 2012;2(3):160-165.
20. Gini G, Albiero P, Benelli B, et al. Does empathy predict adolescents' bullying and defending behavior? *Aggress Behav*. 2007;33(5):467-476.
21. Ttofi MM, Farrington DP. Bullying: Short-term and long-term effects, and the importance of defiance theory in explanation and prevention. *Vict Offender*. 2008;3(2-3):289-312.
22. Dake JA, Price JH, Telljohann SK. The nature and extent of bullying at school. *Journal of School Health*. 2003;73(5):173-180.
23. Greene M. Bullying and harassment in schools. In: Moser R, Franz C, eds. *Shocking Violence: Youth Perpetrators and Victims—A Multidisciplinary Perspective*. Charles C Thomas Publisher, Ltd.; 2000:72-101.
24. Nansel TR, Overpeck M, Pilla RS, et al. Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *J Am Med Assoc*. 2001;285(16):2094-2100.
25. Olweus D. School bullying: Development and some important challenges. *Annu Rev Clin Psychol*. 2013;9:751-780.
26. Olweus D, Limber SP, Breivik K. Addressing Specific Forms of Bullying: A Large-Scale Evaluation of the Olweus Bullying Prevention Program. *International Journal of Bullying Prevention*. 2019;1(1):70-84.
27. Economic and Social Research Council (Great Britain), University of Essex. Institute for Social and Economic Research., National Centre for Social Research (Great Britain). *Understanding Society : Early Findings from the First Wave of the UK's Household Longitudinal Study.* Institute for Social and Economic Research, University of Essex; 2011.
28. Dodaj A. The effect of empathy on involving in bullying behavior. *Paediatrics Today*. 2013;9(1):91-101.
29. Smith PK, Mahdavi J, Carvalho M, et al. Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *J Child Psychol Psychiatry*. 2008;49(4):376-385.
30. Dooley JJ, Pyzalski J, Cross D. Cyberbullying versus face-to-face bullying: A theoretical and conceptual review. *Journal of Psychology*. 2009;217(4):182-188.
31. Griffin RS, Gross AM. Childhood bullying: Current empirical findings and future directions for research. *Aggress Violent Behav*. 2004;9(4):379-400.
32. Glew G, Rivara F, Feudtner C. *Bullying: Children Hurting Children*.; 2000. http://pedsinreview.aappublications.org/
33. Shetgiri R. Bullying and victimization among children. *Adv Pediatr*. 2013;60(1):33-51.
34. Smokowski PR, Holland Kopasz K. Smokowski and Kopasz / Bullying in School: An Overview Bullying in School: An Overview of Types, Effects, Family Characteristics, and Intervention Strategies. *Child Sch*. 2005;27(2):101-110.

35. Hawker DSJ, Boulton MJ. *Twenty Years ' Research on Peer Victimization and Psychosocial Maladjustment : A Meta-Analytic Review of Cross-Sectional Studies*. Vol 41.; 2000.
36. Hodges EVE, Perry DG. Personal and interpersonal antecedents and consequences of victimization by peers. *J Pers Soc Psychol*. 1999;76(4):677-685.
37. Sarah K. Hamill. Resilience and Self-Efficacy: the Importance of Efficacy Beliefs and Coping Mechanisms in Resilient Adolescents. *Colgate University Journal of the Sciences*. 2010;34(2):183-190.
38. Schwartz D, Dodge KA, Coie JD. The Emergence of Chronic Peer Victimization in Boys' Play Groups. *Child Dev*. 1993;64(6):1755-1772.
39. Jara N, Casas JA, Ortega-Ruiz R. Proactive and reactive aggressive behavior in bullying: The role of values. *International Journal of Educational Psychology*. 2017;6(1):1-24.
40. Zych I, Ortega-Ruiz R, del Rey R. Scientific research on bullying and cyberbullying: Where have we been and where are we going. *Aggress Violent Behav*. 2015;24:188-198.
41. Sharp S, Smith P, eds. *Tackling Bullying In Your School*. Taylor & Francis Group; 1994.
42. Law DM, Shapka JD, Domene JF, et al. Are Cyberbullies really bullies? An investigation of reactive and proactive online aggression. *Comput Human Behav*. 2012;28(2):664-672.
43. Raine A, Dodge K, Loeber R, et al. The reactive-proactive aggression questionnaire: Differential correlates of reactive and proactive aggression in adolescent boys. *Aggress Behav*. 2006;32(2):159-171.
44. Dodge KA, Coie JD. Social-Information-Processing Factors in Reactive and Proactive Aggression in Children's Peer Groups. *J Pers Soc Psychol*. 1987;53(6):1146-1158.
45. Merk W, Orobio de Castro B, Koops W, et al. The distinction between reactive and proactive aggression: Utility for theory, diagnosis and treatment? *European Journal of Developmental Psychology*. 2005;2(2):197-220.
46. Carney A, Merrel K. Bullying in Schools: Perspectives on Understanding and Preventing an İnternational Problem. *Sch Psychol Int*. 2001;22(3):364-382.
47. O'Moore M, Kirkham C. Self-esteem and its relationship to bullying behaviour. *Aggress Behav*. 2001;27(4).
48. Pellegrini AD. Bullies and Victims in School: A Review and Call for Research. *Journal of Applied Developmental Psychology* . 1998;19(2):165-176.
49. Juvonen J, Graham S, Schuster MA. Bullying among Young Adolescents: The Strong, the Weak, and the Troubled. *Pediatrics*. 2003;112(6 I).
50. Barker ED, Arseneault L, Brendgen M, et al. Joint Development of Bullying and Victimization in Adolescence: Relations to Delinquency and Self-Harm. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 2008;47(9).

51. Solberg ME, Olweus D, Endresen IM. Bullies and victims at school: Are they the same pupils? *British Journal of Educational Psychology*. 2007;77(2):441-464.
52. Arsenio WF, Cooperman S, Lover A. Affective predictors of preschoolers' aggression and peer acceptance: direct and indirect effects. *Dev Psychol*. 2000;36(4):438-448.
53. Holland D, Ireland JL, Muncer S. Impulsivity, attribution and prison bullying: Bully-category and perpetrator-victim mutuality. *Int J Law Psychiatry*. 2009;32(2):84-91.
54. Ireland JL, Archer J. Association between measures of aggression and bullying among juvenile and young offenders. *Aggress Behav*. 2004;30(1):29-42.
55. Unnever JD. Bullies, aggressive victims, and victims: Are they distinct groups? *Aggress Behav*. 2005;31(2):153-171.
56. Salmivalli C, Nieminen E. Proactive and reactive aggression among school bullies, victims, and bully-victims. *Aggress Behav*. 2002;28(1):30-44.
57. Beale A, Scott P. "Bullybusters": Using Drama To Empower Students To Take a Stand against Bullying Behavior. *Professional School Counseling*. 2001;4:300-306.
58. Mynard H, Joseph S. Bully/victim problems and their association with Eysenck's personality dimensions in 8 to 13 year-olds. *British Journal of Educational Psychology*. 1997;67(1):51-54.
59. O'Moore M, Kirkham C. Self-Esteem and Its Relationship to Bullying Behaviour. *Aggress Behav*. 2001;27:269-283.
60. Quiggle NL, Garber J, Panak WF, et al. Social Information Processing in Aggressive and Depressed Children. *Child Dev*. 1992;63(6):1305-1320.
61. Crick NR, Dodge KA. A Review and Reformulation of Social Information-Processing Mechanisms in Children's Social Adjustment. *Psychol Bull*. 1994;115(1):74.
62. Camodeca M, Goossens FA. Aggression, social cognitions, anger and sadness in bullies and victims. *J Child Psychol Psychiatry*. 2005;46(2):186-197.
63. de Kemp RAT, Overbeek G, de Wied M, et al. Early adolescent empathy, parental support, and antisocial behavior. *Journal of Genetic Psychology*. 2007;168(1):5-18.
64. Karataş H, Öztürk C. Sosyal Bilişsel Teori İle Zorbalığa Yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*. 2009;2(2):61-74.
65. Tatlioğlu SS. A Social-Cognitive View of Learning: Albert Bandura. *Sosyoloji Notları*. 2021;5(1):15-30.
66. Bradshaw CP, Sawyer AL, O'Brennan LM. A social disorganization perspective on bullying-related attitudes and behaviors: The influence of school context. *Am J Community Psychol*. 2009;43(3-4):204-220.
67. Swearer S, Doll B. Bullying in Schools: An Ecological Framework. *Journal of Emotional Abuse*. 2001;2(2/3):7-23.

68. Espelage DL. Ecological Theory: Preventing Youth Bullying, Aggression, and Victimization. *Theory Pract*. 2014;53(4):257-264.
69. Bulgurcu S. *İstanbul İlinde Bir İlköğretim Okulunda 6–8. Sınıflarda Akran Zorbalığı Sıklığının Araştırılması*. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2011.
70. Bilgiç E, Yurtal F. An Investigation of Bullying According to Classroom Climate. *Journal of Theory and Practice in Education* . 2009;5(2):180-194.
71. Tıpırdamaz Sipahi H. *İzmir İli Bornova İlçesinde İlköğretim 6. Ve 7. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı, Etkileyen ve Eşlik Eden Faktörler*. Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi; 2008.
72. Satan A. *İlköğretim Ikinci Kademe Öğrencilerinin Zorba Davranış Eğilimlerinin Okul Türü Ve Bazı Sosyo Demografik Değişkenler Ile Ilişkisi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; 2006.
73. Atik G. *The Role Of Locus Of Control, Self-Esteem, Parenting Style, Loneliness, and Academıc Achievement in Predicting Bullying Among Middle School Students*. Middle East Technical University; 2006.
74. Kepenekci YK, Çinkir Ş. Bullying among Turkish high school students. *Child Abuse Negl*. 2006;30(2):193-204.
75. Kapcı EG. Bullying type and severity among elementary school students and its relationship with depression, anxiety and self esteem. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2004;37:1-13.
76. Smith PK, Madsen KC, Moody JC. What causes the age decline in reports of being bullied at school? Towards a developmental analysis of risks of being bullied. *Educational Research*. 1999;41(3):267-285.
77. Eslea M, Rees J. At what age are children most likely to be bullied at school? *Aggress Behav*. 2001;27(6).
78. Frisén A, Bjarnelind S. Health-related quality of life and bullying in adolescence. *Acta Paediatrica, International Journal of Paediatrics*. 2010;99(4):597-603.
79. Salmivalli C, Voeten M, Poskiparta E. Bystanders matter: Associations between reinforcing, defending, and the frequency of bullying behavior in classrooms. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*. 2011;40(5):668-676.
80. Swearer SM, Hymel S. Understanding the psychology of bullying: Moving toward a social-ecological diathesis-stress model. *American Psychologist*. 2015;70(4).
81. Repo L, Sajaniemi N. Prevention of bullying in early educational settings: pedagogical and organisational factors related to bullying. *European Early Childhood Education Research Journal*. 2015;23(4):461-475.
82. Andreou E. Bully/victim problems and their association with coping behaviour in conflictual peer interactions among school-age children. *Educ Psychol (Lond)*. 2001;21(1):59-66.
83. Cassidy T. Bullying and victimisation in school children: The role of social identity, problem-solving style, and family and school context. *Social Psychology of Education*. 2009;12(1):63-76.

84. Rivers I, Smith PK. Types of bullying behaviour and their correlates. *Aggress Behav*. 1994;20(5):359-368.
85. Solberg ME, Olweus D. Prevalence Estimation of School Bullying with the Olweus Bully/Victim Questionnaire. *Aggress Behav*. 2003;29(3):239-268.
86. Stavrinides P, Georgiou S, Theofanous V. Bullying and empathy: A short-term longitudinal investigation. *Educ Psychol (Lond)*. 2010;30(7):793-802.
87. Yavuzer N. İnsanın Saldırgan ve Yıkıcı Doğasını Anlamak. *Istanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2013;12(23):43-57.
88. Gürhan N. Her Yönü ile Akran Zorbalığı. *Turkiye Klinikleri J Psychiatr Nurs-Special Topics*. 2017;3(2):175-181.
89. Eslea M, Menesini E, Morita Y, et al. Friendship and loneliness among bullies and victims: Data from seven countries. *Aggress Behav*. 2004;30(1):71-83.
90. Pellegrini AD, Bartini M, Brooks F. School Bullies, Victims, and Aggressive Victims: Factors Relating to Group Affiliation and Victimization in Early Adolescence. *J Educ Psychol*. 1999;91(2):216-224.
91. Bollmer JM, Milich R, Harris MJ, et al. A friend in need: The role of friendship quality as a protective factor in peer victimization and bullying. *J Interpers Violence*. 2005;20(6):701-712.
92. Due P, Merlo J, Harel-Fisch Y, et al. Socioeconomic inequality in exposure to bullying during adolescence: A comparative, cross-sectional, multilevel study in 35 countries. *Am J Public Health*. 2009;99(5):907-914.
93. Ergün D. *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Ortaöğretim 6., 7., Ve 8. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı Yaygınlığı Ve Risk Faktörlerinin Belirlenmesi*. İstanbul Üniversitesi; 2011.
94. Ertan D. *Akran Zorbalığında Aileye Ve Okula İlişkin Risk Ve Koruyucu Faktörlerin İncelenmesi*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2012.
95. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm. Erişim tarihi: 05.10.2022
96. Reiter S, Lapidot-Lefler N. Bullying among special education students with intellectual disabilities: Differences in social adjustment and social skills. *Intellect Dev Disabil*. 2007;45(3):174-181.
97. Cappadocia MC, Weiss JA, Pepler D. Bullying experiences among children and youth with autism spectrum disorders. *J Autism Dev Disord*. 2012;42(2):266-277.
98. Aydar G. *Özel Öğrenme Güçlüğü Tanısı Almış Öğrencilerin Bulunduğu Kaynaştırma Sınıflarında Akran Zorbalığı*. Nişantaşı Üniversitesi; 2019.
99. https://www.sehzadeler.bel.tr/sayfalar/Sehzadeler-Tarihce.html. Erişim tarihi:10.10.2022
100. Hobbs MJ, Laurens KR. Psychometric Comparability of Self-Report by Children Aged 9–10 versus 11 Years on the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *Child Indic Res*. 2020;13(1):301-318.
101. Güvenir T, Özbek A, Baykara B, et al. Güçler Ve Güçlükler Anketinin (Gga) Türkçe Uyarlamasının Psikometrik Özellikleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 2008;15(2):65-74.
102. https://depts.washington.edu/dbpeds/Screening%20Tools/Strengths_and_Difficulties_Questionnaire.pdf. Erişim tarihi: 06.10.2022

103. Boratav K. *Sınıfların ve Grupların Sosyoekonomik Nitelikleri*. 2nd ed. İmge Kitapevi Yayınları; 2004.
104. Patel HA, Varma J, Shah S, et al. Profile of bullies and victims among urban school-going adolescents in Gujarat. *Indian Pediatr*. 2017;54(10):841-843.
105. Mohseny M, Zamani Z, Basti SA, et al. Bullying and victimization among students bears relationship with gender and emotional and behavioral problems. *Iran J Psychiatry*. 2019;14(3):211-220.
106. Kayacık M. *Algılanan Okul İklimi ve Öğretmenden Algılanan Duygusal İstismarın Akran Zorbalığına Etkisinin İncelenmesi*. Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü; 2021.
107. Çolak R. *Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Demografik Değişkenlere Göre Yordanması*. Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2020.
108. Açıl S. *Ortaöğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı*. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü; 2015.
109. Karakuş Y. *Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı: Adana İli Yüreğir İlçesi Pilot Çalışma*. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2019.
110. Bozan K. *Erken Adölesan Dönemdeki Akran Zorbalığının Aile İşlevleri ve Çocuğun Davranışları Ile İlişkisinin Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü; 2018.
111. Dündar ZS. *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Kaygıyla İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; 2011.
112. Çağrı R. *Zorbalık Yapan ve Zorbalığa Maruz Kalan Çocukların Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması*. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2010.
113. Pekel N. *Akran Zorbalığı Grupları Arasında Sosyometrik Statü, Yalnızlık ve Akademik Başarı Durumlarının İncelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2004.
114. de Moura DR, Cruz ACN, Quevedo LDÁ. Prevalence and characteristics of school age bullying victims. *J Pediatr (Rio J)*. 2011;87(1):19-23.
115. Çetinler NT. *Ortaokul Öğrencilerinin Okulda Akran Zorbalığına Başvurma Ve Zorbalık Görme Düzeyleri (Çanakkale İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü; 2021.
116. Luciano S, Savage RS. Bullying Risk in Children With Learning Difficulties in Inclusive Educational Settings. *Can J Sch Psychol*. 2007;22(1):14-31.
117. Galal YS, Emadeldin M, Mwafy MA. Prevalence and correlates of bullying and victimization among school students in rural Egypt. *Journal of the Egyptian Public Health Association*. 2019;94(18).
118. Atalay A. *Akran Zorbalığı Gösterme ve Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Cinsiyet, Yaş, Sosyoekonomik Düzey, Anne-Baba Tutumları, Arkadaş İlişkileri ve Benlik Saygısı Ile İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2010.
119. Piccirillo C. *Examining Self-Efficacy as a Mediator on the Relation between Bullying Role Behaviors and Academic Success in Early*

Adolescence. For The Degree Doctor Of Psychology. Northern Illınoıs Unıversıty; 2016.
120. Ma L, Phelps E, Lerner J v. et al. The development of academic competence among adolescents who bully and who are bullied. *J Appl Dev Psychol*. 2009;30(5):628-644.
121. Mynard H, Joseph S. Bully/victim problems and their association with Eysenck's personality dimensions in 8 to 13 year-olds. *British Journal of Educational Psychology*. 1997;67(1):51-54.
122. Schwartz D, Chang L, Farver JM. Correlates of Victimization in Chinese Children's Peer Groups. *Dev Psychol*. 2001;37(4):520-532.
123. Namlı G. *Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Sosyal Anksiyetenin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2020.

EKLER

10.1. Anket Formu

Manisa'daki Bir Merkez İlçede Akran Zorbalığı'nın İncelenmesi
İletişim: Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı ABD. 0236 233 85 86/ 124
Araştırma Danışmanı: Prof. Dr.Bayhan CENGİZ ÖZYURT
Araştırmayı Yürüten: Dr. Damla AKMAN

Merhaba, İlçedeki okullardaki akran zorbalığını belirlemek için bir çalışma hazırladık. Sana bu anketi vermeden önce akran zorbalığının ne olduğuna dair bilgi vereceğim, şimdi ise senden buradaki soruları yanıtlamanı istiyorum. Soruları soruları dikkatle okuman ve sana en çok uyan seçenekleri yanıtlaman bizim için çok önemli. Çalışmaya katılmayı reddedebilirsin. Ankete adını yazmanı istemiyorum böylelikle ankete kimin yanıt verdiğini bilmeyeceğiz. Herhangi bir sorun olursa bana sorabilirsin. Yardımın için teşekkür ederiz.

1. Doğum tarihini yazar mısın
.....

2.Oturduğun mahalleyi yazar mısın?
.....

3. Evde kimlerle yaşıyorsun? (Kutucuklara çarpı koy, birden fazla çarpı işareti (X) koyabilirsin)
❑Annem
❑Babam
❑Kız kardeşim/ kız kardeşlerim
❑Erkek kardeşim/ erkek kardeşlerim
❑Anne annem/babaannem
❑Dedem/ dedelerim
❑Diğer:.....

4. Kaç kardeşin var?
❑Hiç kardeşim yok
❑..... tane kardeşim var.

5. Evde kendine ait bir odan var mı?
❑Evet, var
❑Hayır, yok

6. Evde bilgisayarınız var mı?
❑ Bilgisayarımız yok
❑ Bilgisayarımız var

7.Annenin en son mezun olduğu okul neydi?
❑ Annem okula gitmemiş ve okuma yazma bilmiyor
❑Annem okula gitmemiş ama okuma yazma biliyor
❑İlkokul
❑ Ortaokul
❑Lise
❑ Üniversite

8. Babanın en son mezun olduğu okul neydi?
❑ Babam okula gitmemiş ve okuma yazma bilmiyor
❑ Babam okula gitmemiş ama okuma yazma biliyor
❑ İlkokul
❑ Ortaokul
❑ Lise
❑ Üniversite

9. Annen hayatta mı?
❑Evet, hayatta.
❑Hayır, hayatta değil ise **Soru 13'e geçiniz.**

10.Annenin yaşını yazar mısın.....

11.Annen çalışıyor mu?
❑ Evet, çalışıyor. **Soru 12'ye geç.**
❑ Hayır, çalışmıyor, **emekli. Soru 12'ye geç.**
❑ Hayır, çalışmıyor, **işsiz/ev hanımı ise Soru 13'e geçiniz.**

12. Annen **nerede** çalışıyor/çalışıyordu ?
(örneğin hastane, banka, restoran gibi, aşağıya yazabilir misin)
.....

Yukarıda yazdığın yerde annen **ne** iş yapıyor/yapıyordu ? (örneğin öğretmen, otobüs şöförü gibi, aşağıya yazar mısın)
.....

13. Baban hayatta mı?
☐Evet, hayatta.
☐ Hayır, hayatta değil. **Soru 18'e geç**

14.Babanın yaşını yazar mısın?.....

15.Baban çalışıyor mu?
☐ Evet, çalışıyor. **soru 16'ya geç**
☐ Hayır, çalışmıyor, **emeldi, soru 16'ya geç**
☐ Hayır, çalışmıyor, **işsiz ise Soru 17'ye geçiniz.**

16. Baban **nerede** çalışıyor/ çalışıyordu? (örneğin hastane, banka, restoran gibi, aşağıya yazabilir misin)
.....

Yukarıda yazdığın yerde baban ne iş yapıyor/yapıyordu? (örneğin öğretmen, otobüs şoförü gibi, aşağıya yazabilir misin)
.....

17. Annen ile baban aynı **evde** mi yaşıyor?
☐ Evet, aynı evde yaşıyor.
☐ Hayır, aynı evde yaşamıyorlar.

18. Annenle canını sıkan olaylar ya da düşünceler hakkında konuşmak kolay mıdır-zor mudur?
☐ Çok kolaydır
☐ Kolaydır
☐Normaldir
☐ Zordur
☐Çok zordur

19. Babanla canını sıkan olaylar ya da düşünceler hakkında konuşmak kolay mıdır-zor mudur?
☐ Çok kolaydır
☐ Kolaydır
☐Normaldir
☐ Zordur
☐Çok zordur

20.Sana göre okul başarın nasıl?
☐ Çok iyi
☐ İyi
☐Orta
☐ Kötü
☐Çok kötü

21. Öğretmenlerin, sence okul başarın ile ilgili ne düşünüyordur?
☐Arkadaşlarımdan daha başarılı olduğumu düşünüyordur.
☐ Arkadaşlarımla aynı olduğumu düşünüyordur.
☐Arkadaşlarımdan daha az başarılı olduğumu düşünüyordur.

22. Derslerin seni zorluyor mu?
☐ Hiç zorlamıyor
☐Biraz zorluyor
☐ Orta seviyede zorluyor
☐ Çok zorluyor

23. Sınıfındaki öğrenciler genellikle birbirleriyle vakit geçirmeyi sever ve iyi anlaşırlar mı?
☐ Evet, iyi anlaşırlar
☐ Bazen anlaşmazlık olsa da anlaşırlar
☐ Hayır, iyi anlaşamazlar

24.Haftada kaç gün okul saatleri dışında arkadaşlarınla vakit geçirirsin?
.....gün

25.Düzenli olarak spor yapar mısın?
☐ Evet (en çok yaptığın sporu yazar mısın .....)
☐ Hayır

26. (Okulda veya okul dışında) Genellikle haftada toplam kaç gün, en az bir saat (60 dakika) terleyerek veya nefes nefese kalarak herhangi bir fiziksel aktivite yaparsın?
.....gün

27. Düzenli olarak müzik grupları, tiyatro grupları, satranç klubü gibi spor dışı organize faaliyetlere katılıyor musun?
☐ Evet (en çok katıldığın faaliyeti yazar mısın .....)
☐Hayır

2

28. Bir günde yaklaşık kaç saat televizyon, bilgisayar, tablet, akıllı telefon veya diğer elektronik aletleri oyun oynamak, dizi izlemek ya da internet için kullanırsın?

Hafta içi	Hafta sonu
……saat	……saat

29. Bir günde yaklaşık kaç saat televizyon, bilgisayar, tablet, akıllı telefon veya diğer elektronik aletleri ödevlerini yapmak için kullanırsın?

Hafta içi	Hafta sonu
……saat	……saat

30. Gece uykuya dalmakta zorluk çeker misin?
❒ Uykuya dalmakta zorluk çekmem.
❒ Uykuya dalmakta bazen zorluk çekerim.
❒ Uykuya dalmakta hep zorluk çekerim.

31. Gece uykun nasıldır?
❒ Gece hiç uyanmadan sabaha kadar uyurum
❒ Gece ara ara uykumdan uyanırım
❒ Gece sık sık uykumdan uyanırım

32. Bir doktor tarafından tanı konmuş düzenli ilaç kullanmanı gerektiren ya da geçmeyen bir hastalığın var mı?
❒ Evet (varsa yazar mısın……)
❒ Hayır

33. Ailende tanı konmuş ruhsal (psikolojik) hastalığı olan herhangi biri var mı?
❒Evet .
❒Hayır.

34. Ailende tanı konmuş ruhsal (psikolojik) hastalığı olan VARSA ise kimde? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsin)
❒Annem
❒Babam
❒Kız kardeşim/ kızkardeşlerim
❒Erkek kardeşim/ erkek kardeşlerim
❒Annemem/babaannem
❒Dedem/ dedelerim
❒Diğer:……

35.Son 3 ayda herhangi bir fiziksel kavgaya karıştın mı?
❒ Evet.
❒ Hayır.

36. Herhangi bir fiziksel kavgaya karıştın İSE kaç kere
……kere

37.Son zamanlardaki fiziksel kavga kiminle oldu? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsin)
❒yabancılarla
❒akrabaylarin veya diğer yetişkin aile üyeleriyle
❒kardeşlerle
❒ bir arkadaş veya tanıdığın yakın yaşta biri
❒yukarıdaki olmayan biri

GÜÇLER VE GÜÇLÜKLER ANKETİ (SDQ-Tur)

Her cümle için, Doğru Değil, Kısmen Doğru, Kesinlikle Doğru kutularından birini işaretleyiniz. Kesinlikle emin olamasanız ya da size rahatsız görünse de elinizden geldiğince tüm cümleleri yanıtlamanız bize yardımcı olacaktır. Lütfen yanıtlarınızı son 6 ay içindeki durumunuza göre temel alarak veriniz.

	Doğru Değil	Kısmen Doğru	Kesinlikle Doğru
İnsanlara karşı iyi davranmaya çalışırım. Onların duygularını önemserim.	❑	❑	❑
Uzun süre kıpırdamadan oturamam, huzursuz olurum.	❑	❑	❑
Çok fazla baş ağrım, karın ağrısı ya da bulantım olur.	❑	❑	❑
Genellikle başkalarıyla paylaşırım (Örn. Yiyeceklerimi, oyunlarımı, kalemimi v.s.).	❑	❑	❑
Çok öfkelenirim ve sıkça kontrolümü kaybederim.	❑	❑	❑
Genellikle kendi başınayım. Genelde yalnız oynarım ya da başkalarıyla birlikte olmaktan kaçınırım.	❑	❑	❑
Genellikle bana söylenenleri yaparım.	❑	❑	❑
Çok endişelenirim.	❑	❑	❑
	Doğru Değil	Kısmen Doğru	Kesinlikle Doğru
Eğer birisi incinmiş, moralı bozulmuş ya da kendini kötü hissediyor ise ona yardım ederim	❑	❑	❑
Sürekli, ellerim ve ayaklarım kıpır kıpırdır , ya da oturduğum yerde kıpırdanıp dururum.	❑	❑	❑
En az bir yakın arkadaşım var.	❑	❑	❑
Çok kavga ederim. Diğer insanlara istediğimi yaptırabilirim.	❑	❑	❑
Sıkça mutsuz, kederli ya da ağlamaklıyım.	❑	❑	❑
Yaşıtlarım genelde beni sever.	❑	❑	❑
Dikkatim kolayca dağılır, dikkatimi toplamakta güçlük çekerim.	❑	❑	❑
Yeni ortamlarda gerginim. Kendimde güvenimi kolayca kaybederim.	❑	❑	❑
	Doğru Değil	Kısmen Doğru	Kesinlikle Doğru
Kendimden küçüklere iyi davranırım.	❑	❑	❑
Sıkça hile yapmak ya da yalan söylemekle suçlanırım.	❑	❑	❑
Diğer çocuklar ya da gençler bana takılırlar ya da benimle alay ederler.	❑	❑	❑
Sıkça başkalarına (anne baba, öğretmen, çocuklar) yardım etmeye istekli olurum.	❑	❑	❑
Bir şeyi yapmadan önce düşünürüm.	❑	❑	❑
Ev, okul ya da başka bir yerden benim olmayan şeyleri alırım.	❑	❑	❑
Erişkinlerle yaşıtlarımdan daha iyi geçinirim.	❑	❑	❑
Pek çok korkum var. Kolayca ürkerim.	❑	❑	❑
Yaptığım işleri bitiririm. Dikkatim iyidir	❑	❑	❑

Belirtmek istediğiniz başka düşünce ya da duygunuz var mı?

.....

4

Genel olarak aşağıdaki alanların birinde ya da daha fazlasında güçlüklerinizin olduğunu düşünüyor musunuz:

- **Duygular, dikkati toplama, davranışlar, başkaları ile geçinebilme konularında güçlüğünüz var mı?**

HAYIR	EVET Biraz	EVET Oldukça Ciddi	EVET Çok Ciddi
❑	❑	❑	❑

Eğer yanıtınız "EVET" ise, lütfen aşağıdaki bu güçlüklere ilişkin soruları yanıtlayınız.

- **Bu güçlükler ne zamandır var?**

1 AYDAN AZ	1-5 AY	6-12 AY	BİR YILDAN FAZLADIR
❑	❑	❑	❑

- **Bu güçlükler seni ne kadar sıkıntıya sokuyor ya da ne kadar moralini bozuyor ?**

KESİNLİKLE HAYIR	BİRAZ	OLDUKÇA FAZLA	ÇOK FAZLA
❑	❑	❑	❑

- **Bu güçlükler aşağıdaki alanlarda, günlük yaşamını etkiliyor mu?**

	KESİNLİKLE HAYIR	BİRAZ	OLDUKÇA FAZLA	ÇOK FAZLA
Ev yaşamı	❑	❑	❑	❑
Arkadaş ilişkileri	❑	❑	❑	❑
Sınıf içi öğrenme	❑	❑	❑	❑
Boş zaman etkinlikleri	❑	❑	❑	❑

- **Bu güçlükler çevrendeki insanların (aile, arkadaşlar, öğretmenler vb.) hayatını zorlaştırıyor mu?**

KESİNLİKLE HAYIR	BİRAZ	OLDUKÇA FAZLA	ÇOK FAZLA
❑	❑	❑	❑

Olweus Öğrenciler İçin Akran Zorbalığı Anketi

Okul adı:	
Sınıfı:	Tarih:

Bu kitapçıkta okuldaki hayatınızla ilgili sorular bulacaksınız. Her soru için çeşitli yanıtlar var. Okul hakkındaki duygularını en iyi anlatan yanıtın yanındaki kutucuğa **X (çarpı)** işareti koyarak soruyu yanıtla. Eğer okulu gerçekten sevmiyorsan "Okulu hiç sevmiyorum" yanıtının yanındaki kutucuğa **X (çarpı)** işareti koy. Eğer okulu gerçekten seviyorsan "Okulu çok seviyorum" yanıtının yanındaki kutucuğa **X** işareti koy ve bu şekilde soruları yanıtlamaya devam et. Her bir soru için yalnızca bir kutucuğu işaretle. İşaretlerinin kutucuğun içinde kalmasına dikkat et.

Şimdi okul hakkındaki duygularını en iyi anlatan yanıtın yanındaki kutucuğa X işareti koyarak soruyu yanıtla.

1. Okulu ne kadar seversin?	☐Okulu hiç sevmiyorum. ☐Okulu sevmiyorum. ☐Okulu ne seviyorum ne de sevmiyorum. ☐ Okulu seviyorum ☐Okulu çok seviyorum

Eğer yanlış kutucuğu işaretlersen, yanıtını değiştirmek için yanlış kutucuğu tamamen karala: ■. Sonra da senin yanıtın olmasını istediğin kutucuğa **X** işareti koy.
Kitapçığa adını yazma. Sorulara nasıl yanıt verdiğini hiç kimse bilmeyecek. Ama dikkatli ve gerçekten hissettiğin şekilde yanıtlaman önemli. Bazen ne yanıt vereceğine karar vermek zordur. O zaman sadece içinden geldiği gibi yanıtla. Bir sorun varsa parmak kaldır.
Soruların çoğu **yaz tatilinden ya da yarıyıl tatilinden bugüne kadar geçmiş olan birkaç aylık süredeki okul hayatınla ilgilidir.** Bu yüzden yanıtlarken **sadece şimdi nasıl olduğunu değil** geçtiğimiz 2 ya da 3 ay içinde de nasıl olduğunu düşünmelisin.

2. Kız mısın, erkek misin?	☐Kız ☐Erkek
3. Sınıfında kaç tane iyi arkadaşın var?	☐Hiç iyi arkadaşım yok ☐Sınıfımda 1 iyi arkadaşım var ☐2 ya da 3 iyi arkadaşım var ☐4 ya da 5 iyi arkadaşım var ☐Sınıfımda 6 ya da daha fazla iyi arkadaşım var

Akran zorbalığı nedir?

Burada akran zorbalığı ile ilgili bazı sorular var. Bu soruları daha iyi yanıtlayabilmek için ilk önce akran zorbalığının ne olduğunu açıklayalım.

Bir öğrenciye, başka bir ya da birkaç öğrenci
• aşağılayıcı ve kırıcı şeyler söylüyor, alay ediyor ya da aşağılayıcı ve kırıcı isimler takıyor;
• arkadaş gruplarında tamamen yok sayıyor, gruplarından dışlıyor ya da kasıtlı olarak faaliyetlerinin dışında tutuyor;
• dövüyor, tekmeliyor, itip kakıyor ya da bir odaya kilitliyor;
• onun hakkında yalanlar söylüyor, asılsız dedikodular yayıyor, aşağılayıcı yazılar gönderiyor ve diğer öğrencilerin ondan hoşlanmaması için çaba harcıyor;
• ve tüm bunlara benzer diğer kırıcı şeyleri yapıyor ve bunlar **tekrarlayan** bir şekilde gerçekleşiyor ise bu durum **akran zorbalığı** olarak adlandırılır.
Akran zorbalığına uğrayan öğrenci için kendini savunmak zordur. Ayrıca biz bir öğrenciye tekrar

tekrar aşağılayıcı ve kırıcı bir biçimde sataşılmasına da akran zorbalığı diyoruz.
Ama biz sataşmanın arkadaşça ve oyun olarak yapılmasına akran zorbalığı demiyoruz. **Bunun yanında aynı kuvvet ya da güce sahip iki öğrencinin tartışması ya da kavgası da akran zorbalığı değildir.**

4. Geçtiğimiz aylarda okulda akran zorbalığına ne sıklıkta uğradın?	☐Geçtiğimiz aylarda okulda akran zorbalığına uğramadım ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Ortalama haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu

Geçtiğimiz aylarda aşağıdaki durumlardan bir ya da birkaçı yoluyla okulda akran zorbalığına uğradın mı? Lütfen tüm soruları yanıtla.

5. Bana aşağılayıcı isimler takıldı, alay edildi ya da kırıcı bir şekilde sataşıldı.	☐Geçtiğimiz aylarda bana bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Ortalama haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu
6. Diğer öğrenciler beni kasıtlı olarak kendi aralarına almadı, arkadaş gruplarından dışladı ya da tamamen yok saydı.	☐Geçtiğimiz aylarda bana bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Ortalama haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu
7. Dövüldüm, tekmelendim, itilip kakıldım ya da kapalı bir yere kilitlendim.	☐Geçtiğimiz aylarda bana bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Ortalama haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu
8. Diğer öğrenciler hakkımda yalanlar söyledi ya da asılsız dedikodular yaydı ve diğer öğrencilerin benden hoşlanmaması için çaba harcadı.	☐Geçtiğimiz aylarda bana bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Ortalama haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu
9. Param ya da eşyalarıma çalındı ya da eşyalarıma zarar verildi.	☐Geçtiğimiz aylarda bana bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Ortalama haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu

10. İstemediğim şeyleri yapmamı için tehdit edildim ya da zorlandım.	☐Geçtiğimiz aylarda bana bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Ortalama haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu

11. Ailemin kökeni ya da inançlarım hakkında aşağılayıcı isimler ya da yorumlar yoluyla akran zorbalığına uğradım.	☐Geçtiğimiz aylarda bana bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Ortalama haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu

12. Cinsel anlamı olan aşağılayıcı isimler, yorumlar ya da el hareketleriyle akran zorbalığına uğradım.	☐Geçtiğimiz aylarda bana bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Ortalama haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu

12 a. İnternet (bilgisayar) ya da cep telefonum üzerinden gelen aşağılayıcı ya da kırıcı mesajlar, çağrılar ya da resimler ya da başka yollarla akran zorbalığına uğradım. (Lütfen arkadaşça ya da oyun şeklinde yapıldığında akran zorbalığı olmadığını hatırla.)	☐Geçtiğimiz aylarda bana bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Ortalama haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu
İnternet ya da cep telefonu ile akran zorbalığına uğradıysan, bu nasıl yapılmıştı?	
12b. Lütfen hangi yolla olduğunu açıkla	☐Sadece cep telefonu yoluyla ☐Sadece internet yoluyla ☐Her iki yolla .....

13. Yukarıda sorulanlardan başka bir yolla akran zorbalığına uğradım.	☐Geçtiğimiz aylarda bana bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Yaklaşık haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu
Lütfen hangi yolla olduğunu açıkla	

8

14. Sana akran zorbalığı yapan öğrenci ya da öğrenciler kaçıncı sınıflılar?	☐Geçtiğimiz aylarda okulda akran zorbalığına uğramadım. ☐Benim sınıfımda ☐Başka bir sınıf ama benimle aynı yaşta ☐Daha büyük sınıf ☐Daha küçük sınıf ☐Farklı farklı sınıflarda

15. Sana kızlar tarafından mı yoksa erkekler tarafından mı akran zorbalığı yapıldı?	☐Geçtiğimiz aylarda okulda akran zorbalığına uğramadım. ☐Özellikle bir kız tarafından ☐Birkaç kız tarafından ☐Özellikle bir erkek tarafından ☐Birkaç erkek tarafından ☐Hem kızlar hem erkekler tarafından

16. Genellikle kaç öğrenci tarafından akran zorbalığına uğradın?	☐Geçtiğimiz aylarda okulda akran zorbalığına uğramadım. ☐Özellikle bir öğrenci tarafından ☐2-3 öğrencilik bir grup tarafından ☐4-9 öğrencilik bir grup tarafından ☐9 kişiden kalabalık bir grup tarafından ☐Birkaç farklı öğrenci ya da öğrenci grupları tarafından

17. Akran zorbalığı ne kadar sürdü?	☐Geçtiğimiz aylarda okulda akran zorbalığına uğramadım. ☐Bir ya da iki hafta sürdü ☐Yaklaşık bir ay sürdü ☐Yaklaşık altı ay sürdü ☐Yaklaşık bir yıl sürdü ☐Birkaç yıl boyunca sürdü

18. Akran zorbalığına nerede uğradın? Aşağıdaki yerlerde akran zorbalığına uğradıysan lütfen karşısına X işareti koy: (Birden fazla işaretleyebilirsin.) 18a Bahçe / spor sahasında (teneffüsler ya da aralarda)	☐Geçtiğimiz aylarda okulda akran zorbalığına uğramadım. ☐Geçtiğimiz aylarda aşağıda belirtilen yerlerin birinde veya birkaçında akran zorbalığına uğradım. (aşağıda ve sonraki sayfada devam edin) ☐

18b Koridorlarda / merdivenlərdə	❑
18c Sinifdə (öğretmən sinifdəykən)	❑
18d Sinifdə (öğretmən sinifdə değilkən)	❑
18e Tuvalettə	❑
18f Spor salonunda ya da dolap odasında / soyunma odasında / duşta	❑
18g Yemekhanədə	❑
18h Okula giderkən ya da okuldan dönerkən yolda	❑
18j Okul otobüs durağında	❑
18k Servisdə	❑
18l Okulda başka bir yerdə …… ……	❑Başka bir yerdə isə lütfən nerədə olduğunu yaz. …… ……

19. Geçtiğimiz aylarda akran zorbalığına uğradığını hiç kimseye söyledin mi? Aşağıda belirtilen kişilerden kime söylediysen lütfen karşısına X işareti koy:	❑Geçtiğimiz aylarda okulda akran zorbalığına uğramadım. ❑Akran zorbalığına uğradım, ama hiç kimseye söylemedim ❑Akran zorbalığına uğradım ve birisine söyledim (Kime söylediysen aşağıda çarpı koy)
19a Sınıf öğretmenin	❑
19b Okulda başka bir yetişkin kişi (başka bir öğretmen, müdür, okul hemşiresi, bekçi/hizmetli, okul psikoloğu / rehber öğretmen, vb)	❑
19c Anne baban / velilerin	❑
19d Ağabey ya da ablaların ya da kardeşlerin	❑
19e Arkadaşların	❑
19f Başka bir kişi …… ……	❑Başka bir kişi isə lütfən kim olduğunu aşağıya yaz …… ……

20. Bir öğrenci akran zorbalığına uğradığında **öğretmenler ya da okuldaki diğer yetişkinler** hangi sıklıkta durdurmaya çalışırlar?	☐Neredeyse hiçbir zaman. ☐Nadiren ☐Bazen ☐Sık sık ☐Hemen her zaman

21. Bir öğrenci akran zorbalığına uğradığında **okuldaki diğer öğrenciler** hangi sıklıkta durdurmaya çalışırlar?	☐Neredeyse hiçbir zaman. ☐Nadiren ☐Bazen ☐Sık sık ☐Hemen her zaman

22. Geçtiğimiz aylarda, **evdeki yetişkinlerden biri** okulda uğradığın akran zorbalığını durdurmaya çalışmak için okulla görüştü mü?	☐Geçtiğimiz aylarda okulda akran zorbalığına uğramadım. ☐Hayır, okulla görüşmediler ☐Evet, okulla bir kez görüştüler ☐Evet, okulla birkaç kez görüştüler

23. Yaşıtın bir öğrencinin okulda akran zorbalığına uğradığını gördüğünde **ne hissedersin ya da ne düşünürsün?**	☐Böyle bir şeyi hak etmiş olabilir ☐Pek bir şey hissetmem ☐Onun için biraz üzülürüm ☐Onun için üzülürüm ve ona yardım etmek isterim

Diğer Öğrencilere Akran Zorbalığı Yapma Hakkında

24. Geçtiğimiz aylarda **okulda bir ya da birkaç öğrenciye akran zorbalığı yapılırken sen ne sıklıkta katıldın?**	☐Geçtiğimiz aylarda okulda akran zorbalığı yapmadım ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Yaklaşık haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu

Geçtiğimiz aylarda, okuldaki diğer öğrencilere aşağıdaki akran zorbalığı şekillerinden bir ya da bir kaçını yaptın mı? Lütfen tüm soruları yanıtla.

25. Diğer öğrencilere aşağılayıcı isimler taktım, alay ettim ya da kırıcı bir şekilde sataştım	☐Geçtiğimiz aylarda bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Yaklaşık haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu

26. Onu kasıtlı olarak kendi aramıza almadım, arkadaş grubumdan dışladım ya da tamamen yok saydım	☐Geçtiğimiz aylarda bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Yaklaşık haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu

27. Onu dövdüm, tekmeledim, itip kaktım ya da kapalı yere kilitledim	☐Geçtiğimiz aylarda bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Yaklaşık haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu
28. Onun hakkında yalanlar söyledim ya da asılsız dedikodular yaydım ve diğer öğrencilerin ondan hoşlanmaması için çaba harcadım	☐Geçtiğimiz aylarda bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Yaklaşık haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu
29. Parasını ya da eşyalarını ondan aldım ya da eşyalarına zarar verdim	☐Geçtiğimiz aylarda bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Yaklaşık haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu
30. İstemediği şeyleri yapması için tehdit ettim ya da zorladım	☐Geçtiğimiz aylarda bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Yaklaşık haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu
31. Ailesinin kökeni ya da inançları hakkında aşağılayıcı isimler ya da yorumlar yoluyla akran zorbalığı yaptım	☐Geçtiğimiz aylarda bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Yaklaşık haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu
32. Cinsel anlamı olan aşağılayıcı isimler yorumlar ya da el hareketleriyle akran zorbalığı yaptım	☐Geçtiğimiz aylarda bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Yaklaşık haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu

32 a. İnternet (bilgisayar) ya da cep telefonu üzerinden aşağılayıcı ya da kırıcı mesajlar, çağrılar ya da resimler göndererek ya da başka yollarla akran zorbalığı yaptım	☐Geçtiğimiz aylarda bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Yaklaşık haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu
32b. İnternet ya da cep telefonun üzerinden akran zorbalığı yaptıysan, bunu nasıl yapmıştın? Lütfen hangi yolla olduğunu açıkla	☐Sadece cep telefonu yoluyla ☐Sadece internet yoluyla ☐Her iki yolla ....

33. Yukarıda sorulanlardan başka bir yolla akran zorbalığı yaptım Lütfen hangi yolla olduğunu açıkla	☐Geçtiğimiz aylarda bunlar olmadı ☐Sadece bir ya da iki kez oldu ☐Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐Yaklaşık haftada bir kez oldu ☐Haftada birkaç kez oldu

34. Geçtiğimiz aylarda, diğer öğrencilere okulda akran zorbalığı yaptığın için sınıf öğretmenin ya da başka bir öğretmenin seninle konuştu mu?	☐Geçtiğimiz aylarda okulda akran zorbalığı yapmadım ☐Hayır, benimle bu konuda konuşmadılar ☐Evet, benimle bu konuda bir kez konuştular ☐Evet, benimle bu konuda birkaç kez konuştular

35. Geçtiğimiz aylarda, diğer öğrencilere okulda akran zorbalığı yaptığın için evdeki yetişkinlerden biri seninle konuştu mu?	☐Geçtiğimiz aylarda okulda akran zorbalığı yapmadım ☐Hayır, benimle bu konuda konuşmadılar ☐Evet, benimle bu konuda bir kez konuştular ☐Evet, benimle bu konuda birkaç kez konuştular

36. Sevmediğin bir öğrenciye akran zorbalığı yapılmasına katılabileceğini düşünüyor musun?	☐Evet ☐Belki ☐Bilmiyorum ☐ Sanmıyorum ☐ Hayır ☐ Kesinlikle hayır

37. Yaşıtın bir öğrenciye diğer öğrenciler tarafından aktan zorbalığı yapıldığını görür ya da anlarsan genellikle nasıl tepki verirsin?	☐Yaşıtım öğrencilere aktan zorbalığı yapıldığını hiç fark etmedim ☐Aktan zorbalığı yapılmasına ben de katılırım ☐Hiçbir şey yapmam, ama aktan zorbalığı yapılmasının normal olduğunu düşünürüm ☐ Sadece ne olup bittiğini seyrederim ☐ Hiçbir şey yapmam, ama aktan zorbalığı yapılan çocuğa yardım etmem gerektiğini düşünürüm ☐ Aktan zorbalığı yapılan çocuğa bir şekilde yardım etmeye çalışırım

38. Okulunda diğer öğrencilerin sana aktan zorbalığı yapmasından ne sıklıkla korkarsın?	☐Asla ☐Nadiren ☐Bazen ☐ Sık sık ☐ Çok sık

39. Geçtiğimiz aylarda, aktan zorbalığını önlemek için sınıf öğretmeninin genelde ne kadar çaba gösterdiğini düşünüyorsun?	☐Neredeyse hiç ☐Oldukça az ☐Biraz ☐Epeyce ☐ Çok fazla

10.2. Veli Onam Formu

Sayın Veli;

Çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, "Manisa'da Bir Merkez İlçede İlköğretim 5. ve 7. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Etkileyen Faktörler" adıyla, 15 Şubat- 30 Haziran 2022 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Akran zorbalığı ; çocuğun bir veya daha fazla çocuk tarafından tekrar eden biçimde olumsuz davranışlara (fiziksel, sözel ve/veya psikolojik) maruz kalması olarak tanımlanabilir. Bu araştırmada okullardaki akran zorbalığı sıklığı ve buna zemin hazırlayan nedenler araştırılacaktır.

Araştırma Uygulaması: Anket şeklindedir.

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleşmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı **tamamen sizin isteğinize bağlıdır**, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılmamama veya araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri etkilemeyecektir.

Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden çocuğunuz kendisini rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta özgürdür. Bu durumda rahatsızlığın giderilmesi için gereken yardım sağlanacaktır. Çocuğunuz çalışmaya katıldıktan sonra istediği an vazgeçebilir. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Anket çalışmasına katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Velisi bulunduğum ..... sınıfı ..... numaralı öğrencisi .....
.....'in yukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin veriyorum.
(Lütfen formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderiniz*).

..../...../.....

İsim-Soyisim İmza:

Veli Adı-Soyadı :

Telefon Numarası :